

Länsstyrelsen
Skåne

Miljöhjältar i Skåne

Miljötillståndet i Skåne 2015

Titel: Miljöhjältar i Skåne
Miljötillståndet i Skåne 2015

Utgiven av: Länsstyrelsen i Skåne län

Redaktörer: Monika Puch och Susanne Åberg

Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Miljöavdelningen
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00
www.lansstyrelsen.se/skane

Copyright: Länsstyrelsen Skåne

Copyright kartor: ©Lantmäteriet Geodatasamverkan – GSD Översiktskartan: alla kartor
©Länsstyrelsen Skåne: sidorna 30, 41, 71
©Naturvårdsverket: sidorna 63, 67

Diarienummer: 501-4404-2015

ISBN: 978-91-87423-99-4

Rapportnummer: 2015:11

Layout: Monika Puch och Susanne Åberg

Tryckeri, upplaga: Länsstyrelsen Skåne, 2 500 ex

Tryckår: 2015

Omslagsbild: Mats Runvall

Illustration s. 42: Mats Runvall

Bli miljöhjältar!

Vem har inte någon gång velat vara en superhjälte? Stålflickan och Stålmannen flyger över Metropolis och ser med röntgensyn alla som för tillfället har behov av räddning. Med deras krafter skulle man lätt kunna lyfta sjunkande båtar och rädda människor i fara. Men skulle vi kunna vända nedåtgående trender i miljö-tillståndet?

Dagens miljöutmaningar är mer komplexa än de situationer som superhjältarna klarar av. Naturens långsamma återhämtning är en av anledningarna till att vi inte når de flesta miljökvalitetsmålen till målåret 2020, en annan är att åtgärderna som vi satt in inte är tillräckliga och en tredje att samhällsutvecklingen i vissa fall motverkar målen. Ekologen C.S. Holling uppmärksammade 1973 naturens förmåga att stå emot och återhämta sig efter en störning, det som vi kallar för resiliens. Exempelvis är arbetet för den biologiska mångfalden viktigt så att naturens sårbarhet mot skadlig påverkan inte förvärras.

Samtidigt som det uppenbarligen inte går att nå 13 av de 15 miljökvalitetsmålen till år 2020, så sprudlar det av innovationer, idéer och handlingskraft. Det finns många lovande exempel i Skåne och i världen på att utmaningarna tas på allvar. Nu tar Länsstyrelsen Skåne tag i nästa regionala åtgärdsprogram för programperioden 2016-2020 med utgångspunkt i de fem utmaningarna *Hållbara transporter i Skåne*, *Hänsyn till Skånes hav, sjöar och vattendrag*, *Hushållning med Skånes mark- och vattenresurser*, *Skydd av Skånes natur- och kulturvärden* och *Hållbar konsumtion i Skåne*. Parallellt kommer *Klimatsamverkan Skåne* att i år med förnyad kraft påbörja nya åtgärder i energi- och klimatarbetet.

Företag, myndigheter, organisationer och enskilda har nu alla möjlighet att bli miljöhjältar. Ta chansen. Tillsammans får vi superkrafter!

Jeanette Schlaucher, Enhetschef Miljöstrategiska enheten
Länsstyrelsen Skåne mars 2015

Innehållsförteckning

Bli miljöhjältar!	3
Mer kraft krävs i miljöarbetet för hållbar regional utveckling	6
MÅLBEDÖMNINGAR	10
Begränsad klimatpåverkan.....	12
Frisk luft	14
Bara naturlig försurning	16
Giftfri miljö.....	18
Skyddande ozonskikt	20
Säker strålmiljö.....	22
Ingen övergödning.....	24
Levande sjöar och vattendrag	26
Grundvatten av god kvalitet	28
Hav i balans samt levande kust och skärgård	30
Myllrande våtmarker.....	32
Levande skogar	34
Ett rikt odlingslandskap.....	36
God bebyggd miljö	38
Ett rikt växt- och djurliv	40
MILJÖHJÄLTAR I SKÅNE.....	42
Klimatmatchen	43
Pendla med cykel 2.0.....	43
Kollektivtrafikens utveckling i Skåne	44
Åtgärdsprogram för luft i Malmö och Helsingborg:	
Hur har vi jobbat?	46
Samordnad varudistribution:	
Så fungerar Ystad-Österlen-modellen!	48
Återanvänd produkter – för miljön och ekonomin	50
Miljökrav i upphandlingen gav resultat.....	52
Ekologisk mat uppskattat i Eslöv	54
Metodiskt och pedagogiskt – så har man lyckats i Eslöv	55
Intervju:	
Ekologisk mat i Hörby	56
Intervju:	
Ekologisk mat i Kävlinge	57
Skånskt lantbruk allt effektivare	58
Klimatförändringar: både hot och möjligheter för jordbruket.....	59
Enskilda avlopp:	
Varför är de ett problem och vad gör vi åt det?	60
Vattenskyddsområden:	
Varför behövs de, och varför är de så svåra att fixa?	62
Från strategi till konkreta åtgärder: En omväg eller genväg?	64
STATISTIK	66
REFERENSER.....	72

Mer kraft krävs i miljöarbetet

Återigen kan vi konstatera att vi inte når miljökvalitetsmålen i Skåne. Detta påverkar i sin tur förutsättningarna för en god livsmiljö för oss som bor och verkar i länet. Sambandet mellan miljö och hållbar regional utveckling för Skåne som helhet är tydligt. Ett brett miljöarbete kan både bidra till ökad livskvalitet och efterfrågan av innovativa miljölösningar som i sin tur stärker näringslivets konkurrenskraft. Ett attraktivare Skåne för alla!

Miljömålen bidrar till regional utveckling

Den regionala utvecklingsstrategin *Det öppna Skåne 2030* redovisar en gemensam målbild för Skånes utveckling fram till år 2030, med prioriterade ställningstaganden om att Skåne ska erbjuda framtidstro och livskvalitet, bli en stark hållbar tillväxtmotor, dra nytta av sin flerkärniga ortstruktur, utveckla morgondagens välfärdstjänster och vara globalt attraktivt. I utvecklingsstrategin lyfts miljö- och klimatfrågorna tydligt fram som viktiga förutsättningar för den regionala utvecklingen. För att förverkliga målbilden krävs att vi når miljökvalitetsmålen i Skåne.

Det öppna Skåne 2030 – Skånes regionala utvecklingsstrategi. Beslutad av regionfullmäktige den 17 juni 2014. Läs mer på www.skane2030.se.

Svårt att nå miljömålen med nuvarande samhällsutveckling

Länsstyrelsen följer årligen upp miljökvalitetsmålen och rapporterar utvecklingen i länet till Naturvårdsverket. Uppföljningen syftar till att följa och kommunicera utvecklingen i miljön samt förse regeringen med underlag till miljöpolitiken.

Länsstyrelsen Skåne bedömer att det inte är möjligt att nå tretton av de femton miljökvalitetsmål som är aktuella för Skåne till år 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. För *Säker strålmiljö* görs bedömningen att målet är nära att nås, men att fler åtgärder krävs för att minska exponeringen av UV-strålning från solen och därmed risken för nya hudcancerfall. Det enda mål som Länsstyrelsen bedömer kan nås är *Skyddande ozonskikt*, vilket beror på att avregleringen av ozonnedbrytande ämnen har haft effekt och ozonskiktet väntas börja återhämta sig före år 2020. Den regionala målbedömningen överensstämmer i stort med den nationella; dock bedöms utvecklingen för flera miljökvalitetsmål vara mer negativ i Skåne. I rapportens första del redovisar vi bedömningen för respektive miljökvalitetsmål.

Utmaningar för det skånska miljöarbetet

Det är tydligt att miljöutmaningarna är stora och att insatser krävs i hela samhället för att skapa en hållbar regional utveckling i Skåne. Miljöbelastningen är stor eftersom länet är tätbefolkat med hög befolkningstillväxt, stort exploateringstryck, omfattande vägburna transporter och stor arbetspendling, samt ett intensivt jordbruk. Hushållning med mark och vatten är en viktig fråga i länet, och markanvändningskonflikter mellan exploatering och bevarande av natur- och kulturvärden är påtagliga.

Den biologiska mångfalden är hotad eftersom livsmiljöer försvinner, kvaliteterna försämras och arter får svårare att överleva. Minskad biologisk mångfald tillsammans med klimatförändringar och fler främmande arter påverkar naturens möjligheter att leverera de ekosystemtjänster som vi är beroende av, vilket får konsekvenser för hälsa, livskvalitet och ekonomi. Det krävs ett nytt arbetssätt med fokus på hela landskapet och de strukturer som binder samman olika livsmiljöer för den biologiska mångfalden. Ska förlusten av biologisk mångfald hejdas måste alla verksamheter som påverkar denna trend ta ansvar.

för hållbar regional utveckling

Övergödningen är ett av de största miljöproblemen i skånska vatten, vilket har sin förklaring i stor andel jordbruksmark och näringstillförsel från reningsverk, enskilda avlopp och industrier.

Det finns stora kunskapsluckor vad gäller kemikalieanvändningen i samhället. Åtgärder såsom internationella överenskommelser, lokala och regionala beslut om inköp av ekologisk mat, och informationsinsatser om miljögifter i varor är steg i rätt riktning. Men med en ständigt ökande konsumtion ökar användningen av kemikalier och därmed belastningen på miljö och hälsa.

Nationell kraftsamling för att nå miljömålen

Regeringen följer utvecklingen av miljömålen och har tagit flera initiativ för att förstärka miljömålsarbetet. Miljömålsberedningen får en ny ordförande i Anders Wijkman och ett nytt uppdrag att utforma ett klimatpolitiskt ramverk för att driva på ett offensivt klimatarbete. Miljömålsrådet återuppstår med uppgift att stärka samarbetet mellan de statliga myndigheterna och öka takten för genomförandet av miljöarbetet. Näringslivets roll i miljöarbetet är viktigt, och en nationell miljömålssamordnare för näringslivet har tillsatts med uppgift att synliggöra, driva på och ta tillvara näringslivets miljöarbete.

Under året har flera nya etappmål beslutats för att stärka den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster. Sammanlagt finns det nu 24 beslutade etappmål inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, klimat och luftföroreningar. Flera förslag till nya etappmål och strategier för att nå miljömålen har tagits fram för hållbar användning av mark och vatten, storslagen fjällmiljö och god bebyggd miljö.

Regional handlingskraft i miljöarbetet

Nationella mål och strategier fungerar som vägledning och prioritering av miljöarbetet på regional och lokal nivå. I Skåne pågår ett intensivt arbete och det finns ett stort engagemang hos offentliga verksamheter, näringsliv och enskilda individer för att minska samhällets påverkan på miljön och hitta lösningar som är långsiktigt hållbara. Det gäller för oss att ta tillvara på denna kraft och de positiva trender vi ser i miljöarbetet samtidigt som vi inte blundar för att vi behöver göra ännu mer för att nå miljömålen.

Skåningarna både vill och tror att vi kan påverka utvecklingen och få ett bättre klimat

Skånepanelens undersökning, där 4 000 skåningar svarat på frågor om klimat och miljö, visar att nio av tio medborgare kan tänka sig att leva mer klimatmedvetet, om miljö- och klimatvänliga alternativ blir billigare än idag. En nästan lika stor andel kan tänka sig att leva mer klimatmedvetet, om utbudet av klimatvänliga produkter och tjänster ökar och görs synligt. Ett stort miljöengagemang finns också hos länets föreningsliv.

Kollektivtrafikresandet ökar medan bilåkandet minskar

Resandet med buss och tåg i länet har ökat kraftigt de senaste tio åren, och ökningen fortsätter. Ökningstakten har de senaste åren legat på cirka fyra procent per år. Utvecklingen av kollektivtrafiken har fortsatt med nya linjer, resandekoncept, miljöanpassade fordon och nya pågatågstationer i nordöstra Skåne. Samtidigt fortsätter körsträckan med personbil att minska. Trendbrottet inträffade år 2008, och sedan dess har körsträckan minskat med sex procent. Flera initiativ pågår också för att minska lastbilstrafiken genom samordnad varudistribution. (Läs mer på sidorna 44-45 och 48-49.)

Produktionen av förnybar energi ökar

Förra året togs Jordberga Biogas, Sveriges och en av Europas största rötningsanläggningar för biogas, i drift. Biokraftvärmeverket i Örtofta invigdes också förra året. Samtidigt fortsatte vindkraftsutbyggnaden i länet, och intresset för installation av solceller i både kommersiella och privata fastigheter har fortsatt att öka.

Konsumtionen av ekologiska livsmedel ökar

Försäljningen av ekologisk mat i detaljhandeln ökade med hela 41 procent under förra året. Marknadsandelen för ekologiska livsmedel är nu cirka sex procent. En stor del av ökningen står svenskodlade/svenskproducerade produkter, som mejeri, ägg och kött, för. Även inköpen av ekologiska livsmedel till offentlig sektor har fortsatt att öka och målet om 25 procent år 2013 är uppnått. Flera av de skånska kommunerna och Region Skåne ligger i topp vid en nationell jämförelse av inköp av ekologiska livsmedel. (Läs mer på sidorna 52-57.)

Fler värdefulla naturmiljöer skyddas långsiktigt

Arbetet för att skydda värdefulla naturmiljöer i länet har fortsatt. Idag finns det över 250 naturreservat, och arealen skyddad natur motsvarar cirka 3,8 procent av Skånes landyta. Länets nationalparker, naturreservat och biosfärområden lockar över tre miljoner besökare varje år! Kunskapen har också ökat om var de högsta naturvärdena finns i länet vilket gör att restaurerings- och skötselåtgärder kan riktas till områden i landskapet där de gör störst nytta för att bevara biologisk mångfald. (Läs mer på sidorna 64-65.)

Restaurering av vattendrag och naturmiljöer pågår

Flera projekt pågår med syfte att förbättra vattenkvaliteten och återskapa livsmiljöer i länets vattendrag, sandmarker, buskrika betesmarker och våtmarker. Det största är EU-projektet *UCALIFE* som genomförs i Fyleån och Klingavälsån med återmeandering av vattendragen och inplantering av den utrotningshotade tjockskaliga målarmusslan.

Insatser för att minska näringsbelastningen på hav, sjöar och vattendrag genomförs

Arealen skyddszoner och anlagda våtmarker för att minska transporten av växtnäring från jordbruksmark till vattendragen ökar. Inom *Greppa Näringen* sker miljörådgivning direkt till lantbrukaren. Över 1000 icke-godkända enskilda avloppsanläggningar åtgärdades under år 2013 och drygt 600 fastigheter i befintlig bebyggelse anslöts till det kommunala VA-nätet. Även omprövning av utsläppsvillkor för avloppsreningsverk sker i viss utsträckning. (Läs mer på sidorna 58 och 60-61.)

Kommunernas översiktliga planering styr i större utsträckning mot hållbar utveckling

Bebyggelse i anslutning till kollektivtrafik, förtätning av befintlig bebyggelse, hänsyn till tätortsnära natur, prioritering av kollektivtrafik och utbyggnad av gång- och cykelvägnätet, uppförande av energisnåla fastigheter och anpassning till klimatförändringar sker i allt högre grad i länet.

Fokus på avfallsförebyggande arbete

Nästan samtliga kommuner i länet arbetar med att förbygga avfall. Arbetet består huvudsakligen av insatser för att minska matsvinn och återanvändning av möbler och inventarier. Ett exempel på det senare är Malmö stads förmedlingstjänst *Malvin*. Flera kampanjer har genomförts för att öka kunskapen om hur den egna konsumtionen påverkar avfallsmängder och miljön. För att inspirera till hållbar konsumtion har *Avfall Sverige* tillsammans med kommunerna lanserat en ny märkning, *Miljönär-vänlig*, för verksamheter som bidrar till återanvändning, samutnyttjande och reparation. (Läs mer på sidorna 50-51.)

Företagens miljöarbete breddas och förbättras

Antalet miljöcertifierade företag ökar kontinuerligt i länet och var uppe i 1 029 stycken år 2014, samtidigt som miljötekniksektorn växer. Fler och fler företag inser att ett aktivt miljöarbete leder till säkrare verksamhet och förbättrad internkontroll, lägre kostnader och högre effektivitet, nya affärer och starkare varumärke. Ökade myndighetskrav och samverkansprojekt som PROEFF bidrar både till minskad miljöpåverkan och innovativa insatser för till exempel energieffektivisering i företagen.

På sidorna 42-65 beskrivs ett antal goda exempel på åtgärder och projekt som på olika sätt bidrar till att möta de miljöutmaningar vi står inför och ökar förutsättningarna att nå miljömålen och en hållbar regional utveckling i Skåne.

Kort om miljömålssystemet

Riksdagen har beslutat om ett **generationsmål** som ska vara vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället: *”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser”.*

Generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska vara uppfyllda inom en generation.

För att beskriva det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till har riksdagen beslutat om sexton **miljökvalitetsmål** med **preciseringar**. Preciseringarna förtydligar målen och används i det löpande uppföljningsarbetet av målen.

Etappmålen ska identifiera en önskad samhällsomställning och ange steg på vägen för att nå generationsmålet och ett eller flera miljö kvalitetsmål. Etappmålen fastställs av regeringen eller, om det finns särskilda skäl, av riksdagen. Det finns 24 etappmål inom områdena avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen, klimat och luftföroreningar.

Läs mer om miljömålssystemet på www.miljomal.se.

Miljömålsberedningen

Miljömålsberedningen är en parlamentarisk kommitté med uppgift att ge regeringen förslag till strategier med etappmål, styrmedel och åtgärder inom politiskt prioriterade områden i dialog med relevanta samhällsaktörer. Beredningen har funnits sedan 2010 och består av ledamöter från sju av riksdagspartierna samt sakkunniga och experter utsedda av regeringen. Syftet med Miljömålsberedningen är att nå en bred politisk samsyn med långsiktiga beslut på de svåraste områdena inom miljöpolitiken. Miljömålsberedningen har hittills presenterat samlade strategier för en giftfri miljö, en sammanhållen och hållbar vattenpolitik och en ångsiktigt hållbar markanvändning. Läs mer på www.regeringen.se/sb/d/2055/a/252316.

Miljömålsrådet

Miljömålsrådet består av cheferna vid myndigheter som är strategiskt viktiga för att nå miljömålen. Rådets uppgift är att stärka genomförandet av miljöpolitiken och ta fram åtgärder som myndigheterna åtar sig att genomföra i syfte att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Miljömålsrådet ska också ge förslag till regeringen på områden och frågor som rådet tycker att regeringen behöver jobba vidare med. Ordförande för Miljömålsrådet är Maria Wetterstrand.

Läs mer på www.regeringen.se/sb/d/2055/a/252687.

PROEFF

Projekt för energieffektivisering i skånska företag genom tillsyn och rådgivning, PROEFF, har genomförts under perioden 2009-2014 med syfte att hjälpa skånska företag effektivisera sin verksamhet genom att visa möjligheterna till effektivisering genom lönsamma åtgärder. Detta har skett genom ökad energitillsyn, energi- och klimatrådgivning samt utbildningsinsatser om energieffektivisering riktade till företagen.

Läs mer på www.proeff.se

Greppa Näringen

Greppa Näringen erbjuder kostnadsfri rådgivning som både lantbrukare och miljön tjänar på. Målen är minskade utsläpp av klimatgaser, minskad övergödning och säker användning av växtskyddsmedel. Projektet drivs i samarbete mellan Jordbruksverket, LRF, länsstyrelserna samt ett stort antal företag i lantbruksbranschen.

Läs mer på www.greppa.nu

Skånepanelen

Skånepanelen har 4 000 deltagare i olika åldrar och är ett sätt för Region Skåne att fånga upp medborgarnas åsikter i viktiga frågor som rör Skånes framtid, för att kunna väga in dessa när beslut fattas. Ungefär fyra gånger per år får deltagarna svara på frågor via webben.

Miljönärvänlig

För att inspirera till hållbar konsumtion har Avfall Sverige, tillsammans med landets kommuner, lanserat en märkning för alla som lagar, lånar och återanvänder: Miljönär-vänlig.

I Sverige är vi bra på att ta hand om det avfall som uppstår i samhället. Mycket återstår att göra med bättre insamlingssystem och mer återvinning, men själva grundproblemet är att det uppstår för mycket avfall. Vår konsumtion förbrukar råvaror och energi som bidrar till miljö- och klimatpåverkan. Det gäller både när varor tillverkas och när de används.

Miljönär-märkningen syftar till att lyfta upp initiativ som redan görs. Bibliotek, skomakare, cykelreparatörer, skräddare, second-hand och vintage är bara några exempel på verksamheter som kan märkas med dekalen.

På www.miljonar.se finns nyheter, tips och idéer samt möjlighet att ansöka om att få märkningen eller tipsa om verksamheter att Miljönär-vänlig märka.

Målbedömningar

På kommande sidor finns Länsstyrelsen Skånes bedömningar av möjligheten att nå respektive miljökvalitetsmål i tid

Länsstyrelserna och Skogstyrelsen gör årligen regionala uppföljningar av miljökvalitetsmålen. Bedömningarna ger underlag till den nationella miljömålsuppföljningen, och tillsammans ger bedömningarna regering och riksdag underlag för sina beslut.

Bedömningarna är gjorda av Länsstyrelsen Skånes och Skogstyrelsens (målet *Levande skogar*) experter inom respektive sakområden och följer Naturvårdsverkets riktlinjer för hur bedömning ska ske.

Bedömningarna följer en viss struktur. Under *Läget idag* är tidsperspektivet det gångna året, och innehållet avser miljötillstånd och insatser i samhället. Har inget hänt det senaste året så ska det konstateras. Under *Kommer vi att nå målet?* är tidsperspektivet de senaste två-tre åren, och innehållet avser insatsernas effekt i miljön och bedömning av utvecklingen i miljön. Det finns också möjlighet att kortfattat ange de mest angelägna insatserna för att uppnå målet.

För målen *Begränsad klimatpåverkan*, *Skyddande ozonskikt* och *Säker strålmiljö* görs ingen regional bedömning av om målet kommer att nås, däremot en regional *analys* som i övrigt görs på precis samma sätt.

Samtliga bedömningar och analyser är gjorda under hösten 2014. Inför publiceringen av den här rapporten under början av 2015 har vissa mindre justeringar gjorts. Texterna kan därför skilja sig något från de som publicerats på www.skanesmiljomal.info och www.miljomal.se.

Ja

Miljökvalitetsmålet nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020.

Nära

Miljökvalitetsmålet är nära att nås. Det finns i dag planerade styrmedel som beslutas före 2020.

Nej

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med i dag beslutade eller planerade styrmedel.

Utvecklingen i miljön är positiv.

Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Utvecklingen i miljön är negativ.

Tillräckliga underlag för bedömning av utvecklingen i miljön saknas.

Sammanfattande tabell

Miljökvalitetsmål	Bedömning	Sammanfattning av läge och analys
Begränsad klimatpåverkan *		Skånes växthusgasutsläpp har minskat med 29 procent sedan 1990. De senaste åren har minskningen avstannat, främst beroende på ökad andel naturgas i energiförsörjningen samt ökade transporter. För att nå målet krävs kraftiga svenska och internationella åtaganden och förverkligandet av dessa.
Frisk luft		Halterna och utsläppen är i stort sett oförändrade i länet. Omställning till mer miljövänliga transporter samt teknikutveckling och användande av bästa möjliga teknik i större omfattning är viktiga åtgärdsområden i länet.
Bara naturlig försurning		Sjöar, vattendrag, skogsmark samt växter och djur skadas av den försurning som drabbar landskapet. Svavel- och kväveutsläpp samt skogsavverkning är drivkrafter i försurningsprocessen. Utvecklingen är överlag positiv, men drabbade ekosystem uppvisar ännu starka, negativa effekter.
Giftfri miljö		Infriandet av en Giftfri miljö kräver internationella och nationella överenskommelser samt innovationer. Det finns bra exempel där ett ambitiöst miljöarbete bedrivs regionalt och lokalt som resulterar i insatser för att närma sig en giftfri miljö.
Skyddande ozonskikt *		Vid mitten av 1900-talet började ämnen som har en nedbrytande effekt på ozonskiktet att tillverkas och släppas ut och det ledde till omfattande problem. Tack vare effektiv reglering genom lagstiftning har problemen i princip lösts i Sverige. Ozonskiktet väntas börja återhämta sig före 2020.
Säker strålmiljö *		För att nå miljökvalitetsmålet behöver framför allt åtgärder som leder till minskad exponering av UV-strålning genomföras. Viss osäkerhet råder kring elektromagnetiska fält och hur dessa påverkar oss människor.
Ingen övergödning		Övergödningssituationen är allvarlig i Skåne. Andelen jordbruksmark är stor och avloppen många samtidigt som den fysiska påverkan på våra vatten är utbredd. Åtgärdsbehovet är mycket stort samtidigt som storleken på olika finansieringskällor, såsom våtmarksstöd och LOVA-bidrag, ständigt är osäker.
Levande sjöar och vattendrag		Livsmiljöer och arter har förstörts eller skadats av bland annat exploatering, rensningar, vattenuttag och bekämpningsmedel. Skydd av sjöar och vattendrag har inte prioriterats. Åtgärdsarbete pågår. Flera vattenförekomster får en försämrad status i den nya preliminära klassningen.
Grundvatten av god kvalitet		Tillgången till grundvatten är generellt sett god i Skåne men vattnets kvalitet påverkas negativt av en rad olika verksamheter. På vissa håll råder konkurrens om vattnet. Grundvattnet behöver beaktas mer och ges större tyngd inom samhällsplanering, tillsyn, tillståndsgivning och vattenförvaltning.
Hav i balans samt levande kust och skärgård		Problem kvarstår med övergödning, bottendöd, svaga fiskbestånd, bottentrålning, miljögifter och expolatering som påverkar havet. Mer kunskap, hållbart fiske, fler skyddade områden, ökad bevakning av miljöpåverkande ämnen och skräp med mera behövs. Nationella och internationella åtgärder krävs.
Myllrande våtmarker		Våtmarker har försvunnit eller skadats av utdikning och annan mänsklig påverkan. Ökad hänsyn behövs inom jord- och skogsbruk. Fortsatt återskapande av våtmarker är viktigt. Skötsel av hävdgynnade våtmarker är avgörande för bevarandet av hotade arter och skyddsarbetet av våtmarker behöver fortsätta.
Levande skogar		Skogen är en viktig resurs som brukas intensivt i länet vilket påverkar värdefulla skogsmiljöer negativt. Tillståndet i länets skogar varierar och det krävs att utvecklingen av miljö- och kulturhänsynen i skogsbruket fortsätter, samtidigt som ytterligare bevarandeinsatser krävs.
Ett rikt odlingslandskap		Den totala åkerarealen har minskat på grund av rationalisering och tätortsutbyggnad. Antalet småbiotoper och landskapselement har minskat liksom arealen betesmarker och slåtterängar. Det krävs samverkande insatser för landsbygdsutveckling för att stoppa den negativa trenden.
God bebyggd miljö		Skåne är ett landskap med många kvaliteter som är unikt och i ett förändrat klimat även sårbart. Utmaningen är att göra goda avvägningar i den fysiska planeringen så värdena i landskapet bibehålls, den goda åkermarken bevaras samtidigt som samhället ställs om för att möta ett förändrat klimat.
Ett rikt växt- och djurliv		Landskapet homogeniseras, biotoper fragmenteras, arter blir allt mera sällsynta och deras spridningsmöjligheter minskar. Nyttjandet av den biologiska mångfalden är ohållbart och påverkan på ekosystemen fortsatt hög. Gemensamt behöver alla verksamheter som påverkar den skånska naturen ta sitt ansvar.

* För målen *Begränsad klimatpåverkan*, *Skyddande ozonskikt* och *Säker strålmiljö* görs ingen regional bedömning av om målet kommer att nås, däremot en regional analys som i övrigt görs på precis samma sätt som för övriga mål.

Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Läget idag

Biogas

Det skånska målet för biogasproduktion är 3 terawattimmar (TWh) år 2020. I dag är länets totala biogasproduktion cirka 0,3 TWh.

Ett flertal aktörer i Skåne har skrivit under uppropet *100% fossilbränslefritt Skåne*. Aktörerna förbinder sig att fasa ut sin fossila energianvändning för transporter, el och uppvärmning. Flertalet aktörer ser biogas som en lösning för att minska sin fossilbränsleanvändning inom transportområdet. Den regionala efterfrågan på biogas har därför kraftigt ökat, bland annat ska Skånetrafikens bussar vara fossilbränslefria år 2018.

Under 2014 togs Jordberga Biogas, Sveriges största röttningsanläggning, i drift. Råvaran till biogasen är huvudsakligen lokalt producerad grönmassa i Jordberga med omnejd. Med nuvarande utformning beräknas årsproduktionen bli 110 gigawattimmar (GWh) per år, men det finns tillstånd för att höja produktionen ytterligare.

Under 2014 fattade regeringen beslut om ett nytt gödselgasstöd, den så kallade *20-öringen*. Biogasstödet omfattar 240 miljoner kronor och kommer att fördelas under en tioårsperiod. Skåne är det län som har högst potential för gödselbaserad biogas, och förhoppningen är att stödet ska resultera i många nya biogasanläggningar i Skåne.

Effektivare energianvändning

De flesta av länets kommuner arbetar systematiskt med energieffektiviseringsåtgärder i sina egna verksamheter. 29 av Skånes 33 kommuner har sökt Energimyndighetens energieffektiviseringsstöd och ska slutrapportera arbetet i mars 2015.

Projektet för energieffektivisering i skånska företag genom tillsyn och rådgivning (PROEFF) innebär kompetenshöjning av skånska miljöinspektörer samt energi- och klimatrådgivare så att de i sin tur ska kunna förmå företagen på sin ort att energieffektivisera, med miljöbalken som grund. Idag är 21 kommuner anslutna. Läs mer på www.proeff.se.

Länets totala energianvändning har legat på ungefär samma nivå de senaste 15 åren. Många prognoser pekar på en ökad energianvändning framöver. Under året har spillvärme-

potentialen kartlagts i länet. Resultat visar att det finns en potential att fördubbla spillvärmeanvändningen.

Flertalet kommuner och län i södra Sverige har ingått i Länsstyrelsens projekt om energieffektivisering av lantbruk. Projektet har resulterat i information, utbildning, checklistor och vägledning för tillsyn och provning.

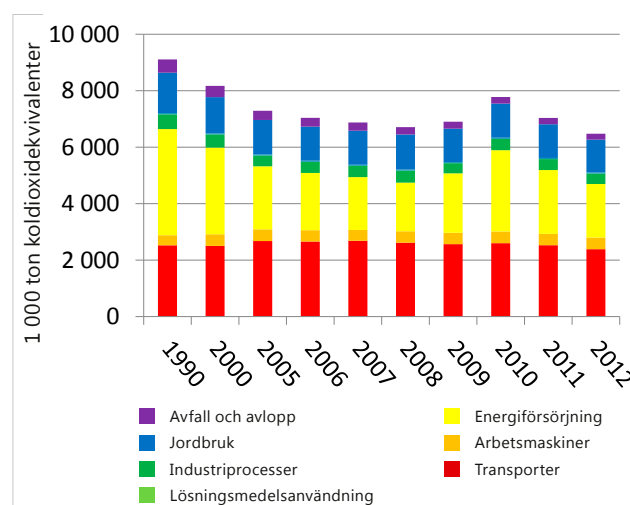
Förnybar el

Enligt det regionala målet ska produktionen av förnybar el i Skåne år 2020 vara 6 TWh högre än år 2002. Vi idag har uppnått ungefär en tredjedel av målet.

Vindkraftsutbyggnaden i Skåne fortsätter att öka och Skåne är ett av de län som producerar mest vindkraftsel, 498 megawatt installerad effekt.

Flera kommuner i länet planerar biobränsleeldade i kraftvärmeverk. 2014 invigdes Kraftringens biokraftvärmeverk i Örtofta. Anläggningen drivs med biobränsle. Örtofta kommer vid full produktion att öka den förnybara elproduktionen i Skåne med 220 GWh till 2 072 GWh.

Länsstyrelsen Skåne driver tillsammans med Energikontoret Skåne projektet *Räkna på solceller*. Under 2014 arrangerades seminarier riktade till i första hand långivande banker, försäkringsbolag och mäklare för att diskutera lång- och kortsiktiga ekonomiska aspekter av småskalig solcellproduktion.

Utsläpp av växthusgaser (1 000 ton koldioxidäkvivalenter) i Skåne mellan 1990 och 2011 fördelat på sektorer.

Källa: www.miljomal.se.

Skånes växthusgasutsläpp har minskat med 29 procent sedan 1990. De senaste åren har minskningen avstannat, främst beroende på ökad andel naturgas i energiförsörjningen samt ökade transporter. För att nå målet krävs kraftiga svenska och internationella åtaganden och förverkligandet av dessa.

Transporter

Utsläppen från transporter har knappt förändrats sedan år 1990. Den totala vägtrafiken i Skåne förväntas öka på grund av bland annat befolkningsökning och ökad transittrafik. De skånska kommunerna har börjat arbeta med sin fysiska planering för att minska utsläppen från transporter, och samarbetar i vissa fall över kommungränserna. Några skånska kommuner har tagit initiativ för att minska den tunga trafiken genom att samordna varutransporter till kommunala verksamheter (läs mer på sidorna 48-49 och 52-53).

Kommer vi att nå målet?

Nationellt bedöms det inte vara möjligt att nå miljökvalitetsmålet till år 2050 med i dag beslutade eller planerade styrmedel. Utvecklingen i miljön är negativ. Samma bedömning gäller för Skåne.

Människans utsläpp av växthusgaser fortsätter att öka, och framförallt är det vår användning av fossila bränslen som är problematisk. Det är främst länder med hög ekonomisk tillväxt som ökar sina utsläpp, även om flera länder samtidigt även satsar på förnybar energi.

För att nå målet krävs såväl kraftfulla internationella som nationella åtaganden och förverkligandet av dessa. Ambitionsnivån behöver öka i ett nytt internationellt klimatavtal. Sverige är ett litet land, men vi kan göra en viktig insats genom att driva på den internationella utvecklingen och visa på lösningar.

Sedan år 1990 har Skånes totala utsläpp av växthusgaser minskat med 29 procent. En orsak är att privathushållen i

stor utsträckning ersatt sina oljepannor med biobränslepannor eller värmepumpar. Andra orsaker är nedläggning av försvarsmaktens anläggningar och jordbrukets minskade djurhållning.

"Den identifierade bristen i de nationella styrmedlen för minskad klimatpåverkan och energiomställning är att grundförutsättningarna, särskilt för start och drift av förnybar energiproduktion, är olönsamma, oförutsägbara, eller bådadera. Detsamma gäller identifierade åtgärder för energieffektivisering, som förblir potentialer, eftersom det rådande energipriset är ett otillräckligt styrmedel. I förhållande till de nationella styrmedlen är de statliga stöd som finns, till exempel stöd till lantbrukare för biogasproduktion och stöd till installation av solceller, ologiska och minst sagt suboptimala."

Förutsättningarna för ett fortsatt aktivt klimatarbete i Skåne är goda. Det finns framstående miljöteknikföretag och flera kommuner i länet bedriver ett aktivt klimat- och energiarbete. Till exempel utgör skånska kommuner en femtedel av medlemmarna i föreningen *Sveriges klimatkommuner*.

Under 2010-2013 har Skåne haft regeringens uppdrag att vara *Pilotlän för grön utveckling*. Under pilotlansperioden har Skåne analyserat och kommenterat ett dussin förslag till nya eller förändrade styrmedel inom klimat- och energiområdet, och däri ofta påpekat att styrmedlen är otillräckliga för att Skåne ska kunna bidra till att Sverige förverkligar de nationella klimatmålen.

Den identifierade bristen i de nationella styrmedlen för minskad klimatpåverkan och energiomställning är att grundförutsättningarna särskilt för start och drift av förnybar energiproduktion är olönsamma, oförutsägbara, eller bådadera. Detsamma gäller identifierade åtgärder för energieffektivisering, som förblir potentialer eftersom det rådande energipriset är ett otillräckligt styrmedel. I förhållande till de nationella styrmedlen är de statliga stöd som finns, till exempel stöd till lantbrukare för biogasproduktion och stöd till installation av solceller, ologiska och minst sagt suboptimala. Utmaningen är det underskott på genomförande som råder inom klimat- och energiområdet, främst inom transport och energiförsörjningsområdet.

Frisk luft

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Läget idag

Luftkvalitet

Miljömålet för luftkvalitet har tio preciseringar som förklarar målet. Vissa av ämnena som återfinns i preciseringarna är även reglerade i luftkvalitetsförordningen och har då miljökvalitetsnormer (MKN) samt nedre och övre tröskelvärden (NUT respektive ÖUT). Miljökvalitetsnormer är en nivå av en förorening som inte får överskridas. (Se även faktabeskrivningen sidan 46.) NUT och ÖUT reglerar om dessa ämnen ska övervakas genom mätning, modellberäkning eller objektiv skattning. Miljömålets preciseringar är genomgående hårdare än MKN, det vill säga även om MKN inte överskrids så betyder det inte att preciseringen uppnåtts.

Mätningar i Skåne visar på att preciseringen för **bensen** överskreds 2013 i Malmö och Lund, men samtliga mätningar från länet är under NUT.

Bens(a)pyren, butadien och formaldehyd har inte mätts de senaste åren. Senaste mätningarna visade att preciseringarna överskreds.

De allra flesta mätningar av **PM_{2,5}** de senaste åren har överskridit preciseringen för årsmedelvärdet, utom vid bakgrundsstationen Vavihill. Av 2014 års mätningar överskrids dock preciseringen för årsmedelvärdet endast i Malmö (Dala-plan).

De mätningar som gjorts sedan 2010 av partiklar **PM₁₀** visar att preciseringen för dygnsmedelvärdet överskrids vid i stort sett samtliga mätpunkter. Vid de mest utsatta platserna är värdena över NUT, och i Malmö överskrids även ÖUT. Under 2013 klarades preciseringen för årsmedelvärde vid bakgrundsstationen Vavihill samt vid mätstationen i Lund.

Preciseringen för **marknära ozon** överskrids i bakgrundsluften lika ofta 2013 som 2004. Preciseringen överskrids även i tätortsmiljöer. Generellt kan nämnas att episoder med höga halter blir färre i länet medan medelhalterna är desamma.

Kvävedioxidhalterna i Skåne är i bakgrunds miljöer långt under miljömålets preciseringar. I de större tätorterna, och i synnerhet i trånga gaturum med mycket trafik, förekommer överskridande av preciseringarna både för årsmedelvärde och för antal timmar med halter över preciseringen. I Malmö och Helsingborg förekommer på vissa gator överskridande av miljökvalitetsnormen för kvävedioxid.

Åtgärder

Helsingborg och Malmö har bland annat fokuserat på att klara miljökvalitetsnormen för kvävedioxid i utomhusluft och har därför åtgärdsprogram för att komma tillrätta med de höga halterna (läs mer på sidorna 46-47). Dessa åtgärder handlar om att lösa specifika problem i enskilda gaturum. Flera åtgärder påverkar resvanor mer generellt, och därmed kan de bidra till att sänka halterna i omkringsliggande områden.

Kollektivtrafikresandet fortsätter öka i Skåne (se även sidorna 44-45). Den genomsnittliga körsträckan med bil per person i Skåne län har minskat under flera år. Trendbrottet inträffade år 2008, och sedan dess har körsträckan per person minskat med 5 procent.

I stort sett samtliga kommuner har under de senaste två åren genomfört åtgärder för att främja ökat kollektivtrafikresande. Ett exempel är projektet *MM Pågatåg Nordost*, där en kampanj för ökat kollektivt resande genomfördes i samband med att nya tågstationer öppnade. Ett annat av *Hållbar Mobilitet Skånes* projekt handlar om grön medarbetartransport och innebär att kommuner tar ett helhetgrepp om medarbetarnas tjänste- och arbetsresor. Andra genomförda åtgärder är tillhandahållande av pendelparkering, tillgänglighetsanpassning av hållplatser, samordning av skolskjuts med kollektivtrafik, tätare tidtabeller och hållplatser samt fysiska åtgärder för ökad framkomlighet för bussar.

Kommer vi att nå målet?

Luften i Skåne är ännu inte så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas. Bedömningen är därmed att miljökvalitetsmålet inte är uppnått och inte kommer kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.

Trenderna för halterna i Skåne visar på en ganska konstant föroreningsbelastning. Åtgärder och teknisk utveckling motverkas av befolkningstillväxt, ökad trafik och expanderande företag.

En viktig framgångsfaktor för att uppnå miljömålet är att ny bebyggelse i möjligaste mån lokaliseras till befintliga goda kollektivtrafiknära lägen.

Kollektivtrafiken behöver utvecklas. De svagt trafikerade sträckorna är svåra att få ekonomiskt hållbara, vilket innebär att boende i glesbygd i ökad omfattning väljer bilen som

Halterna och utsläppen är i stort sett oförändrade i länet. Omställning till mer miljövänliga transporter samt teknikutveckling och användande av bästa möjliga teknik i större omfattning är viktiga åtgärdsområden i länet.

färdmedel. Tågtrafiken behöver också utvecklas, bland annat genom ökad spårkapacitet.

Byggandet av externa köpcentra fortsätter, vilket leder till ett transportkrävande samhälle. Närheten till butiker har minskat i Skåne vilket medför att konsumenterna i ökad utsträckning använder färdmedel som leder till försämrad luftkvalitet för inköp.

Cykeltrafiken behöver prioriteras högre i och mellan tätorterna. Flera kommuner arbetar bra för att öka andelen cykeltrafik, dels med fysiska åtgärder, dels med mobility management. Flera kommuner har trafikmiljöprogram och planer för cykeltrafiken. Om planerna förverkligas i de avseenden som rör hållbara transporter finns det goda möjligheter att avsevärt sänka halterna av luftföroreningar i Skåne.

För att flytta över resandet till miljövänliga alternativ behöver fokus ligga på snabbhet, bekvämlighet och konkurrenskraft i tid och kostnad.

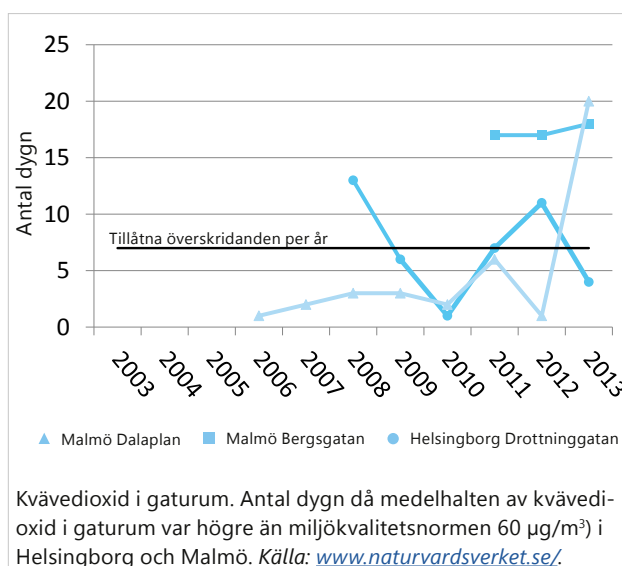
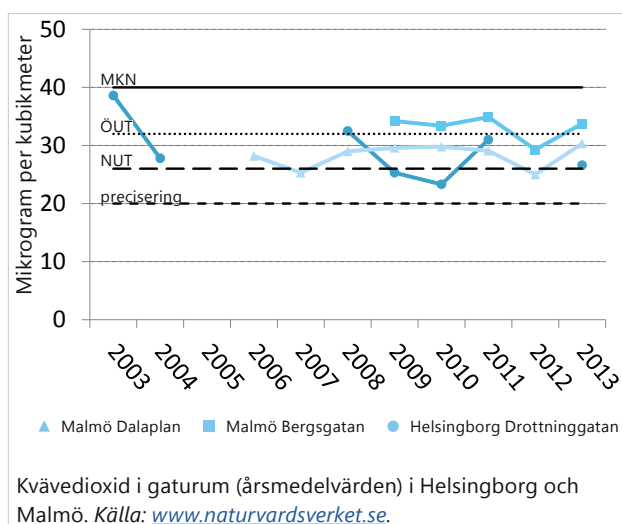
Samhällets kostnader för luftföroreningar är ett viktigt argument som skulle kunna belysas tydligare i flera sammanhang för att bättre motivera nyttan med kostnaderna för åtgärder.

Att förstå hur de individuella transportmöjligheterna samverkar är ett måste för att göra det möjligt för människor att välja rätt.

Industrier är än idag stora punktkällor för kväveoxider och kolväten trots åtgärder för att minska dessa. Sammantaget är dock de diffusa källorna större och därmed viktiga att reducera för att nå målet om *Frisk luft*.

Prioriteringar i länet

- Revidera åtgärdsprogram för luftkvalitet i Helsingborg och Malmö.
- Tillsynsvägledning (TVL) om utsläpp från stora förbrännings- och avfallsbränningsanläggningar.

Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

Läget idag

Svavel- och kvävenedfall över Skåne har minskat rejält sedan mitten av 1900-talet då nedfallen var som störst. Under 2012 uppgick utsläppen av svaveldioxid i Skåne till 1 516 ton och kväveoxider till 13 639 ton. Enligt FN:s luftvårdskonvention ska de årliga utsläppen av svaveldioxid och kväveoxid i Skåne inte överskrida 1 800 ton respektive 12 560 ton senast år 2020.

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Inom ramen för Skånes luftvårdsförbund följs nedfall av svavel och kväve i skogsmark och på öppna ytor samt nivåer för svavel, kväve och pH samt oorganiskt aluminium i avrinnande vatten från skogsmark. Totalt finns idag sex sådana skogsytor i Skåne, varav två i bokskog och fyra i granskog. Ytterligare två skogsytor, en i Halland (Vallåsen) och en i Blekinge (Ryssberget), används för att tolka effekter i skånsk skogsmark.

Skogsmark i Skåne beräknas tåla ett nedfall på 2,5 kilogram svavel per hektar respektive 6,9 kilogram kväve per hektar år 2020. År 2010 var nedfallet beräknat till 5,9 kilogram svavel per hektar i skånsk skogsmark respektive 14,6 kilogram kväve per hektar, det vill säga betydligt över vad skogsmarken förväntas tåla.

I dag läcker kväve från flertalet av de åtta skogsmarksytorna. Detta är allvarligt eftersom det verkar gödande i sjöar, vattendrag, grund- och kustvatten.

Undersökningar vid Vavihill på Söderåsen visar att svavelnedfall orsakat av människan minskar sedan 1983 och att pH i nederbörd ökar efterhand. Analyser inom miljöövervakningen visar att svavelhalter och syrakoncentrationer även minskar (pH ökar) i okalkade referensvatten.

Påverkan genom skogsbruk

Tack vare ett målmedvetet arbete med tydliga styrmedel har Sverige lyckats pressa tillbaka beroendet av fossila bränslen från 80 procent (1970) till 32 procent (2010). Sedan 2006 har el från bioenergi ökat med hela 50 procent.

Beräknad försurningseffekt för skånsk skogsmark förväntas öka från cirka 40 procent med bara stamuttag till cirka 70 procent om också uttag av grenar och toppar (GROT) sker. Inom försurningskänsliga skogsområden bör därför enbart stamvedsuttag ske.

Försurad mark

Oorganiskt aluminium är giftigt för framför allt vattenlevande djur som fiskar och används därför som en indikator på markvattnets försurningsstatus. Under perioden 2008-2013 låg halten oorganiskt aluminium på 0,5-3,9 milligram per liter (medelvärden) i de åtta skogsmarksytornas markvatten, det vill säga på eller långt över den föreslagna kritiska gränsen på 0,4 milligram per liter.

Försurade sjöar och vattendrag

Under 2013 spreds 1 133 ton kalk i 67 skånska sjöar och vattendrag inom norra Skånes skogsområden. Att denna kalkning har effekt råder det inget tvivel om. Under 2013 lyckades kalkningens vattenkemiska mål att uppnås för 80 procent av vattendragens längd och för 96 procent av antalet sjöar. Trots det förmår inte ens kalkning alltid att resultera i att fisk, botten djur och kiselalger återhämtar sig fullt ut. Där biologisk återhämtning sker går denna vanligen mycket långsamt.

Kommer vi att nå målet?

Med dagens målformulering bedömer Länsstyrelsen att miljökvalitetsmålet inte kommer att nås till år 2020, och det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Inom vissa områden ses avsevärda förbättringar, som att nedfall av svavel minskat kraftigt. Nedfall av kväve har också minskat men i betydligt mindre omfattning. Den negativa försurningstrenden i avrinnande skogsmarksvatten kan också ha brutits i några skogsmarksområden.

Skånsk skogsmark och avrinnande skogsmarksvatten är fortsatt mycket starkt försurningspåverkade, och en stor andel skånska sjöar större än ett hektar i norra Skåne visar fortsatt betydande försurningspåverkan.

Reglera skogsavverkning i försurningskänsliga områden

Ett överskott av kväve i skogsmark leder dels till en ytterligare markförsurning när reducerat kväve oxideras (nitrifieras), dels till en näringsberikning av först sött och sedan salt ytvatten. Skånsk skogsmark med växande skog läcker allt oftare kväve. När avverkning sker kan markens kväveläckage förväntas öka ytterligare och kan vid kalavverkning bli myck-

Sjöar, vattendrag, skogsmark samt växter och djur skadas av den försurning som drabbar landskapet. Svavel- och kväveutsläpp samt skogsavverkning är drivkrafter i försurningsprocessen. Utvecklingen är överlag positiv, men drabbade ekosystem uppvisar ännu starka, negativa effekter.

et stor. En gallringsavverkning inom försurningskänsliga områden är att föredra relativt kalhygge.

Att reglera uttaget av vedbiomassa inom försurningskänsliga områden är en utpekad skånsk åtgärd inom *Skånska åtgärder för miljömålen 2012-2016* som motverkar målet att öka uttaget av biobränslen för att kunna minska beroendet av fossila bränslen.

Baskatjonförluster med stamuttag bör framför allt inom försurningskänsliga områden kompenseras genom till exempel askåterföring. Även detta är en utpekad skånsk miljömålsåtgärdsåtgärd. Askåterföring sker i Skåne, men endast en liten del går till försurningskänsliga områden.

Verktyg för att kunna reglera skogsavverkningen inom och askåterföring till försurningskänsliga områden behöver tas fram.

Fortsätt kalka försurade vatten

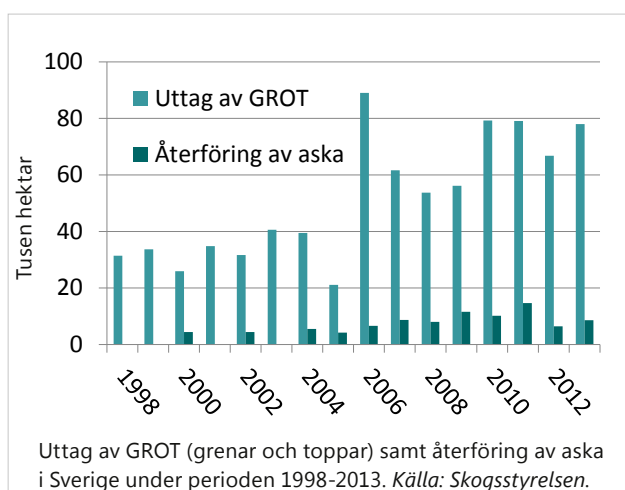
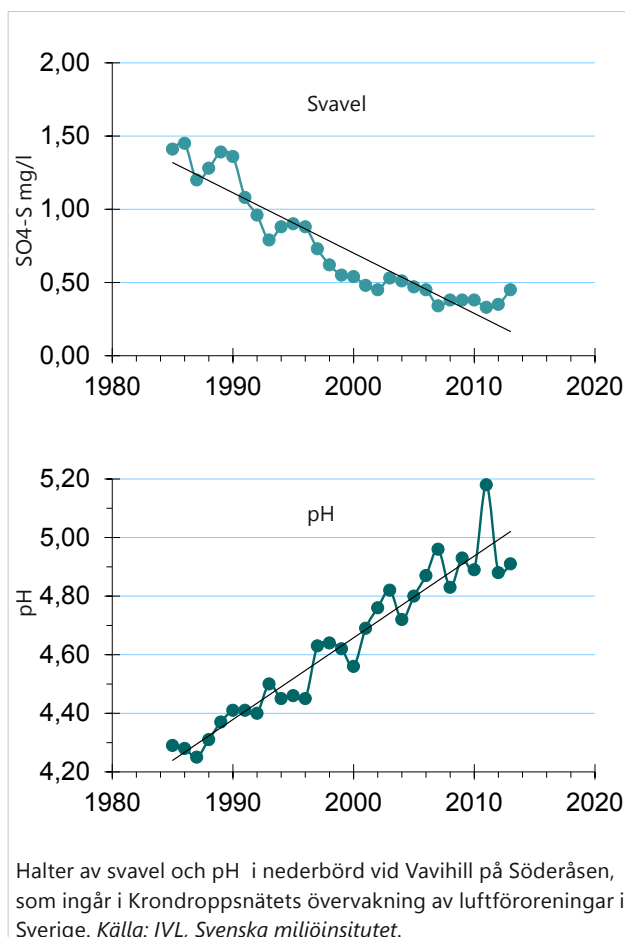
Trots klara vattenkemiska förbättringar i Skånes sjöar och vattendrag, som resultat av minskande svavelnedfall, tyder mycket på att vattnen kommer att förbli försurningspåverkade över lång tid. I dag förväntas drygt 35 procent av sjöarna, alla i norra Skåne, vara negativt försurningspåverkade av människan.

Medicinering, i form av kalkning av sjöar och vattendrag, är en fortsatt mycket viktig åtgärd för att försöka rädda försurningsdrabbade ekosystem och är även en utpekad åtgärd inom *Skånska åtgärder för miljömålen 2012-2016*.

Återhämtning kan delvis ske även utan kalkning, men denna återhämtning är främst vattenkemisk och sker långsamt. I kraftigt försurningspåverkade referensvatten har arter helt försvunnit, och dessa ekosystem återhämtar sig inte alltid, inte ens på lång sikt.

Prioriteringar i länet

Det är viktigt att minimera de försurande effekterna av biomasuttag från skog i försurningskänsliga områden. Likaså att återföra aska efter avverkningar i försurningskänslig skogsmark i dessa känsliga områden. Vidare är det viktigt att minska kväveutsläpp från all trafikverksamhet och att minska svavelutsläpp från kustfartyg i allmänhet och från färjefartyg i synnerhet.

Giftfri miljö

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.

Läget idag

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

Rester av bekämpningsmedel har hittats i över 80 procent av alla analyserade ytvattenprover i Skåne. En tredjedel av grundvattenproverna innehåller totalbekämpningsmedel som har varit förbjudna under lång tid. Dessa bekämpningsmedel har använts mot ogräs på gårdsplaner och industritomter.

Enligt senaste statusklassningen inom vattenförvaltningen är kvicksilver ett problem i hela länet. Utöver kvicksilver överskrider bly, kadmium, PBDE, antracen, TBT, isoproturon, diflufenikan och zink gränsvärden i ett antal vattenförekomster i Skåne. Föreslagna åtgärder för att nå god status är utsläppsreduktion, efterbehandling av förorenade områden, ekologisk odling och miljövänliga båtbottentvättar.

Inom ekologisk upphandling i offentlig sektor i Sverige har inköpen till storkök, hotell och restaurang ökat från 0,3 miljarder kronor till 2,7 miljarder kronor. Denna del utgjorde 2013 därmed 23 procent av den totala marknaden för ekologiska livsmedel. Lund köper in 49 procent ekologiska livsmedel och är tillsammans med Borlänge den kommun i Sverige som köper in mest ekologiska livsmedel. Bästa storstad i Sverige är Malmö som köper in 37 procent ekologiska varor. (Läs mer på sidorna 52-57.)

Användningen av särskilt farliga ämnen

Arbetet med utfasning av särskilt farliga ämnen sker för långsamt. Det kräver kontinuerligt arbete av prövnings- och tillsynsmyndigheterna. Länsstyrelsen Skåne har under året drivit flera mål i Mark- och miljödomstolen gällande utfasningsvillkor av farliga ämnen och uppströmsarbete i avloppsreningsverk.

En skånsk miljöåtgärd handlar om att kartlägga industrins kemikalieanvändning genom tillsynen av miljöfarliga verksamheters egenkontroll.

Förorenade områden

I Skåne finns cirka 6 200 potentiellt förorenade områden. I dagsläget är 658 objekt inom processflödet förstudie, huvudstudie, delåtgärd och åtgärd.

Under 2014 har det vid sex områden med mycket stor risk (riskklass 1) pågått åtgärder eller förberedelser för åtgärder

med statliga bidrag. Områdena är BT Kemi i Teckomatorp, Klippans läderfabrik, Midol-produkter i Helsingborg, före detta kemtvättinrättningar vid Bomgatan i Kristianstad och Blekingegatan i Helsingborg, samt före detta Ferrosan i Eslöv.

Under 2014 har Länsstyrelsen arbetat med tillsynsvägledning riktad till kommuner för att öka takten vad gäller inventering och åtgärder för förorenade områden med kommunal tillsynsmyndighet. Länsstyrelsen har genomfört en viktig insats genom att informera 3 500 fastighetsägare om att deras fastigheter finns med i en databas med områden som kan vara förorenade av nedlagda miljöfarliga verksamheter.

Information om farliga ämnen i material och produkter

I Skåne genomförs olika tillsynsinsatser i projektform för att kontrollera förekomst av kemiska ämnen i varor.

Kemikalieinspektionen initierade ett projekt där metaller i smycken kontrollerades. Nästan hälften av Skånes kommuner deltog. I 65 procent av smyckena påträffades halter av bly och kadmium över gränsvärdena.

Miljösamverkan Skånes tillsynsprojekt *Kontroll av kemikalier i varor enligt Reach* under 2013 syftade till att öka kunskapen om regler och skyldigheter vad gäller varor hos leksaksförsäljare och miljöinspektörer, med fokus på mjuka plastleksaker och utklädningskläder för barn. De flesta besökta butiker inom projektet saknade kunskap om informationsplikt till konsumenter, men många butiker hade rutiner för hur man agerar vid en fråga från en kund.

Malmö stad har påbörjat ett arbete med för att fasa ut farliga kemikalier i förskolemiljö. Förskolechefer utbildas om vilka kemikalier som bör fasas ut och vad som är viktigt att tänka på vid beställningar av leksaker och rutiner för städning.

Kommer vi att nå målet?

Giftfri miljö är ett mål vars infriande är i behov av internationella överenskommelser och lång återhämtnings tid. Miljö kvalitetsmålet kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. För att bedöma utvecklingen i miljön behöver underlaget sammanställas nationellt och kompletteras nationellt såväl som regionalt.

Infriandet av en *Giftfri miljö* kräver internationella och nationella överenskommelser samt innovationer. Det finns bra exempel där ett ambitiöst miljöarbete bedrivs regionalt och lokalt som resulterar i insatser för att närma sig en giftfri miljö.

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

För att nå preciseringen behövs det effektiva styrmedel och åtgärder nationellt och internationellt. Betydlig förbättring kan ske genom ambitiöst miljöarbete på lokal nivå genom att till exempel minska användning av växtskyddsmedel, vara restriktiv vad gäller slamspridning och att ha bättre kontroll på utsläpp av oavsiktligt bildade ämnen.

Förutsättningarna för att uppnå målet om oavsiktligt bildade ämnen är helt beroende av fortsatt miljötekniska innovationer och en ökad ambitionsnivå i samhället. Kunskapen om de mest betydande oavsiktligt bildade ämnena har ökat, men är fortfarande otillräckliga. Åtgärderna handlar om att minska utsläpp från industrin, småskalig eldning, fordon med dieseldrivna motorer och långväga transporter.

Användningen av särskilt farliga ämnen

Användningen av särskilt farliga ämnen kan förväntas minska framöver tack vare flera direktiv och internationella konventioner som kräver begränsningar. Nya farliga ämnen kan i framtiden identifieras till följd av nytt dataunderlag som resulterar i nya bedömningar. Regionalt behöver utfasningsarbetet intensifieras inom tillsynen av miljöfarlig verksamhet. Därtill är frivilliga åtgärder viktiga, till exempel byggindustrins BASTA-system, som underlättar för inköpare att undvika produkter som innehåller särskilt farliga ämnen.

Jordbruksverket kommer att ta fram en föreskrift som tydliggör hur principerna för integrerat växtskydd ska tillämpas. Två exempel på förändringar är att lantbrukarna ska anteckna syftet med användningen av bekämpningsmedlet och använda alternativa metoder där det är möjligt. Tydligare krav kommer att ställas på att den utrustning som ska användas för spridning av bekämpningsmedel ska vara i gott skick. I förordningen finns restriktioner för användningen av bekämpningsmedel i parker, vägområden, grusytor och idrottsanläggningar.

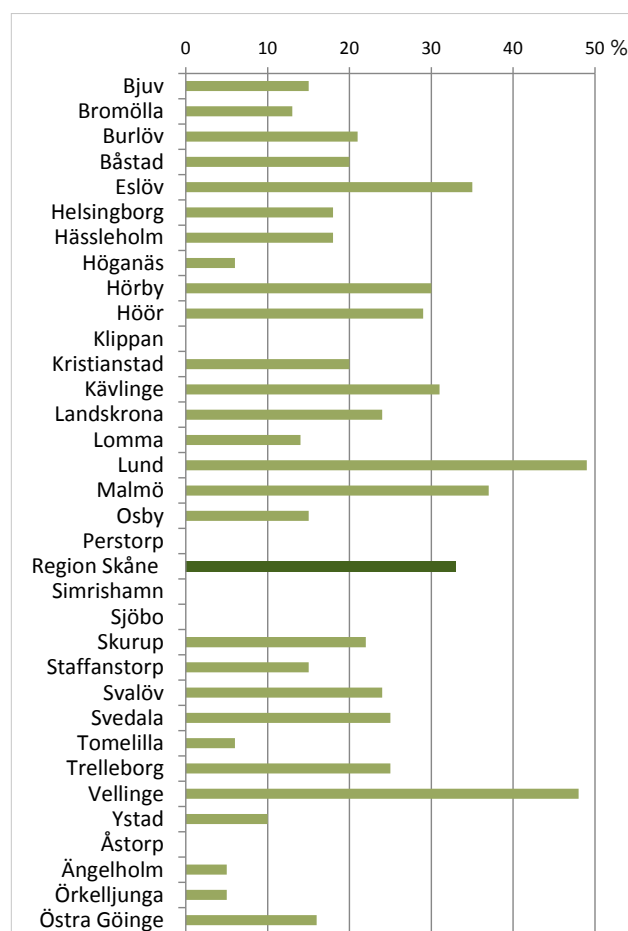
Förorenade områden

För att nå målet för förorenade områden till 2050 behövs ökade statliga anslag, tydligare tillsynsfördelning, ökade resurser för samtliga tillsynsmyndigheter och teknikutveckling. Länsstyrelsens bedömning är att resurserna för det regionala tillsynsarbetet behöver ökas med 40 procent. Befintliga alternativa efterbehandlingsmetoder behöver till-

ämpas och miljö- och kostnadseffektiva tekniker behöver utvecklas.

Prioriteringar i länet

- Miljöövervakningen och tillsynsarbetet behöver utvecklas för att generera bättre kunskapsunderlag.
- Utfasning av farliga ämnen i prövning och tillsyn av miljöfarlig verksamhet.
- Sanering av förorenade områden.
- Fortsatt arbete för att minska exponeringen av särskilt farliga ämnen från bekämpningsmedel, avloppsslam, dagvatten, lakvatten.

Andelen ekologiska livsmedel i procent av totala livsmedelsinköp i skånska kommuner och Region Skåne år 2013. För de kommuner där andelen anges till 0 saknas uppgifter. Källa: *Ekologiskt i offentliga storhushåll 2013*, www.ekomatcentrum.se.

Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Läget idag

Ozonskiktet i stratosfären absorberar delar av den inkommande solstrålningen och skyddar mot skadlig ultraviolett strålning (UVB-strålning).

Vändpunkt och återväxt

Det finns nu tecken som tyder på att ozonhalterna i stratosfären slutar minska, och prognosen är att ozonskiktet börjar återhämta sig före år 2020. En full återhämtning av ozonskiktet till den tjocklek det hade år 1980 kan uppnås omkring år 2050 (polerna undantaget). Prognosen förutsätter att arbetet inom FN beträffande *Montrealprotokollet* fortsätter att vara framgångsrikt.

Halter ozonnedbrytande ämnen

På regional såväl som nationell nivå har användningen av ozonnedbrytande ämnen stadigt minskat till följd av lagstiftning och internationella överenskommelser enligt Montrealprotokollet. Koncentrationen av ozonnedbrytande ämnen minskar nu i atmosfären, med undantag för lustgas och HCFC för vilka både utsläpp och halter ökar.

Det finns även en risk för att nya ozonnedbrytande ämnen produceras och släpps ut i atmosfären. Ytterligare insatser krävs därför för den kvarvarande användningen och omhändertagandet av förbrukade produkter innehållande sådana ämnen. Till exempel har en utvärdering av hur mycket CFC som återvinns ur byggisolering visat att 90 procent av CFC i byggisolering inte omhändertas. Genom riktad information till företag i bygg-, rivnings- och avfallsbranschen i Skåne skulle problemen kunna medvetandegöras på ett tydligare sätt. Det är svårt att bedöma om nationella styrmedel såsom krav på bättre omhändertagande av isolermaterial innehållande CFC vid rivning har gett en tydlig positiv påverkan i Skåne.

Under 2013 och 2014 har det genomförts tillsynsinsatser riktade mot gränsöverskridande transporter av avfall (GRÖT) för att hindra illegal transport av avfall, bland annat kylmöbler. Dessa insatser har skett i samverkan mellan Tullverket, Polismyndigheten Skåne, Kustbevakningen, Helsingborgs stad, Kommunförbundet Skåne, Länsstyrelsen och Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål.

Kommer vi att nå målet?

Nationellt bedöms miljö kvalitetsmålet vara möjligt att nå genom redan beslutade och vidtagna åtgärder, och utvecklingen i miljön är positiv. Situationen i Skåne avviker inte från den nationella.

De flesta av de ozonnedbrytande ämnena har så gott som avvecklats i Sverige till följd av lagstiftning, och halten av ozonnedbrytande ämnen som släpps ut regionalt i Skåne är nu på en ofarlig nivå för ozonskiktet.

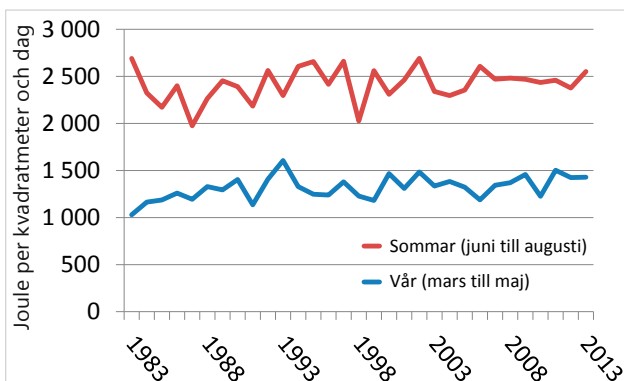
Mängden ozonnedbrytande ämnen i kyl-, klimat- och värmepumpsanläggningar har stadigt minskat sedan användningsförbud för klorflourkarboner (CFC) trädde i kraft 1999 och sedan förbud mot påfyllning av klorflourväten (HCFC) började gälla 2002. Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har därför till största delen upphört till 2013. Endast en mindre del av dessa anläggningar innehåller idag HCFC, och omhändertagandet sker reglerat.

Ozonnedbrytande ämnen kan även finnas i till exempel isoleringsmaterial i byggnader, fjärrvärmerör samt i applikationer inom försvaret. Utbyte av sådant material kan ta lång tid. Kunskaper om var de ozonnedbrytande ämnena finns samt i vilka mängder är viktiga för att förhindra utsläpp. Korrekt omhändertagande av uttjänta material är också en viktig del i detta arbete, liksom insatser för att undersöka och förhindra illegal handel och införsel/utförsel av ämnena.

För dessa kvarvarande ozonnedbrytande ämnen krävs ett fortsatt arbete och omhändertagande på ett miljöriktigt sätt. Det är också viktigt att hindra export av kylmöbler som innehåller ozonnedbrytande ämnen till länder i Asien och Afrika. Kontrollerna av gränsöverskridande transporter av avfall (GRÖT) vid hamnar andra gränsövergångar behöver öka för att stoppa dessa flöden. Det finns även ett behov av ökad tillsyn uppströms, det vill säga där avfallet genereras eller hämtas.

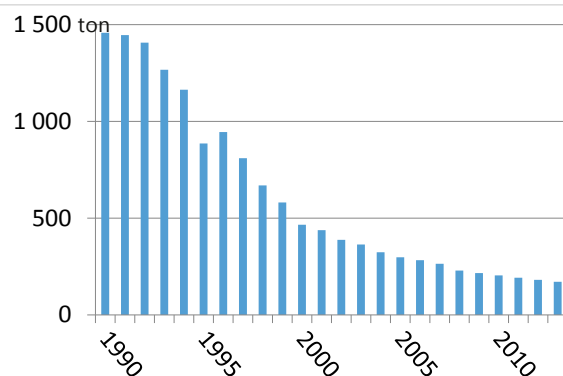
Vid mitten av 1900-talet började ämnen som har en nedbrytande effekt på ozonskiktet att tillverkas och släppas ut, och det ledde till omfattande problem. Tack vare effektiv reglering genom lagstiftning har problemen i princip lösts i Sverige. Ozonskiktet väntas börja återhämta sig före 2020.

UV-strålning vid marknivå under åren 1983 till 2013.

Källa: www.miljomal.se

Ingen tydlig trend kan ses i de mätningar som bedrivs i Sverige. Detta beror dels på att UV-mätningarna kom igång efter att den största minskningen av ozonskiktet ägt rum och dessutom på att molnigheten har stor inverkan på den strålning som når jorden. Andra mätningar visar att solstrålningen under 1980-talet var ovanligt låg. Modellberäkningar av UV-strålning baserad på total ozonmängd visar att under molnfria förhållanden har UV-strålningen ökat med omkring 5 procent i Sverige i jämförelse med förhållandena före 1980. Allteftersom ozonskiktet återhämtar sig mot mitten av seklet kommer UV-strålningen att återgå till de nivåer som rådde före 1980.

Svenska utsläpp av det ozonnedbrytande ämnet CFC från olika produktgrupper under åren 1990 till 2013.

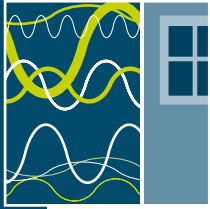
Källa: www.miljomal.se

Montrealprotokollet (Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer).

Montrealprotokollet är en överenskommelse om att vidta åtgärder för att minska produktionen och förbrukningen och därmed utsläpp av CFC och haloner, de två viktigaste grupperna av ozonföroreande ämnen. Montrealprotokollet trädde i kraft 1989. Protokollet revideras i takt med att nya ämnen identifieras.

Ämnen som reglerats genom Montrealprotokollet samt ämnas specifika ozonuttnande potential (Ozone Depleting Potential, ODP). Källa: www.naturvardsverket.se.

Ämnen	Ozonuttnande potential
Klorfluorkarboner (CFC)	0,6-1,0
Haloner	3,0-10,0
Koltetraklorid CCl ₄	1,1
1.1.1.-triklorethan CH ₃ CCl ₃	0,1
Metylbromid CH ₃ Br	0,7
Bromfluorkolväten (HBFC)	0,02-7,5
Klorfluorkolväten (HCFC)	0,02-0,11
Bromklormetan	0,15

Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Läget idag

Individens exponering för strålning

Trenden för arbete med att begränsa exponeringen av skadlig strålning inom arbetsmiljö och övrig miljö är oklar med tanke på osäkerheten kring forskningsläget för hur strålning i form av mobila sändare och mottagare är skadlig eller ej. Övrig form av strålning från kärnkraft, transporter av farligt gods och arbetsmiljöer där strålende material hanteras, har vi relativt god kontroll över och kan sätta in förebyggande och skyddande åtgärder.

Utsläpp av radioaktiva ämnen

Utsläpp av radioaktiva ämnen har vi koll på. Riskexponeringen har minskat sedan kärnkraftverket i Barsebäck har stängt, och ESS i Lund kommer vid färdigställande och drift inte att ha någon kärnteknisk process. ESS kommer dock att utgöra en ny risk i Skåne län som vi måste planera för på grund av ökade transporter av aktivt material.

Hudcancer orsakad av UV-strålning

Trenden för antalet hudcancerfall i Skåne fortsätter att växa, och antalet nya fall årligen i Skåne ligger över riksgenomsnittet. Medvetenheten om riskerna med UV-strålning har ökat, men det kan gå många år innan cancer utvecklas, och det är oklart om svenskarnas solvanor har förändrats.

Åtgärder som vidtas för att minska exponeringen av UV-strålar från solen är att redan i planeringsstadiet planlägga för skuggiga platser på skolgårdar och offentliga platser. Information om riskerna med UV-strålning vid populära badplatser, solarier och i lokalradion genomförs också i viss omfattning.

Exponering för elektromagnetiska fält

Kunskapen om hälsoeffekter genom exponering för elektromagnetiska fält är fortfarande låg. Växlande magnetfält skapar elektriska strömmar i kroppen som vid mycket starka magnetfält kan påverka kroppens nervsignaler. Styrkan på dessa magnetfält ligger dock långt över vad som normalt finns i vår omgivning. Det är fortfarande osäkert på vilket sätt och i vilken omfattning elektromagnetiska fält kan orsaka cancer och neurologiska sjukdomar såsom Parkinson och demens.

När det gäller allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält från mobiltelefoner och från kraftledningar och elektriska apparater rekommenderar Strålsäkerhetsmyndigheten att försiktighetsprincipen tillämpas. Det innebär att onödig exponering bör undvikas, exempelvis genom användning av handsfree vid samtal i mobiltelefon, och att nya bostäder, skolor och förskolor inte bör planeras nära el-anläggningar som ger förhöjda magnetfält.

Kommer vi att nå målet?

Nationellt bedöms miljö kvalitetsmålet vara nära att nås om i dag planerade styrmedel som beslutas före 2020. Samma bedömning gäller för Skåne. Allvarligt är att antalet fall av hudcancer fortsätter att öka i hela landet. Miljö kvalitetsmålet komplexitet innebär att utvecklingen i miljön sammantaget är oförändrad.

Individens exponering för strålning

Den planerade forskningsanläggningen ESS kommer att medföra ökade transporter av aktivt material. Det ligger i länets intresse att se till att dessa transporter ska bli så få och säkra som möjligt. Länet har möjlighet att bland annat via Strålsäkerhetsmyndigheten påverka planeringsprocessen.

Det är i dagsläget svårt att bedöma riskbilden för terror eller olyckor med herrelösa strålkällor. Länsstyrelsen Skåne kommer under 2015 utveckla området *Farliga ämnen* genom en regional samordningsfunktion där polis, räddningstjänst och Region Skåne ingår.

Utsläpp av radioaktiva ämnen

Riskbilden beträffande Barsebäcks kärnkraftverk har minskat radikalt i och med att det har laddats ur och det mest aktiva materialet inte längre fysiskt finns inom närområdet.

Däremot ökar riskbilden på grund av att en omfattande kvantitet av aktivt material måste forslas bort från anläggningen. Det ligger i länets intresse att tillse och följa upp att hanteringen håller en hög skyddsnivå. För att kunna göra en god riskbedömning för länet och upprätthålla en väl avvägd beredskap är det av vikt att Länsstyrelsen har god kännedom om nermonteringsplanerna.

För att nå miljö kvalitetsmålet behöver framför allt åtgärder som leder till minskad exponering av UV-strålning genomföras. Viss osäkerhet råder kring elektromagnetiska fält och hur dessa påverkar oss människor.

Hudcancer orsakad av UV-strålning

Att ändra människors attityder och beteenden till sol och UV-strålning tar tid men är grundläggande för att uppnå preciseringsen.

Folkhälsoaspekterna måste vägas in vid upprättandet och granskningen av översiktsplaner och detaljplaner.

Kommunernas tillsyn på solarier omfattar kontroll av att rätt typ av lysrör används, samt lysrörens ålder och kondition. Däremot förekommer inte tillsyn på antalet solarietimmor eller mätning av den faktiska intensiteten i solariet från myndigheternas sida.

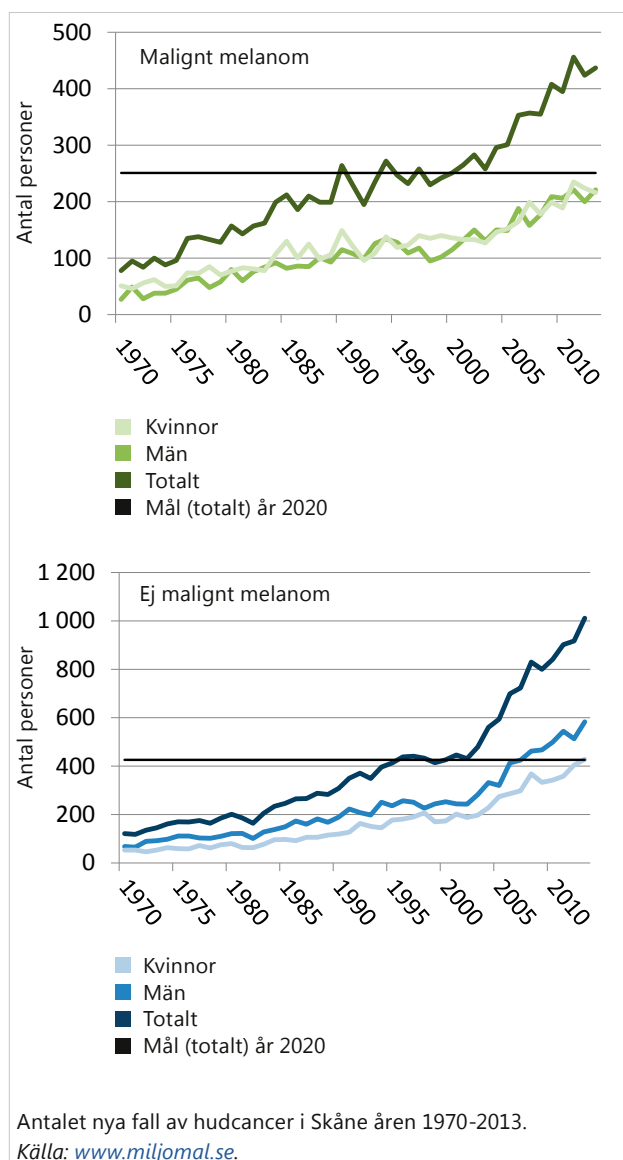
Exponering för elektromagnetiska fält

Allmänhetens exponering för elektromagnetisk strålning är för de flesta användningsområden mycket låg jämfört med gällande referensvärden. Dagens samhällsutveckling kommer att generera mer elektromagnetisk strålning. I vissa fall kan dock ny förbättrad teknik innebära att exponeringen istället minskar.

I dagsläget är det svårt att bedöma risken för strålning från elinstallationer och apparater såsom mobilmaster, mobiltelefoner och WiFi. Området behöver utvecklas i takt med att forskningen inom området går framåt.

Prioriteringar i länet

Länsstyrelsen avser att prioritera tillsynen av nermonteringen av Barsebäcksverket och tillsynen av den planerade ESS-anläggningen. Utöver detta kommer även risken med herrelösa strålkällor diskuteras inom befintlig *Regional samordningsfunktion* inom CBRN-E-området samt övas via 2:4-finansierade medel (anslag för krisberedskap).

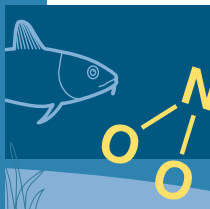
Anslag 2:4 Krisberedskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) disponerar anslag 2:4 Krisberedskap och fördelar det till särskilda krisberedskapssatsningar.

Riksdagen har beslutat att anslag 2:4 Krisberedskap ska finansiera åtgärder som stärker samhällets samlade beredskap och förmåga att hantera allvarliga kriser och deras konsekvenser. Anslaget kan även, i viss utsträckning, finansiera åtgärder som syftar till att skapa eller vidmakthålla förmågan vid höjd beredskap för det civila försvaret.

CBRNE:

kemiska (C), biologiska (B), radiologiska (R) nukleära (N) och explosiva (E) ämnen.

Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, försättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Läget idag

Påverkan på havet

Övergödningssituationen är allvarlig i Skåne. Trots insatser via LOVA-bidrag, *Greppa Näringen*, förbättrad rening av avloppsvatten med mera har tillförseln av kväve och fosfor till havet inte minskat tillräckligt för att vi ska kunna se ett förbättrat miljötillstånd.

Intresset för att anlägga våtmarker är fortsatt stort. Länsstyrelsen har fortsatt arbetet med att se över tillstånd för avloppsreningsverk och industri vilket kommer att resultera i minskad näringsbelastning på havet.

Påverkan på landmiljön

Även om utsläppen av oorganiskt kväve till luft och nedfallet via nederbörden har minskat de senaste 20 åren är belastningen på skogsmarken högre än vad den tål. Uttaget av grenar och toppar (GROT) är relativt stort i Skåne jämfört med andra län och bidrar till att minska näringsutlakningen från skogen. I de senaste mätningarna från krondroppsnätet framkommer det dock att den skånska växande skogsmarken ändå läcker betydande mängder kväve.

Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten

Skånes vatten är kraftigt påverkade av övergödning och majoriteten av vattendragen och sjöarna uppnår inte god status med avseende på näringsämnen enligt vattendirektivet. Inga skånska kustvattenförekomster uppnår god status med avseende på näringsämnen. Även det skånska grundvattnet är påverkat av mänsklig aktivitet såsom jordbruk och avlopp. De grundvattenkällor som Länsstyrelsen Skåne provtagit 2010-2012 har höga halter kväve. Kvalitetsproblemen i grundvatten hänger ihop med en stor näringsbelastning men även stor sårbarhet med genomsläppliga jordar och otillfredsställande vattenskydd.

Inom vattenförvaltningen har alla vattendrag statusklassats, och åtgärdsförslag har tagits fram för samtliga vattenförekomster. Exempel på effektiva åtgärdsförslag är anläggning av våtmarker och skyddszoner.

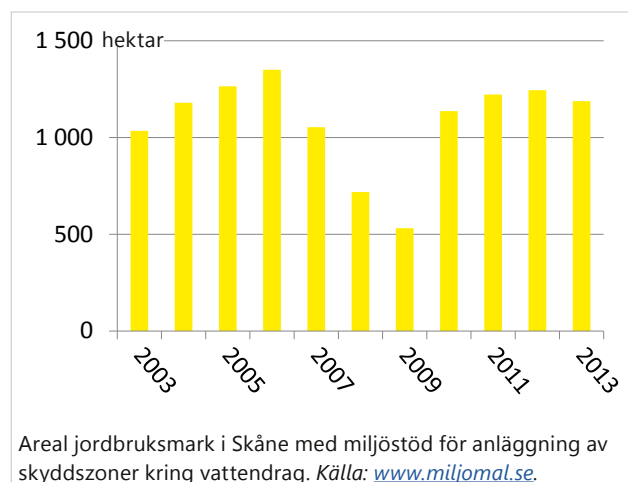
Flera projekt för att reducera näringsläckage pågår i länet. Ett av dem utförs i Helgeå och har som syfte att fånga näringsämnena innan de når vattendragen. Exempel på åtgärder i projektet är att hitta markägare som är intresserade av att

anlägga våtmark eller satsa på reglerbar dränering. Projektet sker i samarbete med lantbrukare i området och med kommunen som kommer att använda tillsynen som ett verktyg för att ställa krav på åtgärder.

Tillstånd i havet

Den långa uppehållstiden för vattnet i Östersjön, upp till 30 år, gör att de näringsämnena som belastar havet stannar kvar under en lång tid. I dagsläget går det inte heller att se några ihållande nedåtgående trender av tillräcklig storlek avseende näringstillförseln till havet för att få bukt med övergödningssituationen. Vi behöver fortfarande tampas med algbloomingar, stora mängder fintrådiga alger och minskad mängd makroalger. Miljöstatusen i havet är beroende av internationella åtgärder, och problemen är av en sådan omfattning att god miljöstatus bedöms ta lång tid att nå.

Länsstyrelsens arbete med att minska näringsbelastningen på havet har under 2013-2014 främst bestått i att i samarbete med berörda aktörer främja vattenvårdsåtgärder genom medel inom *Landsbygdsprogrammet* och *Lokala vattenvårdsåtgärder* (LOVA). Inom Landsbygdsprogrammet stöds bland annat anläggning av våtmarker för att fånga näringsämnena som annars skulle belasta havet. Under 2014 har 15,8 miljoner kronor betalats ut för 253 hektar sådana nya våtmarker, men 3,8 miljoner kronor förväntas tillkomma. LOVA-medel har delvis gått till våtmarker, men också till andra åtgärder i vattendrag, i sjöar och i havet, samt till kommunala VA-planer. Totalt har LOVA bidragit med 11,7 miljoner kronor under 2014. Eftersom kravet på medfinansiering inom LOVA är 50 procent har de som sökt projekten också lagt ned minst lika stort belopp.

Övergödningssituationen är allvarlig i Skåne. Andelen jordbruksmark är stor och avloppen många, samtidigt som den fysiska påverkan på våra vatten är utbredd. Åtgärdsbehovet är mycket stort samtidigt som storleken på olika finansieringskällor, såsom våtmarksstöd och LOVA-bidrag, ständigt är osäker.

Kommer vi att nå målet?

Länsstyrelsen bedömer att det inte är möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020 med idag beslutade eller planerade styrmedel, och utvecklingen i miljön är fortsatt negativ. Problemet är omfattande, och det krävs betydligt fler och mer kraftfulla åtgärder och styrmedel, både på nationell och på internationell nivå. Skåne är dessutom ett jordbruksintensivt län med störst andel jordbruksmark i landet, vilket ger betydande utsläpp av näringsämnen. Totalt står jordbruket för den största delen av näringstillförseln. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det inte går att odla mark helt utan utsläpp, så även om det är viktigt att arbeta med åtgärder för att minska näringsläckage från jordbruksmark så kommer det aldrig bli lika med noll. Även avloppsreningsverk, enskilda avlopp och industrier bidrar med utsläpp av kväve och fosfor.

Mer kraftfulla åtgärder behövs

Införlivandet av vattendirektivet i svensk lag har stor betydelse för förbättringen av statusen i våra vatten. De miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram som Vattenmyndigheterna beslutat om ger större möjlighet att nå god status med avseende på näringsämnen. Resultaten från rådgivningsprojektet *Greppa Näringen* är goda. Inom jordbruket har bättre anpassad gödsling och utfodring, odling av fånggrödor, anläggning av våtmarker och andra vattenvårdande åtgärder bidragit till minskade näringsförluster. Genomförda åtgärder räcker tyvärr inte. Främst behövs fler riktade och platsspecifika åtgärder för att begränsa näringsläckage från jordbruksmark och för att ta hand om det läckage som ändå uppstår. Platsspecifika åtgärder saknas i nuläget både i Landsbygdsprogram och i regelverk.

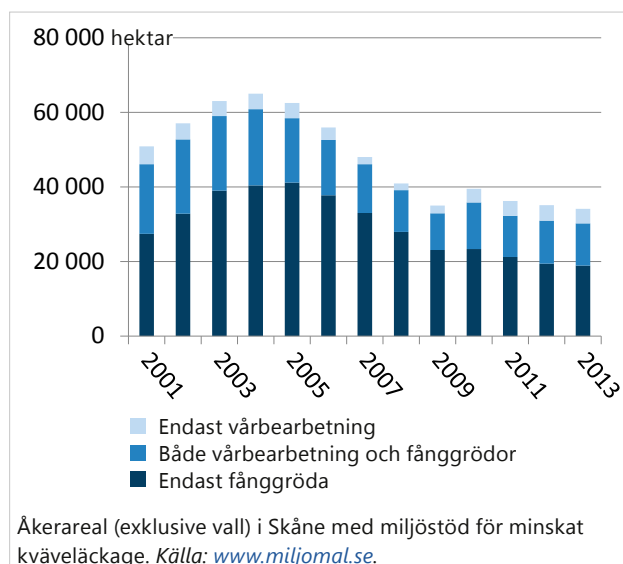
Det är ännu oklart hur stort stödet till fånggrödor och andra åtgärder för att reducera utlakning kommer bli i det nya Landsbygdsprogrammet. Om anslagen minskar kan det innebära negativa konsekvenser för arbetet för minskad övergödning, och det kommer bli svårare att nå målet inom rimlig tid.

Tröga system och stor fysisk påverkan

Övergödningen är starkt sammankopplad med den fysiska påverkan på våra vatten. Återmeandering av vattendrag och anläggande av våtmarker är viktiga åtgärder. Vattensystemen reagerar långsamt, och trots minskat näringsläckage från marken tar det lång tid innan man ser effekt i vattnet. Någon tydlig förbättring av miljötillståndet syns inte.

Planering av vatten och avlopp (VA)

Genom arbetet i LAV-projektet (se sidorna 60-61) har VA-situationen inventerats. Många kommuner har börjat ta fram VA-planer. Länsstyrelsen har även begärt in tid- och handlingsplaner för att tillse att arbetet med utbyggnad av kommunalt VA-nät kommer igång och fortskrider i de områden där det finns ett kommunalt ansvar för vattentjänsterna. En viktig del i det fortsatta arbetet är att inspirera och stödja kommunerna i deras strategiska arbete med VA-frågorna och att ta fram VA-planer.

Levande sjöar och

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Läget idag

I Skåne är de flesta sjöar och vattendrag påverkade. Trycket på vattennära boende är högt, strandområden exploateras, och naturliga sväm- och åplan fylls igen, vilket försämrar förutsättningarna för översvämningskontroll.

65 av totalt 239 skånska vattenförekomster uppnår god eller hög ekologisk status. Flera riskerar att försämras.

Skyddsområden för viktiga skånska ytvattentäkter saknas. Utbytet mellan grund- och ytvatten samt den vattenhushållande förmågan hotas av markavvattning, dikningar, vattenuttag och annat avledande av vatten.

Extremt varmt väder med långvarig torka har i kombination med bevattningsuttag gett extremt låga flöden. Trots det genomförs rensningar av vattendrag kontinuerligt.

Samtidigt har tidvis höga regnmängder i kombination med ökad andel hårdgjorda ytor medfört översvämningar.

Projektet UC4LIFE har som syfte att förbättra vattenkvalitet och livsmiljöer. Den starkt utrotningshotade tjockskaliga målarmusslan är symbolart för detta projekt, och arbetet med att återmeandra Klingavälsån är i full gång. UC4LIFE har lyckats odla fram små tjockskaliga målarmusslor, vilka har satts ut i både Fyleån och Klingavälsån. Stora tidigare ej kända bestånd med tjockskalig målarmussla har även påträffats på djupt vatten i Helgeån, men arten saknar förnygring i flertalet skånska vatten där den tidigare har påträffats.

Bevarandestatusen är inte gynnsam för ål, havsnejonöga, flodkräfta och flera bottenlevande arter. Skåne har tilldelats 5 miljoner kronor för ålutsättning under 2013/2014, cirka två miljoner ålyngel har satts ut även i år. Ål från Ringsjön har fått åka biltransport förbi tre kraftverk, där de annars riskerat att bli till ålfärs. Flodpärlmusslan saknar förnygring och riskerar att dö ut i Skåne.

Restaureringsåtgärder i form av utrivning av vandringshinder, biotopvård, återmeandering, tvåstegsdiken, trädplantering och tillförsel av död ved har genomförts i flera vattendrag. Länsstyrelsen, i samarbete med ett antal vattenråd och kommuner, har sökt och fått 22,7 miljoner kronor för i huvudsak fysiska åtgärder i vattendrag. I Tullstorpsåprojektet har ett avgörande steg under året varit att få miljödömd mark- och miljödömdstolen angående restaurering av en nio kilometer lång sträcka. Domen har dock ännu inte kommit.

Länsstyrelsen har fortsatt arbeta med riktad tillsyn mot vattenkraftverk och dämmen som saknar tillstånd.

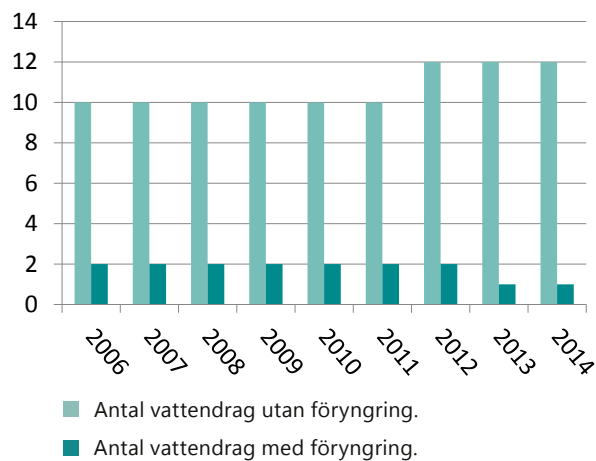
Allmänheten uppmärksammade sommaren 2014 den främmande arten sjögull som ett allvarligt problem i minst tre skånska sjöar. Tillståndsgivna utsättningar av de främmande fiskarterna bäckröding, gräskarp och regnbåge har gjorts 2014. Tillstånd har dessutom getts för utsättning av signalkräfta i en sjö. De tillståndsgivna utsättningarna av främmande arter är oftast inte problemet, utan det är de illegala utsättningarna samt utsättningar i avloppslösa dammar. Inom till exempel trädgårdsnäringen importeras främmande arter för utsättning i dammar, varifrån de sedan kan hamna i sjöar och vattendrag. Dessa arter kan få allvarliga ekologiska konsekvenser

samt medföra spridning av smittor och sjukdomar.

Under 2014 har fem limniska reservat bildats. Flera skånska vattendrag är klara för reservatsbildning, men Naturvårdsverket saknar pengar för genomförandet. Revidering av det utökade strandskyddet samt justering av avgränsningar i Natura 2000-områden pågår.

Arbetet med att öka kunskapsläget kring vattenanknutna kulturmiljövärden i skånska vatten har fått fart. Skåne arbetar aktivt i projekten *Vårda vattendragens kulturarv*, *VaKul*, *Kulturmiljö och vattenförvaltning*.

"Ål från Ringsjön har fått åka biltransport förbi tre kraftverk, där de annars riskerat att bli till ålfärs."

Antalet vattendrag i Skåne med flodpärlmussla uppdelat på antalet vattendrag med och utan förnygring.

Källa: Länsstyrelsen Skåne.

vattendrag

Livsmiljöer och arter har förstörts eller skadats av bland annat exploatering, rensningar, vattenuttag och bekämpningsmedel. Skydd av sjöar och vattendrag har inte prioriterats. Åtgärdsarbete pågår. Flera vattenförekomster får en försämrad status i den nya preliminära klassningen.

Nej

Kommer vi att nå målet?

Målet är inte möjligt att nå till 2020 med i dag beslutade eller planerade styrmedel. Länets sjöar och vattendrag fortsätter att påverkas negativt. En stor andel av Skånes vattenförekomster har fått tidsfrist till 2021 för att nå god ekologisk status. Skånes vattendrag är mycket hårt påverkade av pågående markanvändning. Rensning, dikning, bevattningsuttag, brist på funktionella skyddszoner och vattenkraft är de största hoten. Exploatering och en ökande andel hårdgjorda ytor bidrar till att målet är svårt att nå. Skyddet är nedprioriterat till förmån för skogliga miljöer. Resurser för restaurering av vattendrag tilldelas oregelbundet och ryckigt.

Styrmedel behövs för bättre skydd

Styrmedel saknas för att skydda värdefulla vatten, trots att det är den mest kostnadseffektiva åtgärden för att bevara vattenanknutna natur- och kulturvärden samt biologisk mångfald. Styrmedel saknas för att inrätta natur- och kulturreserver.

Införandet av dispens från biotopskyddet, vilket innebär att diken kan läggas igen i jordbrukslandskapet, innebär en risk för små vattendrag, då definitionen av vad som är ett dike respektive vattendrag är oklar.

Mark- och miljödomstolens dom 2012-04-10 försvårar arbetet med att uppnå god bevarandestatus för vattenanknutna arter som tjockskalig målarmussla och deras livsmiljöer. De lagar som reglerar dikningsföretag behöver ses över och miljöanpassas. I Danmark har "regulative" setts över och förändrats på ett sätt som skulle kunna tillämpas i Sverige, om lagstiftningen anpassas. När vissa av Vattenverksamhetsutredningens förslag blir verklighet kan en del av problemen avhjälpas.

Åtgärder på land krävs för att få bukt med tillförsel av näringssämnen, bekämpningsmedel, partiklar med mera. Funktionella skyddszoner behöver bevaras och/eller etableras utmed vattendrag och sjöar. Detta försvåras av att EU:s miljöersättning inte ger ett långsiktigt skydd, utan skyddszonen kan odlas upp när som helst. Det är därför önskvärt att Sverige inför ett generellt krav på tio meter breda skyddszoner med gräs, buskar och träd längs vattendrag, på samma sätt som bland annat Danmark har gjort, samt att skyddszoner behovsanpassas utifrån topografi och vattnens värden.

Styrmedel behövs för att kunna avsätta svämområden där vatten tillåts svämma och flöda fritt utan markbearbetning.

En mer stadigvarande medelstilldelning behövs för restaurering av både sjöar och vattendrag till exempel inom Landsbygdsprogrammet.

Import av främmande fisk- och musselarter, för utsättning i dammar, bör förbjudas helt.

Information, dialog och stöd

Det är viktigt att informera och ha en bra dialog med markägare, vattenråd och föreningar för att ta tillvara intressen och få ett framgångsrikt åtgärdsarbete.

Informationsinsatser till allmänheten behövs för att minska risken för spridning och etablering av främmande arter.

Prioriteringar i länet

- LIFE-projektet UC4LIFE, som genom åtgärder för den tjockskaliga målarmusslan ska ge friskare åar, pågår och är högprioriterat de kommande tre åren.
- Tillsyn av icke tillståndsgivna vattenkraftverk och liknande dämningar är också prioriterade.

Läs mer:

Udarbejdelse af vandløbsregulativer:

www.naturstyrelsen.dk/Udgivelser/Aarstal/2007/Vandloebesregulativer.htm

Grundvatten av god

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Läget idag

I flera kommuner i Skåne pågår ett arbete med att ta fram kommunala eller delregionala vattenförsörjningsplaner. En del av det arbetet är att se över det skydd vattentäkterna har. För närvarande har 73 procent av Skånes allmänna grundvattentäkter ett fastställt vattenskyddsområde. Många vattenskyddsområden är gamla och avgränsningen av områdena behöver revideras och föreskrifterna skärpas. Enbart 27 procent av täkterna har vattenskyddsområden som är fastställda enligt miljöbalken. (Läs mer på sidorna 62-63.)

Vid ett framtida förändrat klimat kan ökade temperaturer och förändrad nederbörd påverka grundvattenbildningen. Klimatförändringarna väntas även påverka bevattningsbehovet. Länsstyrelsen har tillsammans med Kristianstad kommun beställt en utredning om konsekvenser på grundvattnet av framtida klimat- och uttagsförhållanden. Utredningen visade att det ökade bevattningsbehovet kommer leda till förändring i fördelningen mellan utströmnings- och inströmningsområden.

Grundvattnets kvalitet

Resultaten från den första regionala grundvattenövervakningen i länet publicerades 2012. Under åren 2007-2010 provtog Länsstyrelsen grundvatten i 141 provpunkter, främst i kommunala dricksvattentäkter. I en tredjedel av proven hittades en eller flera bekämpningsmedelssubstanser, varav 40 procent var fynd av idag tillåtna substanser. De vanligaste substanserna var BAM, bentazon och atrazin med ned-

BAM

2,6-diklorbenzamid (BAM) är en nedbrytningsprodukt av det tidigare vanliga ogräsmedlet av diklobenil (2,6-diklorbensotril) som användes på grusplaner, banvallar, skolgårdar och fruktodlingar. Diklobenil förbjöds 1994, men fortfarande hittas rester av nedbrytningsprodukter i grundvattnet.

Atrazin

Atrazin, som förbjöds 1989, användes i Sverige i skogsplanteringar och plantskolor, på trädgårdsgångar, grusade ytor, banvallar, vägrenar, industriområden och liknande samt vid odling av majs.

Bentazon

Herbucid, används mot ogräs i baljväxter, stråsäd, vall, majs, lin och gurka.

brytningsprodukter. Ungefär 40 procent av alla prov visade på nitratpåverkan, och mer än hälften av alla prov hade ammoniumhalter som översteg det normala. I september 2014 redovisades en doktorsavhandling vid Lunds universitet som visar på ännu dystrare siffror. Den 15 juli 2014 trädde en ny bekämpningsförordning i kraft vilket på sikt kanske kan bidra till att försämringen av vattenkvaliteten avtar.

Grundvattennivåer

Skåne är ett jordbruksintensivt län. Vattenuttag för bevattning har tidigare delvis skett ur värdefulla vattendrag. Länsstyrelsen tog 2008 fram riktlinjer för bevattningsuttag, vilket har lett till en övergång från uttag av ytvatten till grundvatten samt en legalisering av uttagen. På sina håll råder en konkurrenssituation om vattnet. Länsstyrelsen har inom ramen för tillståndsansökningarna genomdrivit att tillstånden tidsbegränsas, vilket innebär att möjligheten till vattenuttag kommer prövas på nytt efter nya rådande förhållanden efter tillståndstidens slut. Domarna är tidsbegränsade att gälla 15-30 år beroende på omständigheterna i vart och ett ärende.

Länsstyrelsen har under 2014 utökat den regionala övervakningen av grundvattennivåer.

Bevarande av naturgrusavlagringar

Under 2012 och 2013 genomfördes en revidering av länets materialförsörjningsplan. Länsstyrelsen har för avsikt att påbörja en fördjupning av detta arbete under 2015.

Sedan ändringen i 9 kapitlet Miljöbalken har lagstiftningen vad gäller nya täkttillstånd samma mål som miljö kvalitetsmålets precisering. Befintliga täkttillstånd för naturgrusbrytning kan dock medverka till att en del naturgrusavlagringar av stor betydelse för dricksvattenförsörjning inte bevaras.

Kommer vi att nå målet?

Målet är inte möjligt att nå till 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se någon tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Det behövs generellt mer kunskap för att kunna bedöma hur stort avståndet är till att nå miljökvalitetsmålet. Bland annat behövs en mer heltäckande övervakning av grundvattnet. Tillgängliga styrmedel behöver också tillämpas bättre.

kvalitet

Nej

Tillgången till grundvatten är generellt sett god i Skåne men vattnets kvalitet påverkas negativt av en rad olika verksamheter. På vissa håll råder konkurrens om vattnet. Grundvattnet behöver beaktas mer och ges större tyngd inom samhällsplanering, tillsyn, tillståndsgivning och vattenförvaltning.

Det saknas resurser för att arbeta förebyggande och med egna initiativ till tillsyn och omprövningar av verksamheter i den utsträckning som skulle behövas.

Tillgången till grundvatten är generellt sett god i Skåne, men på vissa håll råder konkurrens om grundvattnet, och grundvattnets kvalitet påverkas negativt av en rad olika verksamheter. Troligen kommer ett förändrat klimat att innebära ett ökat bevattningsbehov, vilket kommer leda till förändring i fördelningen mellan utströmnings- och inströmningsområden. På sikt kan det komma att påverka grundvattenberoende ekosystem negativt. Grundvattnet behöver beaktas mer och ges större tyngd inom samhällsplanering, tillsyn, tillståndsgivning och vattenförvaltning.

För att trygga tillräcklig kvantitet och god kvalitet av grundvatten krävs skydd av de områden som håller dessa resurser. Vattenskyddsområden med föreskrifter behöver tas fram för alla allmänna vattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen, och arbetet behöver intensifieras. Det har endast tillkommit ett nytt vattenskyddsområde under året, och vi kan konstatera att arbetet går för sakta.

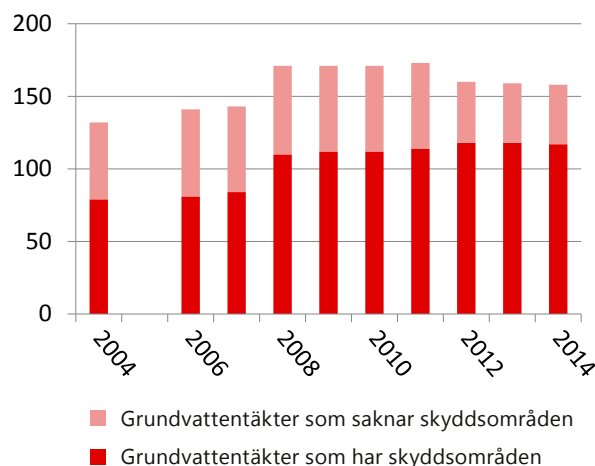
Den pågående dricksvattenutredningen har i uppdrag att analysera ett antal frågeställningar vad gäller skydd av allmänna vattentäkter. Uppdraget ska slutredovisas 29 april 2016, och innan dess finns inga tydliga lagkrav att vattenskyddet måste ses över, även om Länsstyrelsen tolkar åtgärd 34 i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram som tvingande. Vidare har Länsstyrelsen tidigare påpekat att betydande grundvattenresurser borde kunna pekas ut som riksintressen. För närvarande pågår arbete med att peka ut vattenanläggningar av vikt för vattenförsörjningen som riksintressen. Länsstyrelsen Skåne har lämnat förslag på två områden: Vombsjön och Ringsjön.

Åtgärd 34 inom vattenförvaltningen

I december 2009 beslutades om åtgärdsprogram, som redovisar de åtgärder som behöver göras för att miljökvalitetsnormerna ska uppnås i de vatten som riskerar att inte nå god status.

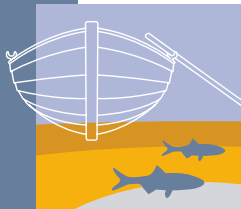
Åtgärdsprogrammen riktar sig till kommuner och myndigheter. Enligt vattenförvaltningsförordningen ska åtgärderna vara vidtagna senast 2012, för att god status ska vara uppnådd år 2015.

Åtgärd 34 riktar sig till kommunerna som behöver inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter för kommunala dricksvattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen, så att dricksvattentäkterna långsiktigt bibehåller en god kemisk status och god kvantitativ status.

Antal kommunala grundvattentäkter i Skåne, uppdelat på täkter med respektive utan skyddsområden.

Källa: www.miljomal.se.

Hav i balans samt levande

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktig hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Läget idag

Östersjöns allmänt känsliga tillstånd tycks vara förstärkt i inre Hanöbukten där miljöproblemen kvarstår, fisket inte har återhämtat sig och sårskadad fisk fångas med jämna mellanrum. Nya uppdrag till Havs- och Vattenmyndigheten och Statens veterinärmedicinska anstalt ska ge mer kunskap om fiskhälsan i Hanöbukten. Övergödning är fortfarande ett stort problem i Skåne. Höga näringshalter är den vanligaste orsaken till att kustvattnen inte har god ekologisk status.

Nedslag i miljöarbetet visar positiva exempel, 2013 infördes nätfiskeförbud i grunda kustvatten och 2014 inleddes försök att rena avloppsvatten från läkemedelsrester i Torekov. Arbete med miljöanpassning av vattenkraftverk pågår, vilket kommer att gynna vandrande fisk. Några marina arter, till exempel gråsäl, knubbsäl och havsörn, har positiva trender, men för andra går det sämre, som ejder och ål. Stora värden finns kvar i Skånes hav, men en historisk jämförelse visar att fiskbestånden ligger långt ifrån sin potential. För ökad produktion måste miljöpåverkan minska och fiskeförvaltningen förbättras. Marina djur och miljöer påverkas i stor utsträckning av fiske som i vissa former är intensivt, förstör livsmiljöer och ger oönskade bifångster. En utredning från Havsmiljöinstitutet visar att Öresunds trålfria botten är omkring 100 gånger mer produktiva än de trålade bottenarna i Kattegatt.

Grunda bottenar är viktiga för havets mångfald och produktion. Dessa hotas framför allt av utfyllnader och andra former av fysisk störning av botten. Trots att det inte finns någon tydlig trend för det strandnära byggandet i Skåne är exploateringsstrycket högt på den skånska kusten. Många människor och intressen samsas om populära kustområden som även påverkas av stigande havsnivåer.

Ålen är en skånsk symbol men också en akut hotad art med svag rekrytering. Skånskt ålfiske bidrar till att Sverige är ett av de EU-länder som har störst ålfångster. *Internationella havsfiskerådet* (ICES) har länge rekommenderat totalt fiskestopp för att ge ålbeståndet möjlighet att återhämta sig.

Främmande arter i skånska vatten

- amerikansk havsborstmask
- amerikansk kammanet
- kinesisk ullhandskrabba
- sargassosnärla (alg)
- svartmunnad smörbult (fisk)

Det är främst för kommersiella fiskarter det finns bra underlag för att bedöma beståndens status. Bedömningar av andra arter är beroende av miljöövervakningsdata eller riktade inventeringar. Sådana data finns till exempel för tumlare och vissa sjöfåglar men saknas för de flesta arter. Flera främmande marina arter har påträffats i Skåne de senaste åren, men bestånden och deras påverkan är extremt svåra att överblicka. Bättre kunskap och beredskapsstrategier behövs för främmande arter. Det är extremt viktigt att FN:s konvention om barlastvatten, där rening krävs innan utsläpp, så snart som möjligt tas i bruk.

Fler och större marina områden behöver skyddas utifrån såväl art- som habitatperspektiv. Samtidigt är kunskapen om natur- och kulturvärden i havet generellt låg och behöver öka för att peka ut de mest skyddsvärda och hotade miljöerna. Sandsugning sker på flera ställen i danska delen av Öresund. Det har stor negativ påverkan på den lokala bottenmiljön, och större ekologiska och geologiska effekter är dåligt utredda. I Sverige och Skåne sker uttag enbart på en plats på sydkusten. Diskussioner har inletts mellan svenska och danska myndigheter för att öka kunskapen om miljöpåverkan från sandtakter i havet.

Skånes skyddade marina områden. Källa: Länsstyrelsen Skåne.

Utöver dessa skyddade områden är det sedan 1932 förbjudet att tråla i Öresund. Förbudet instiftades med hänsyn till fartygssäkerhet och inte av miljöhänsyn, men har haft positiv effekt på det marina växt- och djurlivet.

kust och skärgård

Nej

Problem kvarstår med övergödning, bottendöd, svaga fiskbestånd, bottentrålning, miljögifter och expolatering som påverkar havet. Mer kunskap, hållbart fiske, fler skyddade områden, ökad bevakning av miljöpåverkande ämnen och marint skräp behövs. Nationella och internationella åtgärder krävs.

Kommer vi att nå målet?

Tidigare bedömning kvarstår. Målet är inte möjligt att nå till 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.

Det saknas tillräckliga underlag för att bedöma utvecklingen i miljön och det är inte möjligt att ange utvecklingsriktning. Stora insatser krävs på land och i vatten för att Skånes kustvattenförekomster ska nå god status.

Brist på kunskap är ett stort hot. Miljöövervakning och recipientkontroll räcker inte för att visa trender och förklara miljöproblem (Hanöbukten är ett tydligt exempel på detta), och stora bottenområden har knappt inventerats eller provats sällan. Det saknas även uppföljning av giftiga ämnen för att göra en bra bedömning av kemisk status i kustvatten. Många okända faktorer kan på olika sätt bidra till Östersjöns känsliga tillstånd och osäkerhet kring havsmiljön. Tiaminbrist, påverkan från läkemedelsrester, cocktaileffekter, okända gifter, mikrokräp, främmande arter, ekologiska effekter av bruni-fiering och ändrad mineraltransport är några av osäkerhetsfaktorererna för den marina miljön i dag.

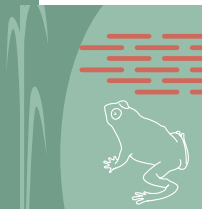
Det finns exempel på nya kunskapshöjande insatser, bland annat fiskräknaren i Nybroån och en stor botteninventering utanför nordvästra Skåne. På längre sikt finns förhoppningar om utökad recipientkontroll där fler verksamheter bidrar till kunskap om påverkan på vattenmiljön.

Samtidigt som ny kunskap är viktig måste de åtgärder vi vet har positiva effekter användas i mycket större utsträckning än idag. För att på lång sikt skydda arter och habitat samt främja ekosystemtjänster, måste belastningen från land och habitatförstörelsen i havet minska. Betydligt större ytor av viktiga områden måste skyddas, och större krav måste ställas på selektivt och hållbart fiske. 80 års erfarenhet från Öresund visar att trålförbud är en långsiktig investering för en rikare och mer produktiv havsmiljö. Det är svårt att se hur miljö kvalitetsmålet kan uppnås samtidigt som bottenmiljöer förstörs genom trålning och då fiske bedrivs riktat mot hotade arter.

Viktiga grunda havsmiljöer övervakas sällan och saknar ofta skydd mot exploatering. Nya utfyllnader i havet vore mycket negativt för måluppfyllelsen. När det gäller djupa bottenar är andelen som är skyddade ännu mindre. Ett väl tilltaget nätverk av skyddade områden som tar hänsyn till habitat, arter och spridningsaspekter behövs längs Sveriges kuster. Ett pilotprojekt (*SofamoV*) startade under 2014, med mål

att ta fram en strategi för skyddade områden längs svenska västkusten. Strategin ska ta stor hänsyn till just konnektivitet, det vill säga hur olika havsområden påverkar och är beroende av varandra, till exempel genom larvspridning. Havsplanering är en stor uppgift för kommuner och myndigheter, och det är extremt viktigt att planeringen tar hänsyn till havets värden.

Friluftsliv är en viktig ekosystemtjänst. Planer baserade på bra kunskapsunderlag och med social och miljömässig hållbarhet som mål är viktiga för att balansera mellan tillgänglighet, exploatering och bevarande av natur- och kulturmiljöer.

Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Läget idag

Ökad hänsyn behövs inom jord- och skogsbruk, bland annat genom skyddszoner mot naturliga våtmarker och hänsynsfullt rensande av diken. Brukande av marker för nära intill våtmarker skapar skuggning, uttorkning och igenväxning av våtmarkernas kantzoner. Nedfallet av kväve påverkar vegetationen i våtmarkerna negativt. Fortsatt arbete med nyanläggning av våtmarker, skydd av våra mest värdefulla våtmarker samt skötsel av dessa behövs.

Våtmarker fortsätter att anläggas och snart kommer det tidigare delmålet på 2 500 hektar att ha nåtts. Arbetet med skydd av våra mest värdefulla våtmarker är inte längre prioriterat på nationell nivå och riskerar att nedprioriteras ännu mer framöver då skog anses viktigare att skydda. I Life-projektet *Life to ad(d)mire* fortsätter restaureringar av igenväxta högmossar, och inom åtgärdsprogrammen för rikkärr restaureras alltför rikkärr.

Ekosystemtjänster och bevarade natur- och kulturmiljövärden

Flertalet av Skånes mest värdefulla våtmarker är rikkärr. Det pågår ett arbete med att restaurera rikkärr samt se till att de sköts med slätter eller bete då samtliga är hävdberoende. Sedan 2011 sker inventeringar av rikkärr för att följa upp hur rikkärrens naturvärden förändras över tiden. Arbetet med att skydda Myrskyddsplanens våtmarker fortsätter. Myrskydds-

planen för Skåne omfattar 35 objekt med 4 418 hektar våtmark, vilket är 10 procent av Skånes totala våtmarksareal. Under 2013 bildades två naturreservat i områden som berörs av myrskyddsplanen omfattande cirka 250 hektar. Inga objekt har skyddats under 2014. 21 objekt återstår som helt eller delvis oskyddade.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Sveriges rapportering till EU enligt Habitatdirektivet anger en fortsatt försämring och minskning av de mest värdefulla våtmarkerna i södra Sverige. Orsakerna är främst påverkan från dikning, utebliven hävd och övergödning (kväve från luft och jordbruk).

Hotade arter och återskapade våtmarker

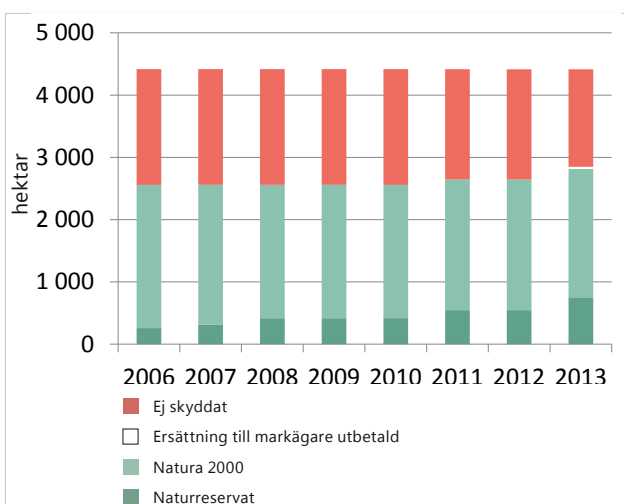
Arbetet med att återskapa och restaurera våtmarker fortsätter. Tidigare delmål om anläggande av 2 500 hektar våtmarker till 2012 kommer troligen att nås 2014/2015. Ytterligare 2 500 hektar våtmarker behöver anläggas till 2015, något som inte är möjligt.

Arbetet inom *Life to ad(d)mire* fortsätter vilket innebär restaurering av några högmossar och rikkärr inom skyddade områden. Arbetet med åtgärdsprogrammet för rikkärr sker årligen. Åtgärder syftar på att restaurera och hävda rikkärr för att bevara deras naturvärden.

Kommer vi att nå målet?

Länsstyrelsen bedömer att målet inte kommer nås till år 2020. Statusen för länets våtmarker är fortsatt icke gynnsam. Flera tidigare negativa trender har stoppats, men tillräckliga styrmedel och resurser saknas för att utvecklingen ska bli tydligt positiv för alla våtmarker. Analyserna av våtmarkernas bevarandestatus, och de arter som är knutna till våtmarker, är viktiga för bedömningen.

Det sker dock arbete med att skapa en positiv trend. Våtmarker återskapas och intresse finns bland markägare, vattenråd och kommuner för att inte bara skapa eller återskapa utan även att sköta våtmarker. Medel från Landsbygdsprogrammet är den enskilt viktigaste faktorn för att våtmarker anläggs och restaureras i länet. Life-projektet *Life to ad(d)mire* visar på möjligheter att restaurera högmossar och rikkärr och Life-projektet *UC4LIFE* visar på möjligheter till våtmarker i kombination med storskaliga vattendragsrestau-

Areal våtmark i Skåne som är skyddade enligt myrskyddsplanen. Den totala arealen våtmarker som ska skyddas i Skåne enligt planen är 4 419 hektar. 35 procent saknar skydd idag. Källa: Länsstyrelsen Skåne.

Våtmarker har försvunnit eller skadats av utdikning och annan mänsklig påverkan. Ökad hänsyn behövs inom jord- och skogsbruk. Fortsatt återskapande av våtmarker är viktigt. Skötsel av hävdgynnade våtmarker är avgörande för bevarandet av hotade arter och skyddsarbetet av våtmarker behöver fortsätta.

reringar. Arbetet med rikkärr inom åtgärdsprogram för rikkärr har betytt mycket för skötsel och bevarande av rikkärr. Ett problem som behöver uppmärksammas mer är invasiva främmande arter.

Styrmedel behövs för bättre hänsyn

Befintliga styrmedel räcker inte för att säkerställa tillräcklig hänsyn inom jord- och skogsbruket. Mer resurser behövs för förebyggande arbete samt för åtgärder. Rensning av befintliga diken och dikningsföretag försvårar åtgärder för att skydda och restaurera våtmarker. Skyddszoner kring våtmarker behövs både inom jord- och skogsbruket. Tillräckliga medel behövs för att långsiktigt sköta de hävdberoende våtmarkerna, framförallt rikkärren.

Information till markägare är viktigt

Det är viktigt med information och uppsökande verksamhet till markägare för att ta tillvara det stora intresse som finns för skötsel och återskapande av våtmarker. Fortsatta resurser till vattenråden och kommunerna är också angelägna, eftersom kommunerna äger mycket mark och har möjlighet att

planera in våtmarker, exempelvis kopplade till dagvattenhantering eller reningsverk.

Skydd av våtmarker går för långsamt

Arbetet med att långsiktigt skydda våtmarker som ingår i myrskyddsplanen går långsamt. För flera objekt försämras statusen under tiden som de inte blir skyddade. När skyddet väl blir aktuellt räcker inte skötselmedlen till för områdena, då restaureringsbehoven är stora.

Prioriteringar i länet

Länsstyrelsen avser att arbeta vidare med skapandet av våtmarker i jordbrukslandskapet, restaurering/skötsel och bevarande av rikkärr inom åtgärdsprogrammet för rikkärr, restaurering av myrar inom Life to ad(d)mire och bildandet av naturreservat av myrskyddsplanobjekt och Natura 2000-områden. Avgörande för arbetet är de resurser som avsatts för arbetet på nationell nivå och som sedan tilldelas länen. Det sker inget arbete med invasiva främmande arter i våtmarker eftersom det inte finns några resurser.

Bild från Västermyr, en av Skånes största myrar.
Foto: Johan Johnmark.

Invasiva främmande arter

I Sverige finns cirka 2 000 främmande arter men alla dessa utgör inte en risk för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Idag uppskattas det att cirka 350 av dessa vara invasiva, det vill säga de hotar biologisk mångfald och ekosystemtjänster, men kan även ha signifikanta negativa effekter på människors hälsa och ekonomin.

Främmande växter och djur i myrar, våtmarker och rikkärr orsakar stora problem i vissa områden. Flera främmande växtarter har idag etablerat starka bestånd som påverkar Skånes våtmarker som redan växer igen av inhemska arter. Med kontinuerlig övervakning kan vi sätta in tidiga åtgärder mot framtida, aggressiva invaderare.

Levande skogar

Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Läget idag

Skogsbruket bedrivs intensivt och konkurrensen om skogen ökar, vilket är tydligt i länets ädellövskogar där de högsta naturvärdena finns.

I de norra delarna av Skåne är skogsmarken tydligt påverkad av förurning. Uttag av bioenergi medför negativ påverkan på mark och vatten. Kompensationsåtgärder genom askåterföring utförs i otillräcklig omfattning och inte i de delar av Skåne som är förurningskänsliga.

Målbilder för miljö- och kulturmiljöhänsyn vid skogsåtgärder har tagits fram i samarbete mellan myndigheter och skogsnäringen inom projektet *Dialog om miljöhänsyn*. Dessa är viktiga för det fortsatta arbetet med att undvika skador på mark och vatten.

Grön infrastruktur, gynnsam bevarandestatus samt hotade arter och återställda livsmiljöer

Nya värdefulla skogar skyddas, men fortfarande i otillräcklig takt. Höjda ersättningsnivåer för intrångsersättning har inneburit ökade kostnader i samband med skydd, vilket inte har kompensats med motsvarande medelstilldelning. Under 2013 har 304 hektar produktiv skogsmark avsatts till naturreservat, 28 hektar till biotopskydd och 31 hektar till naturvårdsavtal. Positivt är att under 2014 har ytterligare 284 hektar skog avsatts till naturreservat genom markbytesaffärer med Sveaskog.

Indikatorerna *gammal skog*, *äldre lövrik skog* och *hård död ved* utvecklas positivt, men den faktiska mängden är fortfarande liten och det saknas därmed ännu förutsättningar för många arter att utveckla en livskraftig population i länet. Det finns över 850 rödlistade arter knutna till skog i Skåne. Av dessa har 96 sin huvudsakliga utbredning i Skåne och bör betraktas som skånska ansvarsarter. Några av dem omfattas av beslutade åtgärdsprogram (ÅGP).

Det krävs naturvårdande skötsel i många av länets skogar. Under 2014 minskade resurserna inom Landsbygdsprogrammet drastiskt vilket minskat möjligheterna till naturvårdande skötsel inklusive kulturmiljövård. Utöver Landsbygdsprogrammet görs åtgärder inom ramen för NOKÅS, vilket är positivt men omfattningen är inte tillräcklig. Rönjningar runt värdefulla träd görs i ÅGP för skyddsvärda träd.

Främmande arter och genotyper

Spridningen av almsjuka och askskottsjuka har medfört att alm och ask blivit rödlistade, liksom en rad arter knutna till dessa trädslag. Angrepp av *Phytoftora* har orsakat skador på både bokskogar och bestånd med klibbal.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Miljöhänsynen i skogsbruket ger otillräckliga resultat i skogen. I ädellövskogbruket sker i dag ingen uppföljning av miljöhänsyn i samband med skogsbruksåtgärder.

Fortfarande skadas forn- och kulturlämningar i stor omfattning. Förändringar i Kulturmiljölagen 2014 gör att alla lämningar från före 1850 räknas som fornlämningar. Detta innebär att antalet ärenden med avverkningar som berör fornlämningar kommer öka.

Under 2014 har Skogsstyrelsen börjat med återkopplingar till skogsbruket på genomförda avverkningar.

Friluftsliv

Från och med 2015 blir det möjligt att teckna naturvårdsavtal för att gynna rekreationsvärden i skog. I övrigt har Skogsstyrelsen begränsade resurser för att arbeta med skogens sociala värden. Inom Länsstyrelsen Skåne arbetar man med friluftslivets möjligheter att nyttja skyddade områden inom programmet *Värna Vårda Visa*.

Kommer vi att nå målet?

Tillståndet i Skånes skogar är inte stabilt, och det finns brister i skogsbrukets miljöhänsyn, samtidigt som bevarandeinsatserna är otillräckliga. Utvecklingen i miljön är negativ. Befintliga styrmedel och resurser är inte tillräckligt effektiva för att vända utvecklingen som helhet.

Resurserna för tillsyn av skador på kulturmiljöer och fornlämningar i samband med avverkningar är för små. Brott mot kulturmiljölagen i samband med skogsbruksåtgärder leder sällan till fällande dom. Det effektivaste verktyget har visat sig vara information och utbildning av entreprenörer. Länsstyrelsen Skåne och Skogsstyrelsen har ett väl fungerande samarbete kring detta.

Skogsstyrelsen bedömer även i år att målet inte kommer nås till år 2020. Värdefulla skogar behöver få formellt skydd för att målet *Levande skogar* ska kunna nås. Resurserna för om-

Skogen är en viktig resurs som brukas intensivt i länet vilket påverkar värdefulla skogsmiljöer negativt. Tillståndet i länets skogar varierar och det krävs att utvecklingen av miljö- och kulturhänsynen i skogsbruket fortsätter, samtidigt som ytterligare bevarandeinsatser krävs

rådesskydd är i dagsläget otillräckliga. Det behövs tillskott av resurser för ersättning till skogsägare.

Askåterföring måste styras till de mest försurningskänsliga områdena.

Fortsatt arbete med information och återkoppling till aktörer inom skogsbruket är ett viktigt redskap. Främst är det de som arbetar med planering och avverkning som behöver få återkoppling om hur den miljöhänsyn som tas vid slutavverkning kan förbättras.

En ökad kunskap och förståelse kring innebörden av sektorsansvaret i skogssektorn behövs, och skogsbruket behöver i större utsträckning ta sitt sektorsansvar.

Frivilliga insatser viktiga

Skogsbruket arbetar med många framåtsyftande åtgärder. Några exempel som syftar till att begränsa körskador är att skogsbruket tagit fram en branschgemensam körskadepolicy, *Södra skogsägarna* kan erbjuda en markskoningsgaranti, och *Skogforsk* har tagit fram ett drivningsplaneringsstöd baserat på laserscanning.

Många skogsägare avsätter utan ersättning en del av sin fastighet för att bevara dess miljövärden. Nypublicerade uppgifter visar att dessa avsättningar omfattar större areal än vad som tidigare antagits.

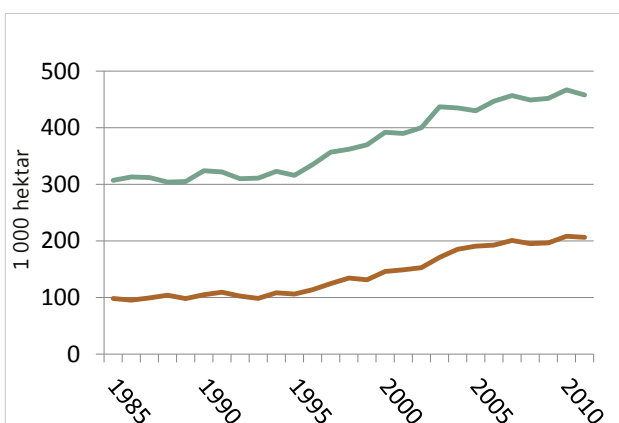
Ideella organisationer bidrar till att informera, utbilda, visa och bevara naturvärden i länets skogar.

Dialogprojektet för ökad hänsyn har gått in i en ny fas där de gemensamma målbilderna ska implementeras i skogsbrukets och myndigheternas vidare arbete. Detta är ett arbetssätt som bygger helt på frivillighet.

Dessa, och många andra, insatser är mycket betydelsefulla och behöver uppmuntras och synliggöras för att skapa incitament för fortsatta insatser så att målet snabbare kan nås.

Prioriteringar i länet

Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen avser att även fortsättningsvis prioritera skydd av ädellöv- och klubbaskog enligt den regionala skogsstrategin. Vidare är det viktigt att utvärdera skogsstrategin för att se var bristerna finns i dag. Viktigt är att jobba med skötselåtgärder för att främja biologisk mångfald i och utanför skyddade områden. Det är angeläget att utveckla tillsynen av skogsbruksåtgärder som berör kultur- och fornlämningar.

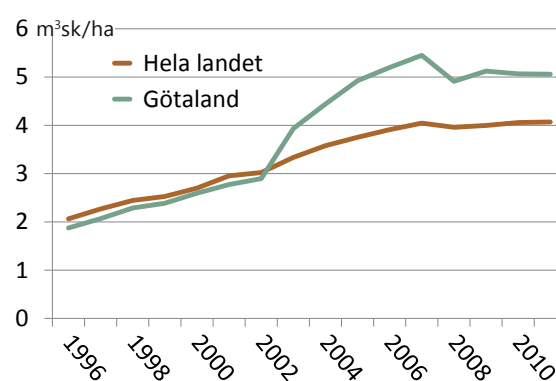

Förändring av arealen äldre lövrik skog och gammal skog i Götaland i form av glidande femårsmedelvärde under åren 1983-2013 (mittåret är basår i redovisningen).

Äldre lövrik skog omfattar skogsmarksareal bestående av minst 25 procent lövträd av grundytan och med en beståndsålder äldre än 60 år. Arealen avser produktiv skogsmark utanför 2011 års reservatsgränser.

Till gammal skog i Götaland räknas skog äldre än 120 år. Arealen avser produktiv skogsmark utanför 2011 års reservatsgränser.

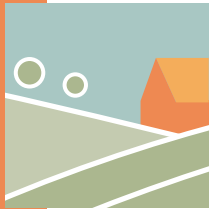
Källa: Sveriges Lantbruksuniversitet, Riksskogstaxeringen.

Förändring av volymen hård död ved i Götaland jämfört med hela Sverige redovisat som glidande femårsmedelvärde under åren 1983-2013 (mittåret är basår i redovisningen).

Mängden är angiven som skogskubikmeter per hektar (m³sk/ha). Skogskubik innebär stamvolymen ovan stubbskäret inklusive topp och bark. Uppgifterna gäller produktiv skogsmark utanför 2011 års reservatsgränser.

Källa: Sveriges Lantbruksuniversitet, Riksskogstaxeringen.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Läget idag

Omvärldens krav på produktion av billiga livsmedel har tvingat fram en rationalisering och likriktning inom jordbruket. Tillsammans med infrastruktur- och tätortsutbyggnad leder detta till att arealen åkermark minskar i Skåne. Landskapet blir mer homogent, med liten eller ingen variation av småbiotoper och strukturer. Tillsammans med bland annat näringstillförsel leder utvecklingen till att mycket av den biologiska mångfald som är knuten till odlingslandskapet försvinner. Många djurs födokälla försvinner då blommande växter försvinner. Arterna utarmas genetiskt när de minskar kraftigt i antal och isoleras i landskapet.

Även arealen betesmarker med miljöersättning från Landsbygdsprogrammet minskar. Särskilt oroande är de senaste årens minskning av marker med ersättning för särskilda värden. Arbete pågår med att skydda, restaurera och åter skapa värdefulla livsmiljöer, och många kommuner har fått LONA-medel för att restaurera ängs- och betesmarker.

Växt- och husdjursgenetiska resurser

Genom POM, *Programmet för odlad mångfald*, har en inventering av kulturväxter gjorts mellan åren 2002 och 2011. Arbetet fortsätter med att utvärdera materialet och planera inför framtida bevarande och nyttjande.

Bevarande av husdjursraser sker främst hos enskilda djurägare. Göingeget, linderödssvin, fjäderfäraser och svensk låglandsboskap registreras inom respektive lantrasförening.

Hotade arter och naturmiljöer

På grund av det intensiva brukandet av det skånska landskapet finns det i Skåne flest rödlistade arter i hela landet. En artpoolsanalys har under året resulterat i en rapport om var i Skåne de högsta naturvärdena finns (läs mer på sidorna 64-65). Arbetet med att ta fram och genomföra åtgärdsprogram för bevarande av hotade arter och biotoper fortsätter.

Främmande arter och genotyper

Skåne är på grund av sitt geografiska läge och milda klimat inkörsporten för många främmande arter. Hur främmande arter påverkar den biologiska mångfalden i länet är idag dåligt känt.

Inom projektet *Sand Life* kommer vresros att tas bort inom flera Natura 2000-områden. Vresros är ett växande problem:

arten påverkar både den naturliga floran och friluftslivet genom att breda ut sig i stora bestånd längs skånska stränder.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Betesmarker och slåtterängar hyser en stor del av odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Då arealen marker med miljöersättning fortsätter att minska finns det en osäkerhet om dess värden utvecklas och om marker med höga naturvärden sköts.

Landskapselement som sköts inom miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet har minskat mellan åren 2006 och 2013. År 2013 var det sista året som det gick att förlänga eller gå in i nya åtaganden.

Friluftsliv

Naturvården handlar både om att skydda värdefulla områden och arter och att se till dessa är tillgängliga för allmänheten. Naturen är en av Skånes största tillgångar inom turistnäringen och det är därför viktigt att nå ut med information om våra skyddade områden. Under 2013 togs en utflyktsguide till Skånes naturreservat fram.

Kommer vi att nå målet?

Länsstyrelsen bedömer att målet inte kommer att nås till 2020 med i dag beslutade eller planerade styrmedel, och utvecklingen i miljön är negativ. Trots positiva insatser via bland annat Landsbygdsprogrammet krävs ytterligare insatser på bland annat internationell nivå, insatser för landsbygdsutveckling och åtgärder för hela landskapet.

Det är viktigt att bromsa exploateringen av åkermark för att säkerställa livsmedelsproduktionen och hålla landskapet öppet. Åtgärder behövs därför även inom andra områden än de som primärt påverkar jordbruksproduktionen.

Miljöersättningarna inom Landsbygdsprogrammet är idag i princip det enda instrumentet samhället har för att främja hävden i ängar och betesmarker.

Växt- och husdjursgenetiska resurser

Det är en utmaning att inte bara bevara äldre sorters kulturväxter och husdjursraser utan även nyttja dem kommersiellt. Vissa djurparker, lantbruksskolor och hembygdsgårdar har uppfödning av husdjursraser, vilket är positivt för kunskaps-spridningen.

Den totala åkerarealen har minskat på grund av rationalisering och tätortsutbyggnad. Antalet småbiotoper och landskapselement har minskat, liksom arealen betesmarker och slätterängar. Det krävs samverkande insatser för landsbygdsutveckling för att stoppa den negativa trenden.

Som det ser ut idag återkommer miljöersättningen för bevarande av husdjursraser 2016.

Hotade arter och naturmiljöer

Ansträngningar för att motverka de negativa trenderna pågår genom åtgärdsprogram för hotade arter, skötsel av skyddad natur, anläggning och skötsel av våtmarker och naturbetesmarker. Alla verksamheter som påverkar och har påverkat biologisk mångfald måste vara med och bidra för att minska andelen hotade arter.

Främmande arter och genotyper

Det är viktigt att försöka stoppa spridning av främmande arter så nära källan som möjligt. Spridningen av dessa arter kan påverka både den biologiska mångfalden och friluftslivet negativt. I dagsläget finns inga särskilda medel för detta arbete.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

För att hejda den negativa utvecklingen av betesmarker och slätterängar krävs åtgärder i form av rådgivning till lantbrukare och riktade insatser för att bevara och restaurera värdefulla marker.

Stödet för skötsel av kulturelement kommer inte ingå i kommande landsbygdsprogram. Detta kommer troligtvis leda till att flera kulturelement växer igen.

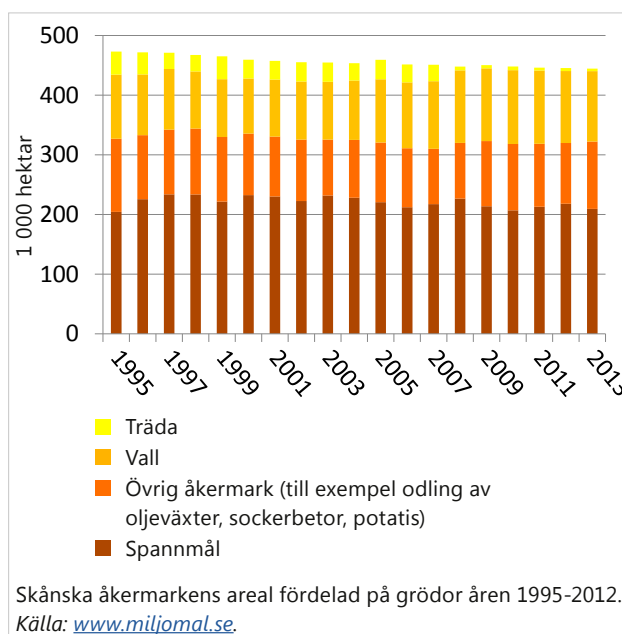
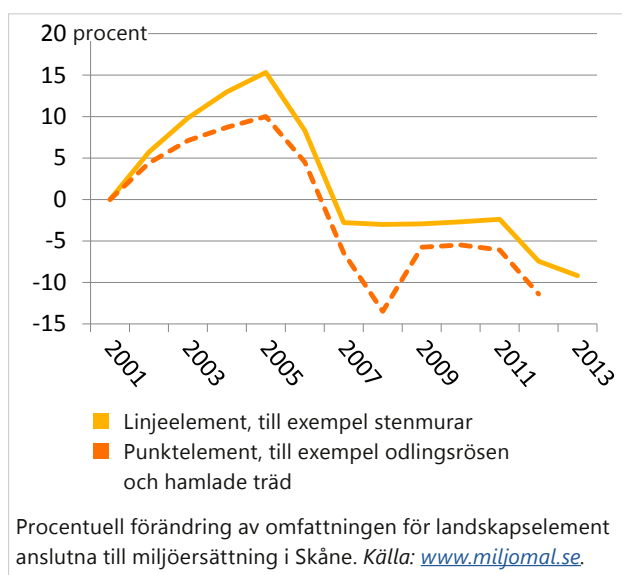
Friluftsliv

Arbetet med att sprida information och att göra fler marker tillgängliga för allmänheten måste fortsätta.

Framtiden

En förhoppning är att det nya Landsbygdsprogrammet leder till högre stöd för värdefulla betesmarker och slätterängar men även att stöd för åkermark utformas på ett sådant vis att den biologiska mångfalden gynnas med exempelvis småbiotoper och trädor. Miljöersättningarna och stödsystemet är viktiga styrmedel för att hejda den negativa utvecklingen. Det är därför även viktigt att regelverket inte är för omfattande och svårt att genomföra i praktiken.

En skärpt lagstiftning krävs, liksom ökade medel för nyanläggning och restaurering av småbiotoper. Samverkansprojekt mellan universitet, myndigheter, LRF och Jägarförbundet bör prioriteras.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Läget idag

Skånes stora utmaning är att anpassa befintliga bebyggelsemiljöer och vatten- och avloppssystem till ett förändrat klimat och till den urbanisering som sker inom länet.

Hållbar samhällsplanering

Skånes kommuner är aktiva i att aktualisera sina kommunövergripande översiktsplaner. Det är endast åtta kommuner som inte aktualiserat sina översiktsplaner under mandatperioden. Det innebär att övriga kommuner har förhållit sin översiktsplanering till nationella mål, planer och program.

Hållbar bebyggelsestruktur

De flesta av Skånes kommuner planerar för en hållbar bebyggelsestruktur genom att samla den nytillkommande bebyggelsen till befintliga tätorter och i goda kollektivtrafiklägen. Skånes kommuner har en god planberedskap med beslutade detaljplaner som rymmer ungefär 24 500 bostäder i tätorter med fler än 900 invånare.

Hushållning med energi och naturresurser

Skånes särskilda bebyggelsestruktur av flerkärnig ortsstruktur och omkringsliggande högvärdig jordbruksmark innebär att befintliga orter behöver stärkas och bindas samman för att kunna säkerställa en långsiktigt god hushållning med mark och vatten. Befolkningen växer och efterfrågan på bostäder ökar, vilket gör att konkurrensen om marken är hög, särskilt i länets sydvästra delar där en nationellt angelägen livsmedelsproduktion samtidigt pågår. Skånes potential att producera solenergi behöver utvecklas.

Infrastruktur, kollektivtrafik, gång och cykel

Skåne har uppmärksammat i landet genom det metodiska arbetet med att åstadkomma hållbara transporter. Det är ett mycket långsiktigt arbete i att skapa förutsättningar för detta som pågår. Det behöver till exempel finnas god kollektivtrafik och bra cykelvägar. Skåne arbetar aktivt med *Mobility managementåtgärder* inom kommunala mobilitetskontor och *Hållbar Mobilitet Skåne*.

Hälsa och säkerhet

Det finns fortfarande bostadsbebyggelse i Skåne som är utsatt för höga bullervärden från trafik. Flertalet av kommunerna

har kunskap om var dessa områden finns och försöker åtgärda problemen successivt. Större ostörda och bullerfria områden är en bristvara i Skåne, och de som finns behöver värnas.

Natur- och grönområden

I sydvästra Skåne finns det för lite allemansrättslig mark och tillgängliga grönområden av god kvalitet. I övrigt finns det god tillgång till natur- och grönområden. Dock behöver tillgängligheten på vissa ställen förbättras.

Kulturvärden i bebyggd miljö

Flera skånska kommuner saknar fortfarande tillgång till specialistkompetens inom kulturmiljöområdet, och endast 13 kommuner har ett färdigt kulturmiljöprogram för hela kommunen.

Hållbar avfallshantering

Avfallsmängderna fortsätter öka i takt med vår konsumtion. Förbränning med energiutvinning tar hand om den största delen av avfallet. Några kommuner saknar fortfarande källsortering av matavfall från hushållen. Nästan samtliga kommuner i länet anger att de arbetar med att förebygga avfall, huvudsakligen med insatser för att minska matsvinn och återanvändning av möbler och inventarier, som till exempel Malmö stads förmedlingstjänst *Malvin*. Ett regionalt nätverk för förebyggande av avfall har etablerats, och en rapport om återanvändning i länet har tagits fram.

God vardagsmiljö

Genom att utveckla befintliga tätorter och stärka befintlig bebyggelsestruktur skapar Skånes kommuner förutsättningar som stödjer människans behov av god vardagsmiljö som ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur.

Kommer vi att nå målet?

På lång sikt är de skånska kommunerna på väg att åstadkomma en god bebyggd miljö. Kommunernas översiktsplanering har ställts om mot hållbar utveckling. Dock är bedömningen att målet inte är möjligt att nå till 2020 utifrån idag beslutade styrmedel och åtgärder. För att nå målet krävs många olika åtgärder av många olika aktörer. Det krävs även livsstilsförändringar hos den enskilde medborgaren. Skånes kommuner

Skåne är ett landskap med många kvaliteter som är unikt och i ett förändrat klimat även sårbart. Utmaningen är att göra goda avvägningar i den fysiska planeringen så värdena i landskapet bibehålls, den goda åkermarken bevaras samtidigt som samhället ställs om för att möta ett förändrat klimat.

med flera samhällsbyggnadsaktörer behöver utveckla samordningen och öka samverkan mellan varandra för att nå målen.

Hållbar bebyggelsestruktur

Skåne har en unik flerkärnig ortsstruktur med en hög tätortstäthet, vilket skapar ett annat resemonster än i andra storstadsregioner. Här finns åtta regionala kärnor som alla har en viktig roll i Skånes utveckling. Utöver dessa finns det cirka 250 mindre tätorter med korta avstånd och hög tillgänglighet. Skåne har inte traditionella förorter.

Hållbar samhällsplanering

Skånes kommuner har aktuella översiktsplaner och arbetar mycket aktivt med fysisk planering.

Infrastruktur

Skåne har en omfattande genomfartstrafik och trafiken förväntas öka kraftigt, inte minst när Fehrman Bältförbindelsen mellan Danmark och Tyskland öppnar 2021. Trafikverkets kapacitetsutredning visar på allvarliga brister och trängsel i Skåne.

Fossilbränsleberoendet i länet är 94 procent. Utsläppen av växthusgaser är fortfarande en stor utmaning att hantera, trots en redan relativt stor minskning i förhållande till riket.

Kollektivtrafik, gång och cykel

Det pågår ett intensivt arbete i Skåne med att utveckla kollektivtrafiken och att bygga ut gång- och cykelvägs-systemet för att skapa förutsättningar för hållbara transporter.

Hushållning med energi och naturresurser

Markanvändningskonflikterna mellan exploatering och bevarande av natur- och kulturvärden påtagliga, särskilt avseende jordbruksmark.

Skåne har en låg elproduktion jämfört med resten av Sverige och konsumerar mer el än vad som produceras lokalt. Energianvändningen är däremot lägre i Skåne än i riket.

Natur- och grönområden

Utmaningen för Skåne är att fortsätta att utveckla den biologiska mångfalden samtidigt som natur- och grönområden blir funktionella för människornas behov av friluftsliv.

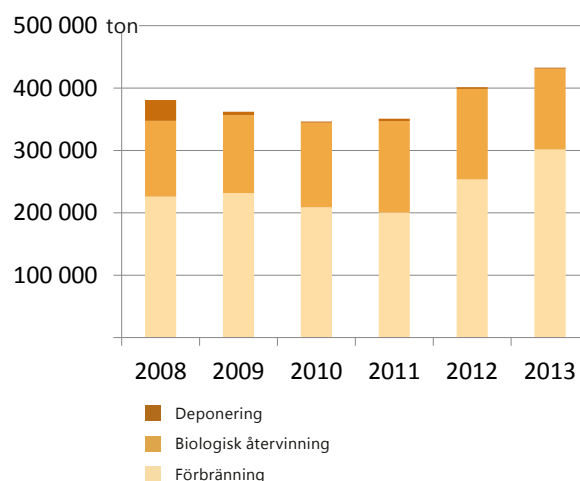
Skåne är den del av Sverige som har flest landskapstyper. 3,8 procent av landytan är långsiktigt skyddad genom tre nationalparker, 272 naturreservat och ett kulturreseervat.

Länet har lägst andel allemansrättslig mark i Sverige. Nästan hälften av Skånes mark består av jordbruksmark. Skåne svarar för cirka en fjärdedel av värdet av Sveriges produktion av jordbruksvaror och drygt en femtedel av rikets sysselsättning inom livsmedelsindustrin, samtidigt som Skåne har lägst andel ekologiskt odlad areal jämfört med riket.

Hälsa och säkerhet

Klimatförändringarna innebär att Skåne är hotat av stigande havsnivåer, erosionsproblem, ökad nederbörd och bristande VA-planering, och det är en stor utmaning att klimatanpassa länet.

I Skåne orsakar luftföroreningarna ungefär tusen fall av för tidig död per år, och fordonstrafiken är största orsaken.

Behandlad mängd hushållsavfall per person och år i Skåne uppdelat på olika behandlingsmetoder (deponering, biologisk återvinning och förbränning exkl. materialåtervinning).

Källa: Avfall Sverige 2013.

Det miljömål för minskad deponering som funnits är uppnått. Förbränning med energiutvinning tar hand om den största delen av avfallet. En tredjedel av hushållsavfallet går till materialåtervinning, vilket inte redovisas i ovanstående diagram. Viss transport av hushållsavfall sker över länsgränserna. Det innebär att en mindre del av det hushållsavfall som behandlas i Skåne har uppkommit i andra län.

Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Läget idag

Det skånska landskapet utsätts för ett stort exploateringstryck med hård konkurrens om marken. Den negativa påverkan är stor från jord- och skogsbruket samt fisket. Många arters livsmiljöer är fragmenterade och deras spridningsmöjligheter begränsade. Minskad biologisk mångfald tillsammans med klimatförändringar och främmande arter påverkar naturens möjligheter att leverera de ekosystemtjänster som människan är beroende av för hälsa, livskvalitet och ekonomi.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Naturen påverkas ständigt av intensivt brukande, näringsläckage och övergödning, upphörd hävd, exploatering och miljögifter. Knappt 14 procent av naturtyperna i kontinental region uppnådde gynnsam bevarandestatus under 2013. Skåne är det län som har flest rödlistade arter (1 878).

Skydd av natur går långsamt, och resurserna till arbetet med hotade arter, skötsel och restaurering räcker inte. Arealen skyddad natur på land i Skåne motsvarar endast 3,8 procent av Skånes landyta trots en något ökad takt i skyddsarbetet. Skydd av våtmarker, vattendrag och havsmiljöer går extremt långsamt.

Arealerna hävdade ängs- och betesmarker minskar sakta, samtidigt som det är oklart om markernas kvalitéer förbättrats. Resurserna till Landsbygdsprogrammet ströps 2013, och det nya programmet är inte fastställt. Andelen lövträd och död ved i skogsmiljöerna är fortfarande liten, och kontinuiteten av gamla grova träd osäker. Våtmarker återskapas inom Landsbygdsprogrammet, *Lokala vattenvårdsprojekt* (LOVA) och delvis inom *åtgärdsprogram för hotade arter* (ÅGP). För att restaurera sandmarker, vattendrag, buskrika betesmarker och våtmarker pågår EU-projekten *Sand Life*, *UCALIFE*, *Bush Life* och *Life to ad(d)mire*.

Klimatförändringar, ekosystemtjänster, resiliens och grön infrastruktur

Det skånska landskapet blir allt homogentare, med brist på lämpliga livsmiljöer och gröna infrastrukturer för arter. Risken för inavel och utdöende ökar och ekosystemen påverkas. Förändringar i klimatet ökar risken för arters utdöende och påverkar ekosystemen. Hänsyn till ekosystemen är minimal i kommuners översiktsplaner och kopplingen till natur-

vårds/grönstrukturprogram är bristfällig. Dessutom berörs inte landsbygden av Plan- och bygglagen.

Nationella uppdrag pågår för att öka kunskapen om ekosystemens tjänster samt hur en grön infrastruktur kan utvecklas. Regionalt är en strategi för bevarande av biologisk mångfald på remiss.

Främmande arter och genotyper

Skåne är inkörsport för många främmande arter, som vid vissa tröskelnivåer kan bli invasiva och påverka både biologisk mångfald och friluftsliv i länet. Resurser saknas för att hantera främmande arter och deras effekter på biologisk mångfald och friluftslivet.

Biologiskt kulturarv

I de skånska mellanbygderna läggs jordbruk ner, betande djur försvinner, hagmarker växer igen eller planteras med gran och landskapet blir mer homogent. Stödet för skötsel av kulturmiljöer upphörde 2013. Skogsbrukets påverkar fortfarande forn- och kulturlämningar.

Tätortsnära natur

Trycket från exploatering på den tätortsnära naturen är högt, samtidigt som städerna förtätas. Skydd av natur nära tätorter pågår, och skyddade områden görs tillgängliga för friluftslivet och visas upp inom programmet *Värna Vårda Visa*. Under 2013 togs en utflyktsguide till Skånes naturreservat fram.

Kommer vi att nå målet?

Målet är inte möjligt att nå till 2020 med i dag beslutade eller planerade styrmedel. Utvecklingen i miljön är negativ.

Tillståndet för den biologiska mångfalden i Skåne är inte gott, och brukandet av landskapet tär på de biologiska resurserna. Landskapet erbjuder inte tillräckligt med livsmiljöer för arters fortlevnad, och det saknas gröna infrastrukturer som möjliggör att arter rör sig i landskapet. Många hotade arter fortsätter att bli allt sällsyntare. Resurser till skydd och förvaltning av viktiga livsmiljöer behöver öka, men ska förlusten av biologisk mångfald hejdas måste alla verksamheter som kan påverka denna trend (myndigheter, jordbruks-, skogs- och fiskenäringarna) ta sitt ansvar. Ska människan få en god tillgång till en rik biologisk mångfald i Skåne krävs styrmedel som tillåter naturvården att arbeta strategiskt i

Landskapet homogeniseras, biotoper fragmenteras, arter blir allt mera sällsynta och deras spridningsmöjligheter minskar. Nyttjandet av den biologiska mångfalden är ohållbart och påverkan på ekosystemen fortsatt hög. Gemensamt behöver alla verksamheter som påverkar den skånska naturen ta sitt ansvar.

landskapet och att resurser ökar för restaurering och skötsel av biotoper.

Skydd, skötsel och återskapande av livsmiljöer

Skydd av natur behöver intensifieras och till viss del riktas till områden i landskapet där det ger störst effekt på den biologiska mångfalden. Skydd i odlingslandskapet är eftersatt på grund av brist på intrångsmedel, som i första hand går till skydd av skog. De lagar som reglerar dikningsföretag behöver förändras för att öka skyddstakten och underlätta restaureringsarbetet av våtmarker och vattenmiljöer. Anslagshöjningar till förvaltning av skyddade områden och ÅGP behövs för att sköta alla skyddade marker och för att arbeta strategiskt i landskapet. Det är brist på lämpliga livsmiljöer i landskapet, och den gröna infrastrukturen fungerar inte tillfredsställande.

I Landsbygdsprogrammet bör reglerna för miljöersättningsarna ses över så att strukturer och funktioner som krävs för att gynna naturtyper och arter tillåts. Styrmedel behövs för att kunna avsätta svämområden längs vattendrag. Funktionella och långsiktiga skyddszoner behövs utmed vattendrag och sjöar. För anläggning av dammar, restaurering av vattendrag, våtmarker, ängs- och betesmarker och röjning av skyddsvärda träd är medel från Landsbygdsprogrammet, *Lokala Naturvårdssatsningar* (LONA), LOVA och ÅGP viktiga och bör öka.

Utöver anslag och styrmedel till skydd, skötsel och återskapande behöver generell hänsyn tas i hela landskapet av verksamheter som påverkar den biologiska mångfalden.

Information och kunskapshöjning om biologisk mångfald behöver få ökad prioritet i ett tätbefolkat län som Skåne, men de anslag som går till information är ytterst begränsade.

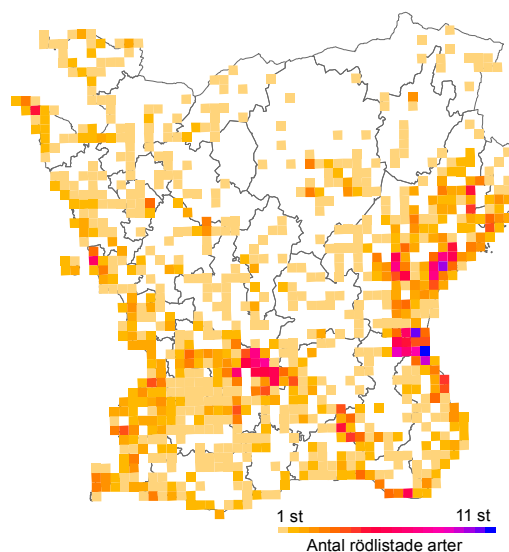
Hållbart nyttjande av ekosystemtjänster

Kunskapen om ekosystemtjänster har successivt ökat, bland annat genom nationella uppdrag, och uppmärksammas i allt fler sammanhang. Däremot är kopplingen mellan ekosystemtjänster och biologisk mångfald oklar. Regional samsyn och samplanering mellan samtliga aktörer som nyttjar naturens resurser i landskapet krävs om ekosystemen ska nyttjas hållbart. Ekonomisk värdering av ekosystemtjänsterna har efterlysts som jämförelse med övriga ekonomiska samhällsintressen, men bör göras med försiktighet.

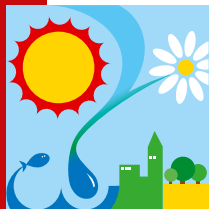
Månhornsbaggen (*Copris lunaris*) ingår i åtgärdsprogrammet för dynglevande skalbaggar. Månhornsbaggen är sällsynt på öppen, torr och gärna sandig mark och lever mest i kodynga. I Skåne finns arten i östra Skåne. Arten är hotad av såväl nerläggning av betesmark som ändringar i betesdriften.

Foto: Anders Hallengren.

Artpoolskarta för rödlistade arter knutna till torr gräsmark i Skåne, där antal arter presenteras per 2,5 x 2,5 kilometersruta. Artpoolen innehåller totalt 125 arter från 9 009 observationer och den atrikaste rutan har 25 arter. Månhornsbaggen (se bild ovan) är en art knuten till torra betesmarker.

Källa: Länsstyrelsen Skåne

Miljöhjältar i Skåne

Vi är många som bidrar till arbetet med att nå miljömålen. På de följande sidorna lyfter vi fram några goda exempel på miljöarbete i Skåne – och några miljöhjältar. Texterna på de här sidorna berör många åtgärder i *Skånska åtgärder för miljömålen 2012-2016*, men framför allt följande:

Hållbara transporter

1. Ökad andel kollektivtrafikresande
3. Ökad andel fossilbränslefri uppvärmning, el och transporter
5. Beteendepåverkan för minskad användning av privatbilar
8. Översyn av trafikreglering för att minska biltrafiken

Hänsyn till hav, sjöar och vattendrag

2. Minskat näringsläckage och utsläpp av miljögifter till vatten
5. Fortsatt kartläggning och åtgärd av otillräckligt renat avloppsvatten
6. Åtgärdsplan för lantbruk

Hushållning med mark- och vattenresurser

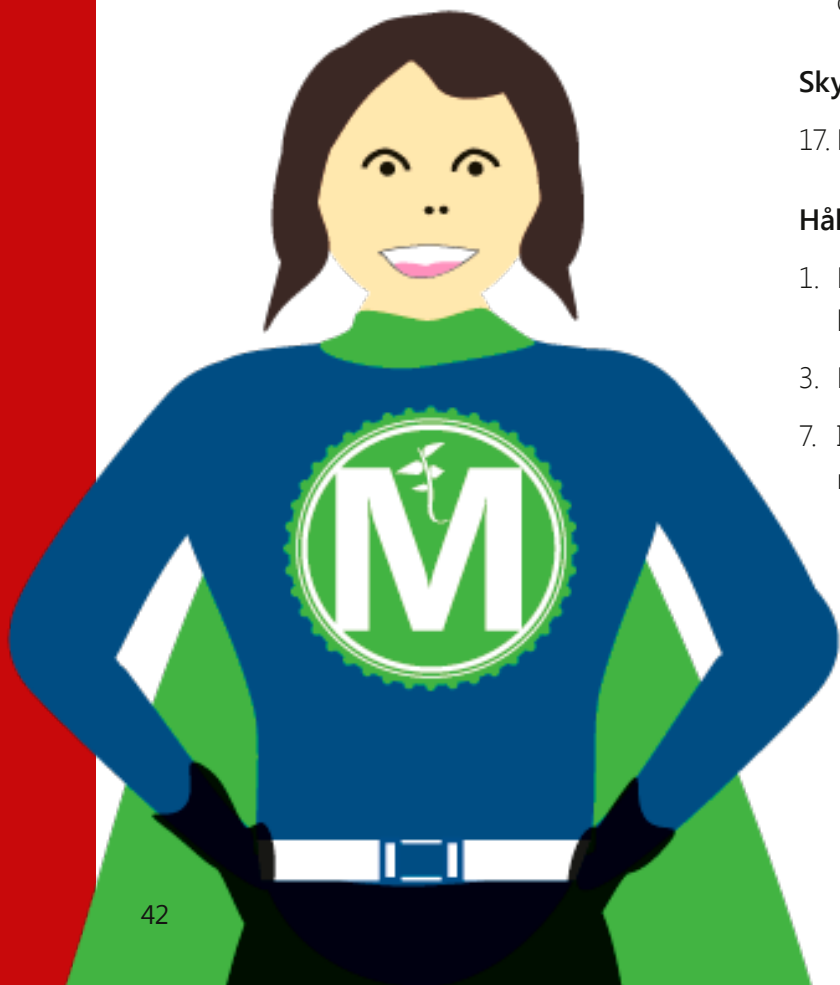
3. Skydd av kommunala och större privata dricksvattentäkter

Skydd av natur- och kulturvärden

17. Naturvårdsstrategi

Hållbar konsumtion

1. Miljö- och sociala krav i offentlig upphandling
3. Minskning av avfallsmängden
7. Inköp av ekologiska livsmedel och klimatsmart mat

Klimatmatchen

Klimatmatchen handlar om att uppmuntra barn och unga att gå, cykla och åka kollektivt till träningen. Det primära syftet är att minska klimatpåverkan från idrotten. Tävlingen har också andra fördelar, som att öka ungdomarnas självständighet och att göra något kul tillsammans. Dessutom kan tävlingen ge ringar på vattnet och påverka föräldrarna i deras resval.

I Skåne har tävlingen under 2013 och 2014 arrangerats av *Skåneidrotten* och *Hållbar Mobilitet Skåne*, tillsammans med flera skånska kommuner som var med och ökade intresset för tävlingen och bidrog med kommunpriser. Tävlingen arrangerades även på andra håll i landet av en rad regioner och kommuner, och omkring 2 000 barn var med vartdera året.

Tävlingen gick ut på att lagen på en sajt registrerade hur de tog sig till träning och hemmamatcher under en månad. Detta gjordes så enkelt som möjligt genom handuppräckning på träningen. Gång och cykel gav bäst poäng, kollektivtrafik näst bäst, följt av samåkning. Poängen räknades samman, och laget med bäst snittpoäng vann. På delad förstaplats 2014 kom GIF Nike F02/03 från Lomma och Danmarks IF P01 från Uppsala. De båda lagen gjorde en enstående insats och fick bästa möjliga poäng.

Utvärderingen visade att Klimatmatchen var uppskattad, och alla deltagande lag tyckte att tävlingen helt eller delvis hade inspirerat dem till att resa mer klimatsmart. I dialog med lagen har det också framkommit hur betydelsefullt det är att planera städer och byar så det är enkelt för barn och unga att kunna röra sig utan att hindras av otrygghet och trafik.

Läs mer:

www.klimatmatchen.se
www.facebook.com/klimatmatchen

Hållbar Mobilitet Skåne

Hållbar Mobilitet Skåne, HMSkåne, är ett regionalt centrum för miljöanpassade transporter. HM Skåne arbetar för att minska miljöpåverkan från transporter och resor och för att få fler att välja mer hållbara alternativ.

www.hmskane.se

Kontakt:

Jonas Hedlund, projektsamordnare *Hållbar Mobilitet Skåne*,
tel: 044-309 32 89, e-post: jonas.hedlund@hmskane.se

Pendla med cykel 2.0

För att flytta över bilresor till mer hållbara färdssätt såsom gång, cykel och kollektivtrafik krävs att även resor över kommungränserna kommer i fokus.

Ett steg i denna riktning togs inom ramen för EU-projektet *Öresund som cykelregion (InterReg IV ÖKS)*, där en cykelkampanj – benämnd *Pendla med cykel* – för att främja cykling mellan Malmö och Lund genomfördes under våren 2012. Kampanjen syftade till att uppmärksamma allmänheten om cykelvägen mellan Malmö och Lund och få fler att använda cykeln för pendling till arbete och studier på denna sträcka.

Våren 2014 genomfördes kampanjen igen, denna gång i lite ny tappning och med fler stråk. Det övergripande syftet med *Pendla med cykel 2.0* var att överföra pendlingsresor med bil till cykel på ett antal stråk mellan orterna i kommunerna Malmö, Lund, Burlöv, Lomma, Staffanstorp och Vellinge, och att därigenom minska klimatpåverkan. Målet med projektet var också att uppmärksamma allmänheten om cykelmöjligheterna mellan orterna, samt att främja fysisk aktivitet och därmed uppnå ökad folkhälsa.

En kartfolder från *Pendla med cykel* skickades ut till drygt 46 000 hushåll i de sex deltagande kommunerna. Foldern innehöll förutom en cykelpendlingskarta information om projektet och även om varför man kan börja cykelpendla. Utöver kartfoldern hade projektet en egen webbplats med information och en tävling där man kunde att vinna en elcykel. Det fanns annonser på stortavlor i Lund och Malmö och i lokaltidningar, information på kommunernas webbplatser, torgaktiviteter i Oxie, Bunkeflo, Burlöv, Lomma, Staffanstorp och Lund samt skyltning till och utmed stråken. Nya cyklistar på stråken gavs även möjlighet att kostnadsfritt delta i cykelaktiviteten *Skånetrampar*.

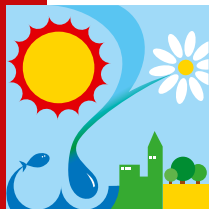
En undersökning som gjordes i oktober 2014 visade att 47 procent av de berörda hushållen kom ihåg kampanjen.

Vinnaren av elcykeln motiverade sitt behov så här: "Som sjukgymnast borde jag leva som jag lär. 'Inte bilen under milen' hette en kampanj sjukgymnaster var involverade i för några år sedan. Är något jag fortfarande gärna säger. Och sedan tar jag bilen till jobb."

Kampanjen finansierades gemensamt av kommunerna samt Region Skåne och Länsstyrelsen Skåne.

Kontakt:

Magdalena Nilsson, projektsamordnare *Hållbar Mobilitet Skåne*,
tel: 044-309 34 55, e-post: magdalena.nilsson@hmskane.se

Kollektivtrafikens utveckling

Kollektivtrafiken har under den senaste tio åren genomgått stora förändringar. Viktiga satsningar såsom Öresundsbron, Öresundstågssystemet, nya Väst kustbanan, Citytunneln, nya Pågatåg, många nya tåglinjer och stationer, jämte stora förbättringar generellt i kollektivtrafiken, har radikalt ritat om den skånska kollektivtrafikkartan. Det har blivit enklare och lättare att resa kollektivt, och framför allt har pendlingsmöjligheterna över längre sträckor förändrats tack vare tågtrafiken.

Kunderna i kollektivtrafiken blir också fler och fler. Kollektivtrafikresandet har ökat varje år sedan starten av Region Skåne, och antalet resor har fördubblats, från cirka 70 miljoner resor 1999 till 141 miljoner resor 2013. De första åren efter Skånetrafikens bildande har präglats av mycket stora resandökningar, medan de senaste åren inneburit en lägre ökningstakt trots stora förbättringar i restid och trafikutbud. Ökningstakten i resandet har de senaste åren legat på cirka fyra procent per år, med tågresor i Skåne och stadbusstrafiken i framkant.

Initialt har kollektivtrafikens resandökning åstadkommits till stor del genom en utbyggnad av trafiken. Idag står vi, framför allt när det gäller tågtrafiken, inför en kapacitetsgräns. Många fler fordon och avgångar får inte plats på de skånska spåren i nuvarande skick. Därför är det viktigt att öka beläggningen på befintlig trafik.

De barriärer som vissa kunder upplever idag för att resa kollektivt är bristande information om tider och priser samt sättet att lösa biljett. Utöver detta har Skånetrafiken en utmaning att anpassa den allmänna kollektivtrafiken till personer med olika funktionshinder. För att underlätta för kunderna arbetar Skånetrafiken bland annat med utvecklingen av ett nytt rese- och biljettsystem samt med anpassningen av kollektivtrafiken till funktionsnedsatta personers behov.

Miljö- och hållbarhetsfrågor är viktiga affärsfrågor för Skånetrafiken. Att åka kollektivt istället för med egen bil är det mest miljöanpassade sättet att resa efter gång och cykel. En viktig del i Skånetrafikens arbete är också att utföra trafiken så energieffektivt och med så hög beläggning som möjligt. Skånetrafikens buss- och tågresor inom Sverige är märkta med *Svenska Naturskyddsföreningens* miljömärkning *Bra Miljöval*, vilket ställer stränga krav på minskade klimat- och kväveoxidutsläpp och ökad energieffektivitet.

Skånetrafiken är certifierad enligt den globala miljöstandarden *ISO 14001*. Med hjälp av vårt miljöledningssystem driver vi ett strukturerat miljöarbete med fokus på ständiga förbättringar. Detta gör vi genom ett tätt samarbete med våra trafikföretag, som utför trafikarbetet, samt berörda kommuner och Trafikverket.

Skånetrafikens viktigaste miljömål är *Svensk kollektivtrafiks* mål om fördubblat resande 2020 och fördubblade marknadsandelar 2030. Dessa mål ska vi uppnå med så lite miljöpåver-

Regionbuss. Foto: Karl-Johan Hjertström.

i Skåne

Logotype för 100 % fossilbränslefritt Skåne 2020.

kan som möjligt. Därför har våra politiker antagit målet om en fossilbränslefri kollektivtrafik 2020, med etappmål om en fossilfri stadsbusstrafik 2015 och en fossilfri regionbusstrafik 2018.

All tågtrafik körs redan idag på förnybar grön el. Andelen förnybar energi uppgår till 61 procent, och 81 procent av alla kilometer som Skånetrafikens kunder reser utförs med förnybar energi. Under de senaste åren har vi, genom att ställa krav i våra upphandlingar, anpassat majoriteten av vår bussfordonsflotta för fossilfri drift. 100 procent av stadsbussarna är anpassade till fossilfri drift (biogas eller grön el) och 78 procent av regionbussarna.

Vi driver flera elbussprojekt för att utvärdera eldriften som verktyg för att uppnå fossilfribränslefrimålet senast 2020. De förnybara bränslen som Skånetrafikens bussar och tåg drivs på idag är biogas, biodiesel och grön el. En del av bussfordonsflottan drivs däremot fortfarande på fossil naturgas, men senast 2018 ska även all busstrafik vara fossilbränslefri.

I juni 2014 togs *Malmöexpressen* i drift, en jämförelsevis tyst gas-elhybrid som släpper ut mycket små mängder partiklar och kväveoxider. På *Malmöexpressen* finns instigning vid alla

dörrar, och bussen körs delvis i prioriterade körfiler. 13 dubbelledbussar går i femminuterstrafik mellan Västra hamnen och Stenkällan.

Skånetrafikens trafikföretag tillhandahåller även färdtjänst- och sjukresor. Även dessa resor ska vara fossilbränslefria senast 2020. Inom serviceresor och färdtjänst har Skånetrafiken särskilda utmaningar när det gäller användning av fossilfria bränslen, då fordonen behöver vara anpassade till många krav kopplade till resenärernas särskilda hälsotillstånd, vilket gör det svårare att fokusera på teknik för fossilbränslefri drift.

Bortsett från vårt arbete med fossilbränslefrihet arbetar vi kontinuerligt för att minska kollektivtrafikens utsläpp av kväveoxider och partiklar samt buller. Trafikens luftutsläpp utgör främst i tätorter ett hälsoproblem. Därför strävar Skånetrafiken efter en så tyst, energieffektiv och utsläppsfattig bussfordonsflotta som möjligt. Bussarnas utsläppsnivåer av kväveoxider och partiklar mäts i *Euroklasser*. Ju högre Euroklass desto mindre utsläpp. Under 2014 körde Skånetrafiken 87 procent av alla kilometer med bussar i den näst högsta Euroklassen och sex procent av kilometrarna med bussar i den högsta Euroklassen.

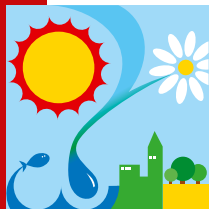
För att på riktigt kunna konkurrera med bilen i alla lägen har Skånetrafiken inlett ett omfattande arbete för att skapa framtidens resesystem, vilket ska resultera i en behovsanpassad kollektivtrafik som erbjuder sina resenärer mer än bara en transport från A till B. I detta arbete är det viktigt att se kundernas hela resebehov. Kringtjänster som gör livet lättare för människor behöver utvecklas. Även miljön vinner på detta arbete, för varje resa som utförs kollektivt och inte med egen bil är en miljö- och samhällsvinst.

Euroklasser

Miljöklasser som anger fordonens högsta tillåtna utsläpp av en rad olika luftföroreningar. Läs mer på www.miljofordon.se/fordon/miljopaverkan/miljoklasser

Skånetrafiken är en förvaltning inom Region Skåne, som efter riktlinjer från kollektivtrafiknämnden arbetar med att driva och utveckla kollektivtrafiken i Skåne. Trafiken drivs däremot inte i egen regi utan med hjälp av trafikföretag. Genom kravställning i upphandlingar styrs trafik mot Skånetrafikens verksamhets- och miljömål.

Texten är skriven av Iris Rehnström, miljö- och hållbarhetsstrateg, Skånetrafiken, tel: 0451-29 89 69, e-post: iris.rehnstrom@skanetrafiken.se

Åtgärdsprogram för luft i Hur har vi jobbat?

Att få andas frisk och hälsosam luft är en av grundförutsättningarna för ett långt och friskt liv. I Sverige har vi satt upp preciserade mål för vad som kännetecknar *Frisk luft*. Avsikten är att nå detta till år 2020. Tillsammans inom EU har vi även tagit fram gränsvärden för luftföroreningar för halter som inte får överskridas – en nivå för luftkvalitet som innebär att sämre än så får det inte bli eller vara. Dessa gränsvärden kallas i Sverige för *miljökvalitetsnormer*. Det finns miljökvalitetsnormer för tolv luftföroreningar. Normerna är framtagna med hänsyn till vad människa och miljö kan tåla.

Om en miljökvalitetsnorm överskrids, eller om det finns skäl att tro att den kommer att överskridas, ska ett åtgärdsprogram tas fram. Åtgärder som beskrivs i programmet ska leda till att halterna sjunker till nivåer under normen.

Myndigheter och kommuner är skyldiga att genomföra åtgärder och även använda åtgärdsprogrammet som underlag för beslut inom sin myndighetsutövning. Privatpersoner däremot kan inte direkt bli utpekade att genomföra åtgärder.

Processen viktig för praktiskt resultat

För att åtgärder ska vara framgångsrika behöver formuleringarna processas och omformuleras flera gånger, och möten med tänkta utförare är avgörande.

Enligt miljöbalkens femte kapitel ska myndigheter och kommuner inom sina ansvarsområden vidta de åtgärder som behövs enligt ett åtgärdsprogram. Det är därför viktigt

att dessa myndigheter och kommuner är med i processen att ta fram åtgärder, att åtgärder är förankrade, och att de som beslutar om åtgärder har befogenheter att göra det. Om inte en överenskommelse om ansvar att genomföra en åtgärd kan nås, skickas åtgärdsförslaget upp till regeringen för avgörande.

I Skåne har Malmö och Helsingborg rapporterat att det skett överskridande av miljökvalitetsnormen för kvävedioxid i respektive kommun.

I Malmö upptäcktes överskridande vid starkt trafikerade vägar som Amiralsgatan, Södra Förstadsgatan, Djäknegatan och vid Värnhemstorget, och i Helsingborg upptäcktes överskridande vid Malmöleden, Hälsovägen, Drottninggatan, Järnvägsgatan och Södra Stenbocksgatan.

När en norm bedöms överskridas rapporterar kommunen, som är skyldig att kontrollera luftkvaliteten, till Naturvårdsverket och Länsstyrelsen. Naturvårdsverket bestämmer därefter först om de anser att det verkligen sker ett överskridande av normen, och sedan vem som ska ansvara för att ta fram ett åtgärdsprogram.

I Skåne är det Länsstyrelsen som ansvarar för samordning och framtagande av båda åtgärdsprogrammen. Många delar är gemensamma för de båda kommunerna: det är trafiken som är den övervägande källan till överskridandet, åtgärder för att flytta över transporter till mer miljövänliga alternativ såsom kollektivtrafik, cykel och gång är viktiga för båda, man vill gynna en levande innerstad samtidigt som luftkvaliteten måste förbättras, och biltrafiken måste begränsas.

Malmö först ut

För Malmö fastställdes ett första åtgärdsprogram 2007. Programmet innehöll åtgärder som skulle främja kollektivtrafik, begränsa biltrafikens tillväxt och utnyttja den lokala trafikplaneringens möjligheter att förbättra luftkvaliteten i Malmö. Efter två år bedömde Länsstyrelsen att åtgärdsprogrammet inte fick förväntad effekt och beslöt att programmet behövde revideras. För att åtgärder skulle kunna genomföras bättre behövde de preciseras mer och ha en tydlig tidsplan, delåtgärdernas genomförande behövde utvecklas, och uppföljningen behövde förbättras. I det reviderade programmet som fastställdes 2011 fanns alla dessa detaljer med för varje åtgärd, och dessutom beräknades effekten av varje åtgärd. Det nuvarande programmet innehåller dels obligatoriska tvingande åtgärder, dels mer långsiktiga åtgärder som

Föroreningar som regleras av miljökvalitetsnormer	Föroreningar som preciseras inom miljömålet <i>Frisk luft</i>
• arsenik	• bensen
• bensen	• bensapyren
• bly	• butadien
• kadmium	• formaldehyd
• kolmonoxid (CO)	• partiklar (PM _{2,5})
• kvävedioxid (NO ₂)	• partiklar (PM ₁₀)
• kväveoxider (NO _x)	• marknära ozon
• nickel	• ozonindex
• ozon	• kvävedioxid
• PAH (BaP)	• korrosion
• partiklar (PM ₁₀ , PM _{2,5})	
• svaveldioxid (SO ₂)	

Malmö och Helsingborg:

får effekt i hela Malmö och inte bara specifikt vid de gaturum där normen överskrids.

Helsingborg fokuserar på bilantal

För Helsingborg fastställdes ett första åtgärdsprogram år 2007. Även detta program innehöll åtgärder för att stimulera kollektivtrafik, cykel och gångtrafik samt begränsa biltrafiken. Då åtgärderna inte genomfördes i enlighet med åtgärdsprogrammet beslöt Länsstyrelsen att revidera även detta åtgärdsprogram. Det reviderade åtgärdsprogrammet skulle förtydligas avseende tider för genomförande samt ha mer detaljerade beskrivningar av delåtgärder och uppföljning.

Det reviderade programmet fastställdes år 2009. I Helsingborgs program fokuserar man på antalet bilar som vägrummet beräknats kunna tåla utan att överskrida normen. Detta är ett praktiskt förhållningssätt eftersom väderförhållanden påverkar halterna betydligt, och när man ska följa upp genomförandet av om åtgärderna fått förväntad effekt är det utsläppskällorna som är viktiga att undersöka. I Helsingborgs fall är den främsta utsläppskällan vägtrafiken.

Uppföljning viktig för att bedöma resultat

Åtgärdsprogrammen följs upp varje år, dels skriftligt, dels vid ett möte med alla berörda. Uppföljningen innehåller dels en genomgång av vilka åtgärder som genomförts, dels statistik på trafikmängder på utsatta vägar och en sammanställning av mätresultat av luftkvaliteten. Ibland kan åtgärder visa sig vara svåra att genomföra och behöva justeras eller till och med ändras helt. Vissa åtgärder kan visa sig vara helt omöjliga att genomföra. Uppföljningsmötena är viktiga för att upprätthålla den gemensamma målsättningen och för att gemensamt kunna hjälpas åt att lösa de problem som uppkommer.

Fortsättning – vad händer nu?

Åtgärdsprogram ska revideras vid behov och minst vart sjätte år. Både Malmö och Helsingborgs åtgärdsprogram närmar sig denna tidpunkt. Åtgärderna har i stort sett genomförts men vissa svårigheter kvarstår. Kanske kommer de sista insatserna att leda till att båda kommunerna kommer att klara miljökvalitetsnormerna.

Slutsatser från arbetet med åtgärdsprogrammen

Ett åtgärdsprogram strävar efter att nå ett mål. Olika aktörer har olika bevekelsegrunder till varför de vill nå detta mål. De kan vara ideologiska, hälsomässiga, strävan att efterleva lagar och förordningar, att skapa nya möjligheter eller undanröja hinder. Men utan skäl kommer åtgärderna inte bli genomförda. Om utföraren inte själv anser att behovet finns, och det inte får konsekvenser om åtgärden inte genomförs, kommer utföraren inte investera pengar i genomförandet. Detta innebär att förankringsprocessen är enormt viktig. Både i Malmö och i Helsingborg har ett stort antal möten med berörda genomförts på olika sätt.

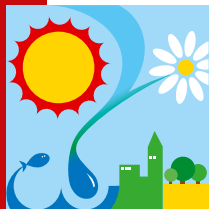
Frågan om vilka fördelar det finns med att sträva efter målet måste besvaras. Ett uppstartsmöte som svarar på denna fråga löser många knutar som kan uppkomma senare i processen. Informationen ska senare finnas med i bakgrundstexten i åtgärdsprogrammet. Efter att alla blivit införstådda med vad som finns att vinna med att nå målet kan man börja arbetet med att hitta de mest kostnads- och tidseffektiva åtgärderna. I ett nära samarbete mellan utförare, kommun och Länsstyrelsen har lämpligaste åtgärderna utsetts.

Många gånger kanske den som betalar för åtgärderna inte är den som tjänar på resultatet. Ett mer holistiskt samhälls-ekonomiskt förhållningssätt måste då användas. I flertalet fall är det myndigheter som blir utförandeansvariga, och det ligger i det allmännas och samhällets intresse att nå en hälsosammare livsmiljö.

Eftersom det ofta är kommunerna som blir åtgärdsansvarig är den politiska förankringen väldigt viktig. Det behövs relevant och anpassad information för att föra upp frågan på den politiska agendan.

Kontakt:

Karin Söderholm, miljöhandläggare, Länsstyrelsen Skåne,
tel: 010-224 16 65, e-post: karin.soderholm@lansstyrelsen.se

Samordnad varudistribution:

Nya möjligheter för lokala och regionala matproducenter att sälja till kommunen. 75-80 procent färre transportfordon på vägarna. Ekonomiska besparingar, ökad punktlighet och ökad trafiksäkerhet både på vägarna och på skolgårdarna och äldreboendena. Det är målsättningarna för projektet *Samordnad varudistribution på Österlen*.

En kommun behöver förstås en mängd varor. Det är mat till förskolor, skolor och äldreboenden, kontorsmaterial till en mängd olika verksamheter, möbler till olika lokaler, och oändligt många andra saker. Och när en kommun ska köpa saker så ska den i de allra flesta fall upphandla. Tanken är att det ska bli rättvist, att de bästa varorna ska köpas till det bästa priset hos den bästa leverantören, oavsett vem leverantören är. Det som upphandlas körs sedan i normalfallet av respektive leverantör direkt till varje skola, äldreboende, kontor och verksamhet. Det innebär att det blir många transporter – men det innebär också att de som inte har möjlighet att transportera till så många platser och vid så många tillfällen inte kan lämna anbud på upphandlingarna. Och det missgynnar ofta små lokala företag.

Ett sätt att lösa många av de här problemen kallas *samordnad varudistribution*. Grundtanken är att de saker man köper in till kommunen levereras till en plats, distributionscentralen, och därifrån görs sedan leveranserna samordnat ut till varje verksamhet. Färre transporter, mer lokal verksamhet, och dessutom mycket smidigare för dem som ska ta emot varorna på slutpunkten.

I teorin låter det enkelt. I praktiken finns det många utmaningar och mycket att ta hänsyn till, för att den samordnade varudistributionen verkligen ska ge de önskade effekterna.

I *Samordnad varudistribution Ystad-Österlen* ligger fokus till att börja med på den mat kommunerna köper in. Man har lagt mycket tid på att förbereda sig noggrant inför upphandlingarna. För att kunna styra maximalt har man delat upp i två olika upphandlingar: 1. Varorna, 2. Distributionscentralen samt transporterna från centralen och ut till verksamheterna. Personal på de olika verksamheterna har intervjuats på detaljnivå om vad som levereras, när det passar att få leveranser, och så vidare. Utifrån detta har sedan detaljerade rutter simulerats fram med hjälp av ett ruttoptimeringsprogram, där optimerat antal stopp, kilometer och timmar har tagits

Foto: Most Photos.

Så fungerar Ystad-Österlen-modellen!

fram. Först därefter har upphandlingen gjorts. Baserat på det simulerade underlaget och genom villkor för hur betalningen sker, har man även kunnat se till att distributionscentralen kommit att ligga geografiskt bra till. Den nya upphandlings- och faktureringsmetoden kallas *Ystad-Österlenmodellen*.

Den vedertagna uppfattningen är att det är transportbranschen (transportsäljaren), det vill säga inte transportköparen (här kommunen) som kan logistik och transportplanering, och det normala har därför varit att kommunen friskriver sig ansvaret för detta område och att den upphandlade transportören eller speditören tar på sig ansvar även för planering och kontakt med mottagande kommunala enheter. I Ystad-Österlenmodellen är det istället kommunen som har tagit över rollen som transport- och logistikplanerare. Därmed har kommunen också makten att öka värdet i den egna varuförsörjningskedjan, med ökad service, leveransprecision och miljöambitioner. Ystad kommun står som juridiskt ansvarig, med målsättning att transportplaneringen ska ge 100 procents fyllnadsgrad i de bilar som körs och minskad (optimerad) miljöbelastning.

Kommunens transportplanering görs digitalt, och elektronisk handel är en nyckelfaktor för att hela affärsprocessen ska bli kostnadseffektiv. Via en e-handelslösning beställer skolor och äldreboenden i de tre kommunerna livsmedel. Den digitala lösningen gör dessutom att modellen fungerar bra både för enskilda kommuner och grupper av kommuner samt för näringslivet.

Den okörda kilometern är den bästa

En av målsättningarna för den samordnade varudistributionen är en minskad miljöpåverkan från transporter. I det här projektet arbetar man med att åstadkomma detta genom att förändra organisation, strukturer och beteende istället för genom teknikutveckling. Samordnad varudistribution och Ystad-Österlenmodellen ger möjligheter att minska gods-transporter framför allt i tätorter.

Med logistikkunskap internt (hos Ystad kommun) för att styra upphandling och transportplanering samt uppföljning och kontroll av utförda transporter, kan kommunen som transportköpare med ett tydligt agerande utifrån varuägarperspektivet nå de stora utmaningar inom miljö och transportsektorn som samhället står inför på 2010-talet och framåt. Ystad-Österlenmodellen i sin helhet fungerar som ett

handfast och verkningsfullt verktyg för att effektivisera morgondagens transporter kopplade till en samhällsekonomisk hållbar utveckling.

Lagen om offentlig upphandling (LOU) reglerar hur offentliga upphandlingar ska gå till. De som omfattas av LOU är statliga myndigheter, kommuner, landsting, vissa offentligt styrda organ och de flesta kommunala och statliga aktiebolag.

De normer som reglerar den offentliga upphandlingen baseras på ett antal grundläggande principer, som förklaras och exemplifieras här:

- **Likabehandlingsprincipen:** alla leverantörer ska behandlas lika, det vill säga ges lika förutsättningar.
- **Principen om icke-diskriminering:** det är förbjudet att direkt eller indirekt diskriminera leverantörer, främst på grund av nationalitet eller geografiskt läge.
- **Principen om ömsesidigt erkännande:** intyg och certifikat som utfärdats av behöriga myndigheter i något medlemsland måste godtas i de övriga medlemsländerna.
- **Proportionalitetsprincipen:** kvalifikationskraven och kraven i kravspecifikationen måste ha ett naturligt samband med och stå i rimlig proportion till det som upphandlas.
- **Transparensprincipen:** upphandlingsprocessen ska kännetecknas av förutsebarhet och öppenhet. För att anbudsgivarna ska ges samma förutsättningar för anbudsgivning måste förfrågningsunderlaget vara klart och tydligt samt innehålla samtliga krav på det som ska upphandlas. De ställda kraven får inte frångås.

För mer om hållbar upphandling, läs på

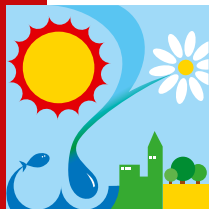
www.konkurrensverket.se/upphandling/hallbar-upphandling/

Läs mer:

www.ystad.se/naringsliv/projekt/samordnad-varudistribution/

Kontakt:

Tina Persson, miljöstrateg, Ystads kommun,
tel: 0411-57 70 84, e-post: christina.b.persson@ystad.se

Återanvänd produkter –

Ur ett livscykelperspektiv är det bättre för miljön att köpa begagnade produkter än nyproducerade. Men hur ser återbruksmarknaden ut i Skåne – och vad behöver förändras?

När nya produkter tillverkas belastas miljön på olika sätt. Ofta krävs stora mängder energi, vatten och material (nytt och återvunnet), och produktionen kan orsaka utsläpp av föroreningar till luft, mark och vatten. Att köpa och att använda begagnade produkter är därför bättre för miljön ur ett livscykelperspektiv, framförallt när den återanvända produkten är lokalt producerad, miljömärkt och ersätter en ny likadana produkt som inte är miljömärkt och har transporterats långt.

De produkter som är mest lönsamma att återanvända ur miljösynpunkt är de som inte har någon resursförbrukning under användningsfasen, såsom möbler. Kläder och textilier är exempel på produkter som även har resursförbrukning under användningsfasen, eftersom de tvättas, och det är därför bättre för miljön att tvätta ett plagg mer sällan. Att laga under användningsfasen förlänger förstås produktens livslängd ytterligare.

Avfallstrappan illustrerar i fem trappsteg hur avfallet i samhället bör tas tillvara. På översta trappsteget finns förebyggande, att skapa så lite avfall som möjligt för att spara på jordens resurser. På trappsteget därefter kommer återan-

vändning, att återanvända saker så långt det går genom att skänka till second hand, sälja och köpa begagnat samt att laga saker som är trasiga. Därefter följer materialåtervinning, energiutvinning och på nedersta trappsteget deponi.

Verkligheten är än så länge att den nedre delen av avfallstrappan dominerar. Förbränning med energiutvinning tar hand om den största delen av avfallet. En tredjedel av hushållsavfallet går till materialåtervinning. Återanvändning är en liten del.

Tyvärr ökar mängden hushållsavfall i Sverige. I Skåne låg det behandlade hushållsavfallet på 340 kilogram per person år 2013. I Boverkets miljömålsenkät 2014 uppger 28 av Skånes 33 kommuner att de arbetar med att förebygga avfall. Arbetet består huvudsakligen av insatser för att minska matsvinn samt återanvändning av möbler och inventarier. Flera kommuner anger att de främst deltar i de avfallsförebyggande projekt som drivs av de kommunala avfallsbolagen.

IVL Svenska Miljöinstitutet AB och PROFU AB har på uppdrag av *Avfall Sverige* tagit fram en vägledning för hur man kan mäta och följa utvecklingen mot en resurseffektiv avfallshantering. En av indikatorerna som redovisas i vägledningen anger mängden förebyggt avfall som skillnaden mellan den förväntade mängden hushållsavfall (baserat på hushållens totala konsumtion) och den faktiskt uppkomna mängden hushållsavfall. Den förebyggda avfallsmängden är därmed lika med den frikopplade mängden avfall.

Avfallstrappan. Illustration: Sysav.

för miljön och ekonomin

Enligt modellberäkningar för ovanstående indikator har närmare 40 kilogram hushållsavfall per person och år förebyggts sedan år 2010. Eftersom indikatorn tar hänsyn till konjunktursvängningar kan denna minskning inte förklaras med lågkonjunkturen som inträffade under samma tidsperiod. Orsakerna tillskrivs istället förändrade konsumtionsbeteenden. En del av den förebyggda mängden beror på att vi lägger något mer pengar på tjänstekonsumtion än varukonsumtion, jämfört med tidigare år. Merparten av den förebyggda mängden beror dock på att vi har förändrat vad vi köper för produkter inom gruppen varukonsumtion. Den totala varukonsumtionen har under perioden förändrats relativt lite i förhållande till den observerade minskningen i avfallsmängd, och mängderna hushållsavfall ökar fortfarande.

Av den totala varukonsumtionen i Skåne utgör begagnade produkter fortfarande en liten del, och det finns därför potential att öka andelen. För att få en uppfattning om hur stor den skånska second hand-marknaden är gjorde Länsstyrelsen Skåne under 2014 ett försök till kartläggning. Enligt statistik från *Statistiska Centralbyrån* (SCB) fanns det i juli 2014 totalt 333 arbetsställen registrerade i Skåne inom återbrukssektorn, de flesta verksamma inom handel med antikviteter, tätt följt av second hand-verksamhet. Denna statistik är dock missvisande eftersom det saknas uppgifter för många second hand-verksamheter, till exempel loppmarknader, som antingen inte är registrerade eller finns i register som inte är tillgängliga för allmänheten. Enligt uppgifter från SCB ligger omsättningen för verksamheterna i statistiken under en halv miljon kronor per år. Branschen utgör därför en liten del av den totala handeln.

Ökande råvarupriser och ökad miljömedvetenhet kan bidra till att skapa en så kallad cirkulär ekonomi där avfall blir resurs, och där ekonomin istället baseras på hållbara varor och tjänster, vilket bidrar till en grön tillväxt. Återanvändning kan skapa nya affärsmöjligheter och arbetstillfällen samt nya samarbeten som stärker det sociala klimatet i kommunen. När second hand-butiker och reparatörer samlas inom samma geografiska område ger det en profil till en stadsdel, och andra miljöinriktade företag kan motiveras att etablera sig inom samma område.

Om alla levde som vi svenskar skulle vi behöva mer än tre jordklot. Förbrukningen av jordens resurser måste minska. Välj en begagnad produkt när du handlar, och hushåll med den!

Mycket kan göras för att uppmuntra till återbruk. Här kommer några idéer:

- Köp, skänk, sälj och byt begagnade produkter. Upcyclo och laga, helst med begagnat material. Minska konsumtionen av nya produkter.
- Upplåt övervakade och bemannade lokaler där kommunens verksamheter och alla som bor och verkar i kommunen kan lämna begagnat material och begagnade produkter. Kommunerna kan samordna detta, och denna typ av verksamhet kan ge nya arbetstillfällen.
- Kartlägg återbruksmarknaden i kommunen och starta samarbeten med dessa verksamheter. Involvera lokala miljöföreningar, idrottsföreningar och andra ideella föreningar i arbetet.
- Uppmuntra återbruksverksamheter att etablera sig i kommunen genom att öka andelen begagnade produkter i upphandlingen. Näringslivskontor kan informera om initiala etableringsstöd (liknande starta eget-bidrag) så att nya företag inom återbruksbranschen får hjälp att etableras.
- Driv på att befintliga kriterier, verktyg och riktlinjer för miljöanpassad upphandling också ska omfatta instruktioner om hur man upphandlar begagnade produkter.
- Driv på att återbruksverksamheter registreras så att statistik över antal, mängd och omsättning blir lättillgänglig. Detta för att kunna följa återbruksmarknadens andel i samhället och därmed kunna se trender.

Läs mer:

Avfallsindikatorer – Vägledning för hur man kan mäta och följa utvecklingen mot en resurseffektiv avfallshantering.
www.ivl.se/download/18.21d4e98614280ba6d9e3aed/1390817956291/C8_nedladdning.pdf

Webbsidor om återbruk

Länge leve prylen – en uppmaning för att minska prylsvinnet och låta prylar få längre liv. Kampanj från LSR, NSR och Nårab (tre kommunala avfallsbolag). www.langeleveprylen.se

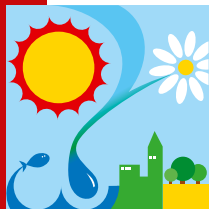
Köp inte nytt skräp! Kampanj från Sysav. www.kopinteskrap.se

Elva kommuner i nordvästra Skåne ska minska avfallet.
www.skitlite2020.se

Miljönär-vänlig: en ny märkning för återanvändning i olika former. www.miljonär.se

Kontakt:

Tommy Persson, miljöstrateg, Länsstyrelsen Skåne,
tel: 010-224 15 84, e-post: tommy.persson@lansstyrelsen.se

Miljökrav i upphandlingen

I Kristianstads kommun finns en central upphandlingsenhet som gör de flesta större upphandlingar i kommunen. Kommunens riktlinjer för upphandling innebär att Konkurrensverkets miljökrav ska användas där det är möjligt. För att få stöd i att ställa miljökrav och utvärdera anbud samarbetar upphandlingsavdelningen ibland med miljö- och hälsoskyddskontoret. Inom en del områden har olika policydokument tagits fram som ger ytterligare riktlinjer för upphandlingar av olika produkter. Det gäller till exempel för fordon och livsmedel.

Två exempel på upphandlingar där miljöaspekter varit viktiga är upphandlingen av livsmedel till alla kommunala kök och upphandlingen av möbler till det nya rådhuset.

Livsmedelspolicyn gav effekt

Inför den senaste upphandlingen av livsmedel i Kristianstads kommun fanns en uttalad politisk önskan om att både kunna öka andelen ekologiska livsmedel och att få mer närproducerade livsmedel. Det var också viktigt att kunna servera svenskt kött. Även allmänheten hade synpunkter på maten som serverades. Föräldrar ifrågasatte till exempel att deras barn fick kött som transporterats från andra länder. Samtidigt överprövades flera livsmedelsupphandlingar runt om i Sverige för att kommuner ställt tuffare miljö- och djurskyddskrav. Det behövdes ett tydligt ställningstagande för

vilka krav som vi som kommun skulle ställa. Därför fick upphandlingschefen Peter Lindgren år 2012 i uppdrag att ta fram en livsmedelspolicy. Den skulle vara ett underlag för kommande upphandlingar.

– Livsmedelspolicyn har varit avgörande för att kunna höja våra krav på miljö och djurskydd i livsmedelsupphandlingen. I och med arbetet med policyn fick också våra politiker en direkt möjlighet att ta ställning till vilka aspekter vi skulle lyfta i upphandlingen, säger upphandlingschef Peter Lindgren.

Policyn innebär att en större andel av maten vi serverar ska vara ekologiskt odlad och komma från vårt närområde. Genom det nya avtalet kan andelen ekologiska livsmedel öka med cirka fyra procent per år under avtalsperioden. År 2016 är målsättningen att vara uppe i 40 procent ekologiskt inom köken i skola och omsorg.

– En stor skillnad jämfört med tidigare är att vi fick en lokal leverantör för färskt kött. Det är Bondens skafferier som levererar kött från skånska gårdar till kommunens kök. Det bidrar både till lägre klimatpåverkan och att vi kan hjälpa till att hålla landskapet öppet. Leveranssäkerheten för ekologiskt kött har blivit mycket bättre och personalen i köken är nöjd, säger barn- och utbildningsförvaltningens kostchef Inger Persson.

Utöver själva upphandlingen har ett viktigt steg varit att införa samordnade varutransporter. Det var ett steg vi valde att ta både för att minska miljöbelastningen från transporterna och för att öka möjligheterna för lokala leverantörer att lämna anbud.

Möbler till det nya rådhuset fick en hög miljöprofil

Under 2013 gjordes flera upphandlingar av möbler till det nya Rådhus Skåne. Eftersom det nya huset har ett öppet kontorslandskap, många sammanträdesrum och en stor gemensam matsal, innebar det att en stor mängd möbler skulle upphandlas inför flytten 2014. När de möbler som används i kontorslandskapet skulle köpas in testades en utvärderingsmodell där möbler som uppfyllde kraven för Svanenmärkning av möblerna fick prisavdrag. Det gjorde att de flesta leverantörerna erbjöd möbler med Svanenmärkning eller som uppfyllde Svanens kriterier.

Vid upphandlingen av konferensmöbler med mera föreslog arkitekterna konkreta exempel på möbler i upphand-

Välj miljömärkt!

Miljömärkningarna finns till för att underlätta för dig när du vill välja varor med mindre miljöpåverkan. Några exempel på miljömärkningar följer nedan.

Svanen är Nordens officiella miljömarke och drivs på uppdrag av regeringen, utan bransch- eller vinstintresse.

www.svanen.se/Svanen

EU Ecolabel är Europas gemensamma miljömärkning och fungerar på samma sätt som Svanen.

www.svanen.se/EU-Ecolabel

Bra Miljöval är Naturskyddsföreningens miljömärkning.

www.naturskyddsforeningen.se/bra-miljoval

EU-ekologiskt: Produkten uppfyller EU:s regler för ekologisk odling.

Krav: Utöver EU:s regler för ekologisk produktion har KRAV mer långtgående regler för till exempel djuromsorg samt regler för klimat och social hänsyn. www.krav.se

Du hittar fler miljömärkningar på www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/miljomal/att-arbeta-med-miljomalen/hushall-och-privatpersoner/Pages/valj-miljomarkt!.aspx

gav resultat

lingen. Målsättningen var att möblerna skulle ha *Möbelfaktas* märkning eller klara av dess krav. Märkningen Möbelfakta ställer krav på kvalitet, miljö och sociala aspekter. För att vara säkra på att möblerna klarade kravet togs kontakter med tillverkare redan innan upphandlingen.

– Trots att det är branschens egen miljömärkning var det bara ett fåtal leverantörer som klarade av att lämna anbud. Eftersom det var många olika typer av möbler i upphandlingen var det svårt för leverantörerna att få fram alla verifierat från sina underleverantörer, säger upphandlare Martin Gomer.

Det berodde delvis på att det inte var alla de föreslagna möblerna som hade Möbelfaktas märkning. Dessutom lämnade leverantörerna anbud med andra möbler som de tyckte var likvärdiga.

– Vi fick möbler till rådhuset som klarade Möbelfaktas krav. För att få det behövdes mycket arbete både från leverantörerna och från oss. Efterhand som det finns fler möbler med sådan märkning kommer det vara smidigare att ställa sådana krav, säger miljöinformatör Katrine Svensson.

En sak som skiljer mycket är vilka miljökrav som lyfts fram i olika länder. Miljövarudeklarationer från andra länder kan till exempel redovisa miljöpåverkan från ett livscykel-

perspektiv när det gäller koldioxidutsläpp och materialval. Däremot kan det vara svårt att få svar på frågor som ingår i nordisk miljömärkning, till exempel vilka ytbehandlingsprodukter som använts.

– Som kommun är vi en stor konsument. Därför är miljökrav i upphandlingen ett bra och viktigt verktyg att använda i miljömålsarbetet, säger Katrine Svensson.

Är du upphandlare och vill arbeta med energieffektivisering genom inköpsprocessen? I projektet *Skånska Implementerings Lab* (SILABE) har en hel handbok med verktyg tagits fram. www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/klimat-och-energi/projekt/Pages/workshop-serie-energieffektivisering-genom-upphandling.aspx

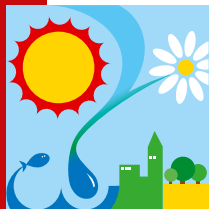
Hos Konkurrentverket hittar du mer information om vilka krav du kan ställa och vilka kriterier du kan använda när du vill upphandla hållbart. www.konkurrentverket.se/upphandling/hallbar-upphandling/

Kontakt:

Katrine Svensson, miljöinformatör, Kristianstads kommun, tel: 044-13 54 02, e-post: katrine.svensson@kristianstad.se

Rådhus Skåne i Kristianstad. Foto: Kristianstads kommun/Claes Sandén.

Ekologisk mat uppskattat i Eslöv

Att servera ekologisk mat är en viktig del i det stora pusslet som bygger varumärket Eslövs kommun, det menar Hampus Trellid, förvaltningschef på Serviceförvaltningen i Eslövs kommun. Målet är att 25 procent av maten som serveras inom kommunorganisationen ska vara ekologisk år 2015, men redan 2013 nådde man upp till 36 procent.

I Norrevångskolans nyrenoverade matsal serveras falufrestelse, eller vegetarisk gratäng för den som föredrar det. Cirka 630 elever äter här varje dag, och de verkar väl medvetna om att maten till viss del är ekologisk. En tjej i åttan gissar på 90 procent och tycker att rätta svaret 36 låter väldigt lite. Det borde inte spela någon roll att det är dyrare. Ekologisk mat är bra tycker hon, bra för miljön!

Mona Nilsson är kock och arbetsledare i skolköket, och hon är nöjd med att kunna servera ekologisk mat till barnen. Mona håller i skolans matråd där eleverna informeras om ekologisk mat, och ibland dyker hon upp på föräldramöten, bjuder på skolmat och berättar om satsningen på ekologiskt.

Genom att se över recepten och smyga in mer grönsaker har maten blivit bättre på många sätt. Och godare enligt elevernas betygsättning.

Foto: Marie Brandt.

På Norrevångskolan i Eslöv finns alltid ett vegetariskt alternativ. Foto: Marie Brandt.

Den stora skillnaden är recepten, förklarar Mona Nilsson. Genom att minska på köttet och lägga till mer grönsaker blir maten bättre på många sätt, bland annat ur miljösynpunkt. Och så lagar de maten själva.

– När jag började jobba i skolkök i slutet på nittioalet serverade vi väldigt mycket helfabrikat, nu lagar vi det mesta själva från grunden. Det blir bättre mat och mycket roligare för personalen. Det är ju laga mat vi vill och kan! Inte bara öppna lådor.

Eleverna uppskattar också utvecklingen mot mer ekologiskt och mer lagat från grunden. Maten får bättre och bättre smakbetyg hela tiden. Personalen, föräldrarna, förvaltningsledningen och de ätande eleverna gillar ekologiskt. Hindren mot ännu högre siffror är framförallt pengar, men också ett visst motstånd från dem som vill att pengarna ska satsas på annat.

– Alla är inte övertygade om att den här satsningen är viktig, men för vår personal är det viktigt. Det finns en stark vilja och stolthet hos personalen, det är min uppfattning. Våra yttersta kunder när det handlar om skolmaten är föräldrarna, och hos dem har detta fått stor genomslagskraft. De tycker att ekologiskt och närproducerat är viktiga kvalitetsfaktorer. Det är det de vill att barnen ska äta i skolan, säger Hampus Trellid.

Metodiskt och pedagogiskt – så har man lyckats i Eslöv

Den viktigaste framgångsfaktorn för det lyckosamma arbetet med ekologisk mat i Eslövs kommun heter Birgitta Mårtensson Asterland. Hon är kostchefen som en gång drog igång Malmö stads satsning på ekologisk skolmat. Efter det kom hon till Eslöv 2009. Då var det bara mjölken i skolköken som var producerad utan kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel. Målet låg på 25 procent ekologiskt, vilket kommunen nu har nått med råge.

Hur har du gjort?

– Jag har varit väldigt metodisk. I början handlade det mycket om att få med sig personalen. Många var skeptiska och undrade hur det här skulle kunna fungera. Det skulle bli för dyrt trodde man, så jag fick börja med räkneexempel och visa att en hemlagad köttfärssås med ekologiskt nötkött till och med kan vara billigare än en färdiggjord. Vi tittade över vilka recept som var dyrast och var det skulle fungera att ta in ekologiska råvaror. Nu lagas det mesta från grunden, det blir oftast billigare och godare.

Har det varit svårt?

– Nej, egentligen inte. Man har mer kunskap kring ekologiska produkter idag. Men på den tiden då jag drog i gång i Malmö – då var det motstånd! Jag blev väldigt ifrågasatt. Personalen tyckte att jag gjorde helt fel som ville satsa pengar på det här. Men så började det visa sig att ekologisk mat uppskattades ute i verksamheterna. Vi fick goodwill och sedan började det gå lättare. Att komma till Eslöv efter det var ganska lätt. Men det handlar ju hela tiden om pengar, det är det största hindret.

Hur har ni fått alla så positiva?

– Vi har satsat mycket på utbildning, vi har varit ute med kökspersonalen på ekologiska gårdar och arrangerat föreläsningar. Jag vill att vi ser på hela bilden med mat och miljö, inte bara på det som är ekologiskt. Det är så komplext, vad som är rätt och vad som är fel. Det handlar om råvaruval, menyplanering och inte minst om matsvinnet. De bitarna jobbar vi också med. Och så vill vi gynna det skånska lantbruket och köpa närproducerat.

Och kunderna?

– Föräldrarna är jätteviktiga. Det är viktigt att de får en positiv bild av skolmaten. Jag träffar till exempel föräldrar till femåringar på öppna förskolan och berättar om det vi gör för att förmedla vår bild, att vi inte bara köper det som är billigast med dålig kvalitet. Jag får många samtal från föräldrar i

Det är roligare att arbeta i skolkök nu när maten lagas från grunden, tycker kocken Mona Nilsson.

Foto: Marie Brandt.

förskolan som undrar hur vi jobbar med ekologisk mat. Det är jättekul.

Och framtiden, hur jobbar ni vidare?

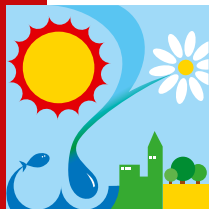
– Vi har ju inget mål att sträva mot eftersom vi ligger över vårt mål. Vi skulle behöva ett nytt. Lund har mål på 100 procent och Höör (grannkommunen) är snart ikapp oss med sina dryga 30 procent och mål på 35. Det känns jobbigt för en målinriktad tävlingsmänniska som mig.

Det behövs fler ekobönder i Skåne. Vid skolstarten i augusti 2014 var det till exempel brist på ekologisk mjölk, varför mejerierna fick anlita fler ekologiska bönder utanför Skåne.

Andelen ekologiskt producerad mjölk i Skåne ligger under riksgenomsnittet. År 2013 var andelen ekologiskt producerad mjölk i Skåne 8,3 procent, medan riksgenomsnittet var 12,7 procent.

Kontakt:

Marie Brandt, miljöstrateg, Eslövs kommun,
tel: 0413-627 64, e-post: marie.brandt@eslov.se

Intervju: Ekologisk mat i Hörby

Hej Eva Bramsvik-Håkansson, kostchef i Hörby, vi har några frågor om ert arbete med ekologisk mat. Berätta, hur började det egentligen?

Det första steget var en politisk motion som kom år 2009, om ökad andel ekologiska inköp i förskolor och skolor. Det ledde till att Hörby kommun tog ett politiskt beslut om att målet skulle vara 25 procent ekologiska inköp. I egenskap av kostchef fick jag utforma ett kostpolitiskt program. Det kostpolitiska programmet gjorde dessutom att kökspersonalen blev mer drivande, och det ledde till att vi bestämde oss för att arbeta med konceptet *Klimatsmart mat* med start år 2011.

Och när besluten väl är fattade, hur gör man rent praktiskt?

Då började vi arbeta med livsmedelsupphandlingarna. Tillsammans med fem andra kommuner, som vi samverkar med, krävde vi fler ekologiska livsmedel att välja på. Och vid nästa upphandling började vi ställa krav på att vissa varugrupper skulle vara helt ekologiska. Vi började med bland annat ägg, kaffe och *MSC-märkt* fisk.

Eftersom vi satsade på både ekologiskt och klimatsmart så serverade vi mer vegetabilier, minskade köttmängden, minskade matsvinnet och köpte mer säsongsanpassade grönsaker och frukt. Och därmed fanns det ekonomiskt utrymme för att öka andelen ekologiska livsmedel.

Dessutom gjorde vi en lyckad upphandling av färskt kött från ett lokalt slakteri, vilket i sin tur ledde till att personalen började laga mycket mat från grunden, och när halvfabrikat-rätterna försvann från matsedeln minskade matsvinnet ännu mer.

Skolmatspersonalen tycker att det är fantastiskt att arbeta med mat som är en ren råvara, och de känner sig stolta.

Innebär det att ni nu köper från andra leverantörer än tidigare?

Ja, numera handlar vi mycket mer från små och lokala leverantörer.

Vad tycker skolbarnen om förändringarna?

I början reagerade många på att maten var "annorlunda" – men det handlar ju mycket om vana. Nu har de flesta tränat upp smaksinnet och uppskattar att äta mer vegetabilier. Men visst, det finns fortfarande ett missnöje hos vissa elever. Det beror ofta på att man äter mer halvfabrikat och kött hemma. Därför får eleverna numera möjlighet att praktisera en dag i köket, för att ge en större trygghet så att eleverna ska våga smaka på den mat de tycker är konstig.

Ser du några problem?

Ja, de ekologiska livsmedlen räcker inte till då fler och fler efterfrågar.

Jag hade också önskat att livsmedel som fötts upp med höga djurskydds krav och strikta regelverk för antibiotika-användning, eller som odlats med hårdare regler kring besprutning, klassades högre än den konventionella importen, för då hade vi haft mer sund och hälsosam mat att servera barn och elever.

Eva Bramsvik-Håkansson, kostchef i Hörby kommun.
Foto: Ingmar Ljunggren.

Kontakt:

Eva Bramsvik-Håkansson, kostchef, Hörby kommun,
tel: 0415-37 83 88, e-post: eva.bramsvik-hakansson@horby.se
Selina Malik, miljöstrateg, Hörby kommun,
tel: 0415-37 83 19, e-post: selina.malik@horby.se

Intervju: Ekologisk mat i Kävlinge

Hej Marina Rahm, kostchef i Kävlinge, vi har några frågor om ert arbete med ekologisk mat. Berätta, vad har ni för mål?

Kävlinge kommun antog 2010 ett mål om att 25 procent av alla livsmedel som köps in ska vara ekologiska år 2014.

Och när beslutet hade fattats, hur gick ni tillväga?

Först och främst satte vi inom kostverksamhet upp delmål för varje år och tog fram en strategi och genomförandeplan för att nå målet.

Det konkreta arbetet startade med att vi hade föreläsningar för all personal inom kostverksamheten. Även andra berörda bjöds in att delta, till exempel kost- och måltidsombud och chefer. Kost- och måltidspersonalen hade sedan flera utbildningstillfällen om ekologiskt, ordnade av Ekocentrum.

Vi förankrade målet väl ut i organisationen, så att de skulle veta vad det innebar för deras vardag. Det är viktigt att förändringar är väl underbyggda så man förstår varför man gör dem.

I samband med att vi satte upp delmål för inköpen av ekologiska livsmedel tog vi även fram en lista på vilka livsmedel vi skulle byta ut till att alltid köpa ekologiskt. Vi började i liten omfattning med några livsmedel och livsmedel som gav stor effekt, till exempel mjölk och vissa baslivsmedel som vi hade stora volymer på men där prisskillnaden inte var för stor mellan konventionellt och ekologiskt. Sedan ökade vi efterhand utifrån målen vi satt upp för varje år. I upphandlingarna har vi successivt ökat andelen ekologiska livsmedel.

Hur har matsedeln påverkats?

Vi arbetar utifrån *S.M.A.R.T.-modellen*. För att kunna finansiera ökad andel ekologiskt har vi arbetat mer med säsongssvaror och klimatsmarta rätter där man minskar köttmängden och ersätter med baljväxter.

S.M.A.R.T.-modellen handlar om hur man kan äta både hälsosamt och miljövänligt.

S.M.A.R.T står för

S = Större andel vegetabilier

M = Mindre andel "tomma kalorier"

A = Andelen ekologiskt ökar

R = Rätt kött och grönsaker

T = Transportsnålt

Läs mer på www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12311/Hur-man-ater-SMART.pdf

Marina Rahm, kostchef i Kävlinge kommun.

Foto: Joanna Bladh.

Hur följer ni upp utvecklingen – och hur går det?

Vi har ett it-stöd med uppföljning av inköp där man kan ta fram listor på allt från övergripande nivå ner till enhetsnivå (per inköpställe) på den procentuella andelen inköpta ekologiska livsmedel. Vi har gjort uppföljningar varje kvartal och sedan gått igenom med personalen som gör inköpen per enhet. Den 30 juni 2014 hade vi nått 33,7 procent.

Vad tycker måltidspersonalen?

Vår personal inom kostenheten är mycket positiva till arbetet, och alla är överens om att vi vill ha denna inriktning. När målen för ekologisk mat beslutades var kommentaren *"Äntligen, detta har vi väntat på!"*.

Och skoleleverna?

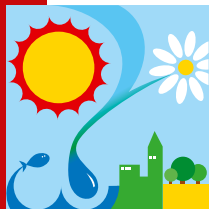
För dem är det ingen stor fråga – de bryr sig mer om att det ska finnas valmöjligheter – men de är positiva. Föräldrarna däremot tycker det är viktigt.

Läs mer:

www.ekoskane.se – guide till ekologiska smultronställen runt om i Skåne

Kontakt:

Marina Rahm, kostchef, Kävlinge kommun,
tel: 046-739272, e-post: marina.rahm@kavlinge.se

Skånskt lantbruk allt effektivare

Skåne har stora problem med övergödning av mark och vatten. Utsläppen som orsakar problemen kommer till stor del från lantbruket. Vårt län är lantbruksintensivt, med 17 procent av landets åkerareal och drygt 50 procent av den professionella grönsaksodlingen. Skåne svarar för cirka 25 procent av värdet av Sveriges produktion av jordbruksvaror.

Det går inte att undvika läckage av näringsämnen vid odling av mark, men det går att minimera och hålla läckaget så litet som möjligt. Genom projektet *Greppa Näringen* erbjuds rådgivning till lantbrukare med målen att minska utsläppen av klimatgaser, minska övergödningen och få en säkrare användning av kemiska bekämpningsmedel.

Det finns drygt 2 000 lantbrukare i Skåne inom *Greppa Näringen*, och anslutna lantbrukare brukar tillsammans 57 procent av den skånska åkerarealen. Projektet har pågått i 14 år och är ett samarbete mellan länsstyrelserna, Jordbruksverket och Lantbrukarnas riksförbund (LRF). Det är glädjande att konstatera att det skett förändringar som gett positiva effekter på både övergödning och klimat, som sparar på ändligen resurser och förbättrar lönsamheten i lantbruket.

Nedan följer en kort summering av växtnäringsbalanser från olika gårdsinriktning med utvecklingstendens på fem år.

Den blå stapeln visar hur stora över-/underskott av kväve och fosfor olika gårdsinriktningar hade när mätningarna startade, och den röda stapeln visar hur resultatet ser ut fem år senare. Både för kväve och fosfor har överskotten minskat inom samtliga gårdsinriktningar. En del av överskotten binds i marken, och en del omvandlas till ofarliga nedbrytningsprodukter, men en del kommer tyvärr ut i miljön och skapar läckage till vatten eller via växthusgaser som ger negativ påverkan på klimatet. Hur mycket växtnäring som belastar

miljön är inte automatiskt beroende av över- eller underskott, men stora överskott innebär definitivt större risker för läckage.

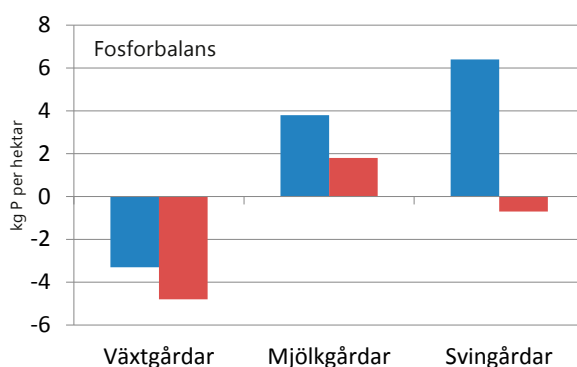
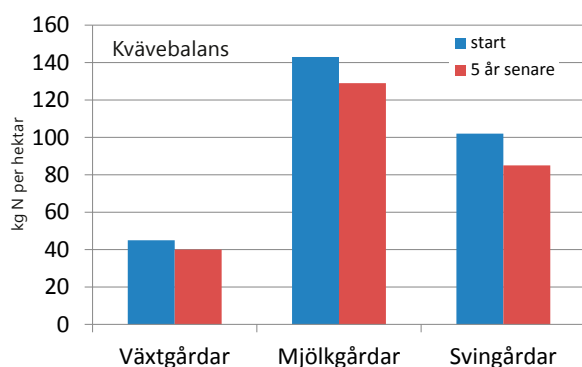
De åtgärder som har varit mest effektiva för att nå bra resultat skiljer sig åt beroende på vilken typ av gård man undersöker. Växtodlingsgårdarna når bra resultat genom att öka skördarna utan att använda mer gödsel eller bekämpningsmedel. Gårdarna har blivit bättre på att anpassa gödslingen efter grödans behov och väljer bättre växtsorter som ger ökade skördar och ökad bördigheten i marken. På gårdar med djurhållning har man nått ett bra resultat bland annat genom att anpassa utfodringen efter djurens behov. Många gårdar med mjölkproduktion har gått över från fastgödsel till flytgödsel, vilket har lett till en effektivare användning av kväve.

Effektiviteten har ökat vid användningen av växtnäring, men det finns ytterligare steg att ta. För de växtodlande lantbruken handlar det om långsiktiga åtgärder för bättre dränering, minskad markpackning, bättre växtföljd och ökad mullhalt. En väl dränerad mark ger en bättre skörd på grund av mindre markpackning och djupare och mer välutvecklat rotsystem. En bra växtföljd är viktig för att minska risken för sjukdomar och för att inte utarma jorden.

Det finns även kortsiktiga åtgärder att göra. Genom GPS-teknik kan så kallad precisionsgödning göras. Man styr då var på fältet växtnäringen ska hamna utifrån var det finns störst skördepotential. På gårdar med djurhållning kan man arbeta med mer individuell behovsanpassning av foder till djuren och att bli bättre på att själv producera det grovfoder djuren behöver.

Kontakt:

Hans Nilsson, landsbygdskonsulent, Länsstyrelsen Skåne, tel: 010-224 15 17, e-post: hans.nilsson@lansstyrelsen.se

Växtnäringsbalanser från olika gårdsinriktningar med utvecklingstendens på fem år.

Källa: www.greppa.nu/om-greppa/regionalt/skane/resultat

Klimatförändringar: både hot och möjligheter för jordbruket

Lunds universitet har i samverkan med Klimatsamverkan Skåne tagit fram en rapport över de klimatutmaningar som Skåne står inför. Rapporten innehåller ett samlat och omfattande kunskapsunderlag och visar hur Skåne kan minska sin klimatpåverkan samt hur vi kan anpassa oss till de klimatförändringar som är oundvikliga.

Klimatförändringarna kommer troligen innebära att de skånska skördarna ökar, genom att växtsäsongen blir längre och tillväxten av grödorna bättre. Samtidigt ökar risken för ett extremare väder, till exempel torka under sommaren och översvämningar under vintern. När vädret blir varmare ökar också riskerna för att skadegörare som vi tidigare sluppit på grund av vårt kalla klimat nu etablerar sig, vilket kan leda till ett ökat behov av att använda kemiska bekämpningsmedel.

De problem som redan finns med näringsläckage från jordbruket förväntas öka i ett varmare klimat. Förändringen av klimatet innebär i sig en större risk, bland annat därför att tidsperioden när marken är i produktion blir längre, men också för att nederbördsmängden som påverkar utlakningen av näringsämnen ändras. Om jordbruksproduktionen blir mer intensiv för att möta behovet av livsmedel och energigrödor, kan de problem vi har med förlust av biologisk mångfald, utsläpp av växthusgaser, näringsämnen och bekämpningsmedel förvärras.

Ett förebyggande arbete är nödvändigt för att motverka de problem vi kommer ställas inför i ett förändrat klimat. Rådgivningen till lantbrukare, till exempel genom *Greppa Näringen*, där åtgärder som fånggrödor, våtmarker, skyddszoner och att öka markens mullhalt föreslås för att minska näringsutlakningen, är viktig. Det här arbetet stärker de ekosystemtjänster som finns i landskapet och gör det mer robust. Likaså är åtgärder för att minska användning av kemiska bekämpningsmedel viktiga. *Integrerat växtskydd* går i första hand ut på att utnyttja naturliga ekosystemfunktioner för att bekämpa skadegörare. Alla lantbrukare är skyldiga att följa den lagstiftning kring integrerat växtskydd som började gälla vid årsskiftet.

Vad de sammantagna konsekvenserna av klimatförändringarna innebär är svårt att förutse, men vi har mycket bättre chanser att lyckas med omställningen om vi planerar för den redan idag. Det skånska jordbruket står för en stor del av Sveriges livsmedelsproduktion och är samtidigt viktigt för Skånes energiomställning genom produktion av energi-

grödor. Hur jordbrukslandskapet hanteras är också betydelsefullt för den biologiska mångfalden, eftersom många arter är beroende av ett varierat landskap för sin överlevnad. Vi behöver kunna producera både mer mat och energigrödor samtidigt som vi minskar läckaget av näringsämnen och vänder den pågående trenden som pekar mot en utarmning av den biologiska mångfalden. Det är en stor utmaning vi har framför oss.

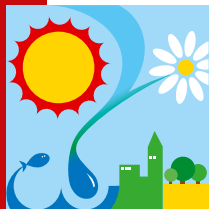
Läs mer:

Klimatsäkrat Skåne

<http://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/klimatsakrat-skane/>

Kontakt:

Helena Nilsson, landsbygdskonsulent, Länsstyrelsen Skåne, tel: 010-224 15 18, e-post: helena.nilsson@lansstyrelsen.se

Enskilda avlopp: Varför är de ett problem

Orenat avloppsvatten orsakar övergödning i våra vattendrag, sjöar och hav. Enligt Miljöbalken är det var och ens skyldighet att se till att man inte släpper ut orenat avloppsvatten. Den som bor i ett större samhälle eller i en stad slipper oftast tänka på detta, eftersom det är ordnat genom kommunens försorg. Men på landsbygden är det fastighetsägarens ansvar att se till att ha ett fungerande och godkänt avlopp. Dessa enskilda avlopp är av varierande kvalitet och står för en väldigt stor del av avloppens miljöpåverkan.

Kommunens ansvar i tätbebyggt område...

Kommunerna har enligt *Lagen om allmänna vattentjänster* (LAV) ett ansvar att tillhandahålla vattentjänster då det behövs för att skydda människors hälsa och/eller miljön. Det betyder att man ska ta hand om hushållens avloppsvatten, distribuera dricksvatten och se till att dagvattnet tas omhand.

Andelen fastigheter som är anslutna till det kommunala nätet varierar mycket från kommun till kommun. Kommunerna har olika fysiska och geografiska förutsättningar för att bygga ut det kommunala vatten- och avloppsnätet (VA-nätet): ytligt berg eller slättbygd, stor yta och gles bebyggelse, många småbyar kontra några större städer och samhällen.

Sedan några år tillbaka har Länsstyrelsen Skåne arbetat aktivt med tillsynen enligt LAV genom dialogmöten med kommunerna. Vid dialogmötena har vattenfrågorna lyfts, Länsstyrelsen har stöttat kommunerna i deras arbete med att ta fram VA-planer, och de områden som kommunen har ansvar för enligt LAV, men inte åtgärdat, har sammanställts. I de fall kommunen inte uppfyller kraven i LAV får Länsstyrelsen förelägga om åtgärd.

... fastighetsägarens ansvar på landsbygden

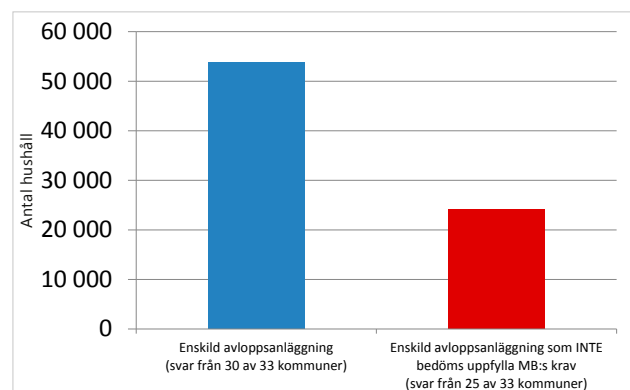
Ungefär 10 procent av Sveriges hushåll har enskilda avloppsanläggningar, men dessa släpper ut nästan lika mycket övergödande ämnen som de 90 procent av hushållen som är anslutna till kommunala reningsverk. I Skåne finns cirka 60 000 enskilda avloppsanläggningar (av totalt knappt 600 000 hushåll). Varje hushåll beräknas i genomsnitt bestå av 2,2 personer. Endast hälften av de enskilda avloppsanläggningarna beräknas vara godkända enligt miljöbalkens krav (se figur till höger).

De fastighetsägare som installerade enkammarbrunn och efterföljande stenkista för 50 år sedan tycker kanske att de har ett fungerande avlopp, eftersom avloppsvattnet försvin-

ner. Men idag ser vi att denna konstruktion inte ger tillräcklig rening och anser därmed att den inte uppfyller dagens krav. En avloppsanläggning är heller ingen evighetsmaskin utan blir uttjänt förr eller senare, vilket kanske inte alla fastighetsägare är medvetna om.

Att en så stor mängd avloppsanläggningar släpper ut mer eller mindre orenat avloppsvatten innebär en stor belastning på miljön, framför allt när det gäller övergödning, syrebrist i våra vatten och smittspridning. Om vi inte renade våra enskilda avlopp alls skulle betydligt fler av våra sjöar tvingas beläggas med badförbud och på sikt också växa igen. Om vi å andra sidan renade våra enskilda avlopp bra skulle många av de sjöar som idag har dålig vattenkvalitet förbättras avsevärt. Ett liknande mönster gäller för syreförbrukande ämnen och i viss mån också för smittämnen.

Kommunerna arbetar intensivt med inventering av de enskilda avloppen, men det finns fortfarande en hel del avloppsanläggningar som vi inte vet någonting om. Då en kommun har inventerat och inspekterat föreläggs fastighetsägaren att åtgärda sin bristfälliga avloppsanläggning. I dag åtgärdas 1-2 procent av avloppen per år, vilket innebär att antalet enskilda avlopp som inte uppfyller miljöbalkens krav kommer att öka från år till år. Enligt Havs- och vattenmyndigheten (HaV) bör åtgärdstakten vara fem procent årligen för att det ska vara långsiktigt hållbart. Det behövs en kombination av styrmedel, bestående av tydligare regler, skatte- eller avgiftssystem samt effektiv tillsyn och prövning, för att klara en långsiktigt hållbar åtgärdstakt, enligt HaV:s analys.

Antal hushåll i Skåne med enskild avloppsanläggning som belastas med vatten från WC och bad, disk och tvätt (blå stapel: totalt antal; röd stapel: antal som inte uppfyller Miljöbalkens krav). Se även figur på sidan 70. Källa: Länsstyrelsen Skåne.

och vad gör vi åt det?

Vägar till bättre enskilda avlopp

Arbetet med tillsyn och föreläggande är resurskrävande, och det är därför viktigt att öka fastighetsägarnas incitament för att åtgärda sina avloppsanläggningar på frivillig väg. Kan ökad information om fastighetsägarens skyldigheter vara en väg? Eller ekonomiska styrmedel, som till exempel att en skatt eller avgift läggs på dem som har ett avlopp med dålig reningsgrad? Denna pott skulle sedan gå tillbaka som bidrag till den som ska anlägga ett enskilt avlopp. För att detta ska kunna fungera måste först alla enskilda avlopp vara inventerade och registrerade, och man måste också utreda hur detta skulle fungera administrativt. Detta är förslag som diskuteras i Havs- och vattenmyndighetens utredning.

Att anlägga en enskild avloppsanläggning är oftast en stor kostnad för fastighetsägaren, och det är svårt att välja vilken avloppsanläggning som är bäst lämpad för just din fastighet. Kommunen är tillsynsmyndighet för de enskilda avloppen, vilket gör det svårt att samtidigt vara rådgivare. Tillverkare och återförsäljare av avloppsanläggningar visar sina produkter och talar för dessa. Det är svårt för fastighetsägaren att få opartisk hjälp inför en stor investering.

Avlopp som resurs

Avloppsvattnet kan också ses som en resurs istället för ett problem. Kväve, fosfor och ett flertal andra näringsämnen som finns i avloppet är nödvändiga i vår jordbruksproduktion och bör återföras i ett kretslopp. Fosforreserverna är begränsade och vi vet att fosfor kommer att bli en bristvara i framtid. Framställning av näringsämnen till mineralgödsel är energikrävande, och en återföring skulle därför också innebära minskad energianvändning.

Idag sker det mesta av återföring av näring från avlopp genom slam från kommunala avloppsreningsverk. Men på många håll är denna fraktion ifrågasatt då den utöver föroreningar från hushållsavloppsvatten också kan innehålla föroreningar från en mängd andra verksamheter samt föroreningar från dagvatten. En förutsättning för återföring av växtnäring av avloppsfraktioner är att de fraktioner som produceras i avloppsystemen är efterfrågade av mottagaren.

För att nå våra mål måste vi nog arbeta på bred front med både återföring av näringsämnen där det är möjligt, åtgärda de enskilda avloppen som inte ansluts till kommunalt VA-nät, och bygga ut det kommunala VA-nätet där kommunen har ett ansvar. Vi har ett stort arbete framför oss, både enskilda fastighetsägare och myndigheter.

Enskilt avlopp är en anläggning som ska ta hand om och rena hushållets avloppsvatten, det vill säga WC-vatten samt vatten från bad-, disk- och tvätt. Ett enskilt avlopp kan anläggas för en eller flera fastigheter gemensamt.

Ett enskilt avlopp ska uppfylla miljöbalkens krav på rening avseende hälsoskydd och miljöskydd. Till exempel ska ett enskilt avlopp där det bedöms vara hög skyddsnivå reducera BOD7* med 90 procent, totalfosfor med 90 procent och totalkväve med 50 procent.

Ett enskilt avlopp består vanligen av en trekammarbrunn med efterföljande rening i infiltration, minireningsverk eller dylikt, samt ibland en kompletterande rening av fosfor.

**BOD7 är ett sätt att mäta organiskt syreförbrukande material.*

Kommunen har ansvar enligt 6 § i lagen om allmänna vattentjänster (2006:412) att tillhandahålla vattentjänster. Lagen syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang och/eller när det behövs med hänsyn till människors hälsa eller miljön. Detta innebär att kommunen har ansvar för att distribuera dricksvatten som är lämpligt för normal hushållsanvändning vad avser kvalitet och kvantitet, för att leda bort avloppsvatten från hushållen, samt att leda bort dagvatten.

Ett större sammanhang brukar avse en samling med cirka 20 fastigheter eller fler. Om särskilda skäl föreligger, till exempel i särskilt känsliga naturmiljöer, kan kommunens ansvar träda in vid betydligt färre fastigheter.

Läs mer:

Havs- och vattenmyndigheten, slutrapportering av regeringsuppdrag om enskilda avlopp: "Styrmedel för en hållbar åtgärdstakt av små avloppsanläggningar":

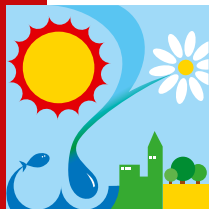
www.havochvatten.se/download/18.16a42a771405a5e96072fe6/1379305996556/reguppdrag-slutrapport-styrmedel-hallbar-atgardstakt-enskilda-avlopp.pdf

Mer om LAV-projektet:

[www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/lagen-om-allmanna-vattentjanster-\(lav\)/Pages/default.aspx](http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/lagen-om-allmanna-vattentjanster-(lav)/Pages/default.aspx)

Kontakt:

Ann Nilsson, vattenhandläggare, Länsstyrelsen Skåne,
tel: 010-224 17 01, e-post: ann.m.nilsson@lansstyrelsen.se

Vattenskyddsområden: Varför behövs de, och

En av åtgärderna i Skånska åtgärder för miljömålen handlar om skydd av dricksvattentäkter. Idag har bara 27 procent av de skånska dricksvattentäkterna ett tillräckligt bra och modernt skydd enligt miljöbalken. I nuläget finns inget lagkrav, och vägen till skydd är ofta kostsam.

Vårt dricksvatten hämtar vi från ytvatten (sjöar och vattendrag) och från grundvatten. Det vatten vi ska dricka vill vi ska vara fritt från ämnen som påverkar hälsan negativt – vi vill ha en god dricksvattenkvalitet. Och för att säkra detta behöver vi skydda vattentäkterna långsiktigt.

Ett vattenskyddsområde innebär att det krävs tillstånd för att genomföra vissa åtgärder, och andra åtgärder, exempelvis spridning av bekämpningsmedel, är helt förbjudna. Området är avgränsat utifrån geologiska förutsättningar, så att allt vatten som rinner till vattentäkten har ett skydd.

Vad lagen kräver

Det är kommunerna som är ansvariga för dricksvattenförsörjningen. Lagen ställer inga krav på att kommunen ska inrätta vattenskyddsområden, men både kommuner och

länsstyrelser får inrätta vattenskyddsområden. Frågan om en eventuell lagändring utreds för närvarande inom *Dricksvattenutredningen*, och slutbetänkandet ska lämnas i april 2016. Länsstyrelsen Skåne anser dock att kommunerna ändå har en skyldighet att bilda vattenskyddsområden genom vattenmyndigheternas åtgärdsprogram (som kan kopplas till femte kapitlet i miljöbalken; se faktaruta).

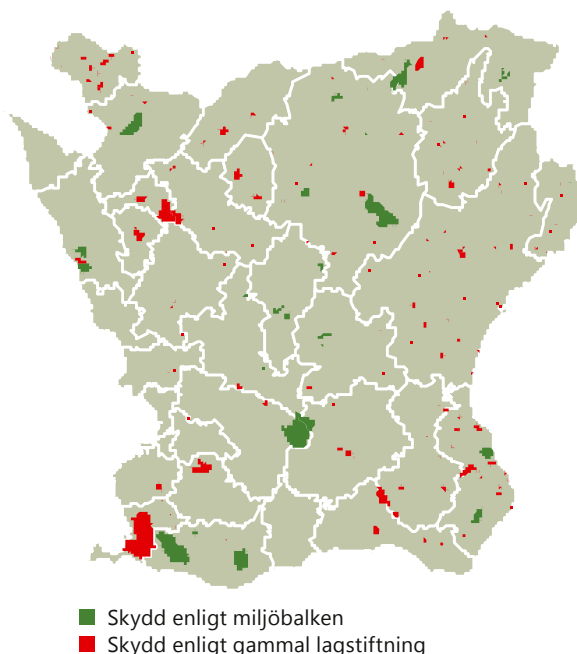
Skydd av vatten – en kostnadsfråga?

För kommunerna kostar det pengar att inrätta vattenskyddsområden. Konsulter behöver anlitas för att ta fram underlag för hur vattenskyddsområdet ska avgränsas. De fastigheter som berörs kan behöva lösas in, eller så kan lantbrukare begära ersättning för försämrad intäkt när de inte får använda kemiska bekämpningsmedel på sina grödor. Samtidigt får kommunen inte ta ut någon extra avgift via vatten- och avloppstaxan (VA-taxan) för att täcka kostnaderna för skyddsområdet – enligt lagen ska VA-taxan enbart täcka kostnaderna för distribuering av vattnet. Här skulle det behövas en lagändring.

Vattenskyddsområde. Foto: Björn Olsson.

varför är de så svåra att fixa?

Vattenskyddsområden i Skåne. Källa: Naturvårdsverket.

Kommunerna behöver inrätta vattenskyddsområden med föreskrifter för kommunala dricksvattentäkter som behövs för dricksvattenförsörjningen, så att dricksvattentäkterna långsiktigt bibehåller en god kemisk status och god kvantitativ status (åtgärd 34 i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram).

Enligt 5 kapitlet 8 § miljöbalken ska myndigheter och kommuner vidta de åtgärder som behövs enligt ett åtgärdsprogram som fastställts enligt 5 kapitlet 5 §.

Läs mer:

www.generationawake.eu/sv Europeisk kampanj om bland annat den livsviktiga resursen vatten – samt andra resurser vi behöver hushålla med.

Vattenmyndighetens åtgärdsprogram Södra Östersjön:

www.vattenmyndigheterna.se/Sv/publikationer/sodra-ostersjon/beslutsdokument/Pages/atgardsprogram-sodra-ostersjons-vattendistrikt-2009-2015.aspx

Vattenmyndighetens åtgärdsprogram Västerhavet:

www.vattenmyndigheterna.se/Sv/publikationer/vasterhavet/beslutsdokument/Pages/atgardsprogram-vasterhavets-vattendistrikt-2009-2015.aspx

Kontakt:

Anna-Karin Rasmussen, vattenhandläggare, Länsstyrelsen Skåne, tel: 010-224 15 98, e-post: anna-karin.rasmussen@lansstyrelsen.se

Bekämpningsmedel i grundvattnet

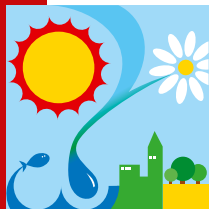
Under de senaste åren har det kommit flera rapporter om hur mycket bekämpningsmedel det finns i grundvattnet, och det har visat sig vara mer än man tidigare känt till. Men för de ämnen man haft kunskap om är trenden sjunkande halter. Jämförelser över tid försvåras av att det är svårt att åldersbestämma vatten – man vet helt enkelt inte när de gifter man hittar egentligen spreds. Det troliga är att det tar årtionden från spridning till dess att man hittar bekämpningsmedlen eller deras nedbrytningsprodukter i vattnet. För att kunna bedöma läget bättre och göra säkrare analyser behövs mer provtagning – både på fler platser och vid fler tillfällen. Sverige har även fått kritik från EU för att våra bedömningar av läget grundar sig på så få mätningar.

Osäkerheten används ibland som argument emot vattenskyddsområden: behövs vattenskyddsområden om nu vissa mätningar visar på sjunkande halter – och gör vattenskyddsområdena verkligen någon skillnad? Länsstyrelsens uppfattning är dock att vattenskyddsområden behövs och är en viktig åtgärd, för att ge dricksvattenförsörjningen ett långsiktigt skydd mot försämrad kvalitet. I områden där man finner bekämpningsmedel är skyddet ofta dåligt efter-

som skyddsområdet och dess föreskrifter inte uppdaterats enligt miljöbalkens krav. Är det inte förbjudet att sprida bekämpningsmedel kan man också räkna med att finna dessa i grundvattnet.

Vi vet också att det inte bara är gamla synder vi hittar. Även moderna och idag tillåtna bekämpningsmedel hittas vid provtagning, trots att de uppges vara nedbrytningsbara. Vi vet inte heller förrän om kanske 30-50 år vilka effekterna blir av de ämnen som används idag. Det är därför inte rimligt att "chansa" på att det går vägen och strunta i att ha skyddsområden.

Diskussionen är komplex och landar allt som oftast i kostnadsfrågor. Men kostnadsfrågor går att lösa, genom regler som styr tydligare mot miljömålen. Tryggt och säkert dricksvatten är däremot ovärderligt – och livsviktigt.

Från strategi till konkreta åtgärder:

Länsstyrelsen Skåne har sedan 2010 arbetat med att ta fram underlag till och utarbeta en naturvårdsstrategi för Skåne. Strategin har varit på remiss under hösten 2014, och beslut fattas till sommaren 2015. Strategin kallas för *Vägen till ett biologiskt rikare Skåne* och ska ge en helhetsbild av vad som behöver göras för att bland annat bevara de nära 1 900 hotade arterna som finns i länet, varav 15 procent enbart finns i Skåne. Och se till att vi når målet om ett rikt växt- och djurliv i Skåne.

En strategi är tänkt att fungera aktiverande, det vill säga sätta igång arbete och få det att ske i rätt riktning, i riktning mot de mål som man vill nå. Grundtanken är bland annat att vi snabbare och billigare ska kunna nå målen.

Leder då arbetet med en strategi till konkreta åtgärder? Svaret är ja, det gör det, på flera sätt och i flera faser av arbetet. Det mest tydliga skedet är givetvis när strategin är antagen och åtgärder sätts igång för att genomföra strategin som beslutats. För naturvårdsstrategin kommer det skedet att påbörjas under 2015, genom att ett handlingsprogram för genomförande av naturvårdsstrategin beslutas innan årets slut. Ett antal olika förutsättningar behöver finnas på plats för att åtgärder ska kunna genomföras, till exempel finansiering, ansvarsfördelning och uppföljning av åtgärderna. Givet är att

vi också behöver ha gjort vår hemläxa och kunnat göra rätt prioriteringar i naturvårdsarbetet.

Men redan i arbetet med att ta fram en strategi genomförs åtgärder som leder mot målen för strategin. En viktig del i processen har varit olika sorters diskussioner, och de har gett möten och insikter som lett till flera insatser, bland annat nya möten för att undanröja hinder eller reda ut missförstånd som identifierats. Och för att kunna ta fram en bra och tydlig strategi har vi också behövt ta fram nya beslutsunderlag – dels en artpools- och värdeetraktsanalys baserad på förekomsten av rödlistade arter i landskapet, dels en översikt av kommunernas arbete med naturvårdsfrågor.

Viktigt inför beslutet om strategin är också att den förankras väl så att de som berörs har förtroende för innehållet och kan känna igen sig i den verklighet som beskrivs. Under arbetet med naturvårdsstrategin har vi därför anordnat flera dialogmöten för att möta dem som berörs av innehållet i strategin och diskutera innehållet i den innan beslutet tas. Under dialogmötena sker utbyte av erfarenheter, naturvårdsfrågorna belyses från olika perspektiv, och viktiga gemensamma problem och frågeställningar formuleras.

Man kan därför säga att ett väl planerat och genomfört strategiarbete leder till åtgärder i de olika faserna som arbetet genomförs i: förberedelserna inför att besluta om att ta fram

En viktig del i processen är möten och diskussioner. Foto: Johanna Thidell.

En omväg eller genväg?

en strategi, framtagandet av strategin, och sedan när strategin väl är beslutad.

Mycket att tänka på

Naturvårdsarbetet är mångfacetterat. Bland annat finns ett stort behov av helhetsperspektiv och landskapsekologiskt tänkande för att genomföra rätt åtgärder på rätt plats. Arbetet berör också många intressenter och samhällsfrågor, vilket gör att det är viktigt att ge alla som påverkar naturvårdsarbetet en möjlighet att sätta in sina insatser i ett större sammanhang. På så vis kan vi minimera risken för konflikter och öka möjligheten att få synergieffekter från den tid och de pengar vi satsar på naturvård, och i bästa fall få ut naturvårdsnytta för insatser som görs i andra syften, till exempel för klimatanpassning, effektivisering i jord- och skogsbruk eller för att främja besöksnäringarna.

Det finns också ett behov av att entusiasmera dem som berörs eller är engagerade i bevarandet av Skånes kulturmiljö, djur, växter och svampar. Utan de förvaltande och ideella krafter som på olika sätt sköter och undersöker vårt varierade landskap skulle vi inte veta mycket om Skånes historia och natur. Med en tydlig och ambitiös strategi för arbetet med naturvård så hoppas vi ta tillvara och stärka dem som arbetar i rätt riktning. Tydlighet behövs också för att ge en förutsägbarhet kring hur naturvårdsarbetet är tänkt att genomföras. Inte minst är detta viktigt för markägare och kommuner som påverkas mycket av de åtgärder som genomförs för att miljömålen ska uppnås. Med tydlighet så får vi också en större precision i genomförandet av åtgärderna – det minskar risken för feltolkningar som kan bli grogrund för konflikter och skador på naturmiljön.

Tänka efter före

Kan pengarna ge mer nytta genom att sättas in i direkta konkreta naturvårdsåtgärder? På kort sikt kanske, men på längre sikt lönar det sig helt säkert att lägga ner en hel del tid och pengar på att skaffa sig ett helhetsperspektiv och ha underlag för att bland annat kunna göra de viktigaste åtgärderna först. Om det görs genom att ta fram ett kommunalt naturvårdsprogram, göra ett åtgärdsprogram för sandstäpp eller med framtagandet av en naturvårdsstrategi spelar kanske mindre roll i jämförelse. Vikten av att tänka efter före är lika stor oberoende av hur stora eller små frågor och områden man jobbar i.

Naturvårdsstrategin är en del av vägen till ett biologiskt rikare Skåne.

Foto: Björn Olsson.

Skånes landskapsarter:

Växt:	Prästkraige (<i>Leucanthemum vulgare</i>)
Djur:	Kronhjort (<i>Cervus elaphus</i>)
Fågel:	Röd glada (<i>Milvus milvus</i>)
Fisk:	Ål (<i>Anguilla anguilla</i>)

Läs mer:

Artpools- och traktanalys:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/publikationer/2014/Pages/har-finns-hoga-naturvarden-i-skane.aspx

Allt om naturvårdsstrategin:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/projekt-inom-djur-och-natur/Pages/strategi-for-biologisk-mangfald-i-skane.aspx

Kontakt:

Johan Niss, naturvårdshandläggare, Länsstyrelsen Skåne,
tel: 010-224 15 26, e-post: johan.niss@lansstyrelsen.se

Statistik

Kommun	Areal km ²			Totalt	Invånare ³	per km ² land	Arealfördelning, km ²			
	Land ¹	Inlands- vatten ²	Havsvatten ²				Tätorter ⁴	Skog ⁵	Åker ⁶	Betesmark ⁷
Bjuv	116,2	0,3	0	116,4	14 805	127	12	27,8	92,1	3,6
Bromölla	163,4	22,9	10,7	196,9	12 307	75	9,1	87,6	32,1	13,8
Burlöv	18,8	0,1	0,4	19,3	17 159	913	7,1	0,03	6,8	0
Båstad	218,4	0,5	668,5	887,3	14 272	65	13,2	30,5	105	16,7
Eslöv	421,7	4,9	0	426,5	31 826	75	15,7	53	293,2	10,5
Helsingborg	346,3	1	78,5	425,7	132 784	383	52,7	18,4	228,1	3,4
Hässleholm	1276,5	37,6	0	1314,2	50 214	39	38,6	733	192,6	60,2
Höganäs	144,3	0,2	535,7	680,2	25 031	173	15,4	6,4	92,3	4,3
Hörby	422,8	12,4	0	435,2	14 921	35	5,6	140,3	163,1	43
Höör	293,0	28,7	0	321,7	15 644	53	11,3	136,3	75,5	17,3
Klippan	376,5	4,9	0	381,4	16 716	44	10,9	196,8	89,5	20,3
Kristianstad	1251,7	94,3	482,5	1828,5	80 993	65	50,8	451,4	422,1	95,6
Kävlinge	153,8	0,6	139,2	293,7	29 637	193	15,9	5,3	72,1	3,3
Landskrona	141,2	12,3	149,1	302,5	42 937	304	17,9	1,7	96,1	2,6
Lomma	55,6	0,5	34,6	90,7	22 505	405	8,8	0	34,9	1,5
Lund	430,3	12,6	0	442,9	114 308	266	38,2	76,3	206,8	29,2
Malmö	155,6	0,9	178,7	335,1	312 089	2006	75,7	0,3	51,4	2,2
Osby	578,6	23,5	0	602	12 686	22	11,5	409,4	21,2	17,8
Perstorp	159,8	3	0	162,8	7 126	45	5,4	96,4	15,2	6,2
Simrishamn	394,2	0,7	871,7	1266,6	18 928	48	12,9	63,8	216,2	34,3
Sjöbo	495,7	13,6	0	509,2	18 403	37	10,5	107,5	267,3	40,5
Skurup	195,2	0,9	300,6	496,6	15 031	77	7,7	9,3	148	3,3
Staffanstorps	107,6	0,3	0	107,9	22 650	211	8,4	0,03	85	1,4
Svalöv	390,5	0,6	0	391,1	13 307	34	8	104,1	214,7	14,1
Svedala	219,0	8,6	0	227,6	20 056	92	8	40,5	121,3	10,7
Tomelilla	398,7	0,7	0	399,4	12 856	32	7,9	79,1	224,3	30,7
Trelleborg	342,1	1,8	837,8	1181,7	42 775	125	16,8	6	277,3	3,2
Vellinge	143,2	1	559,8	704	33 833	236	21,3	0	87,6	3,4
Ystad	352,4	4,3	858,8	1215,5	28 590	81	12,4	32,4	240,9	16,5
Åstorp	93,0	0,2	0	93,2	14 898	160	9,7	13,6	53,7	1,8
Ängelholm	422,6	10,9	49	482,4	39 856	94	20,9	130,6	185,9	8,5
Örkelljunga	321,5	10	0	331,5	9 641	30	8,6	193,9	23,7	8,3
Östra Göinge	434,9	18,5	0	453,4	13 650	31	12,8	279,4	62	20,5
Totalt	11034,6	333,1	5755,5	17123,1	1 272 434	115	581,6	3530,9	4498	548,7

Källa Statistiska centralbyrån

1) 2008-01-01 2) 2000 3) 2013-11-01 4) 2005 5) Skogsdataregistret 2003 6) 2007 7) Jordbruksverket 2007

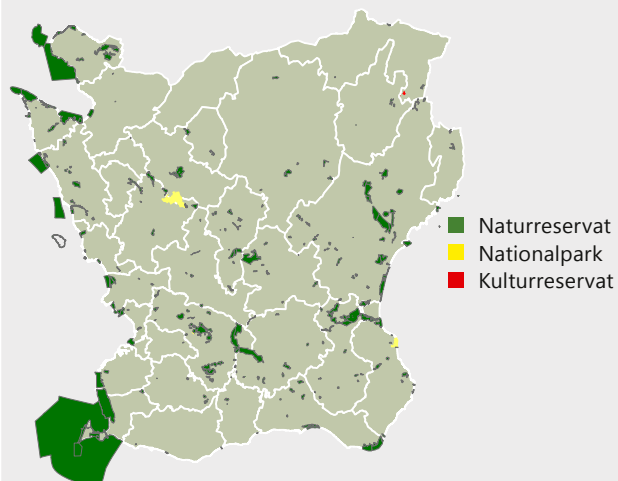
Rödlistade arter i Skåne

Biotop	Antal rödlistade arter i Skåne
Skogsmark	835
Odlingsmark	916
Urban miljö	208
Våtmarker	221
Limniska miljöer	123
Havsstrand	156
Marin/brackvattenmiljöer	49
Försvunna från Skåne	369

Antal rödlistade arter i Skåne fördelat på olika biotoper, samt antal nationellt rödlistade arter som försvunnit från länet (data hämtade från Gärdenfors 2010).

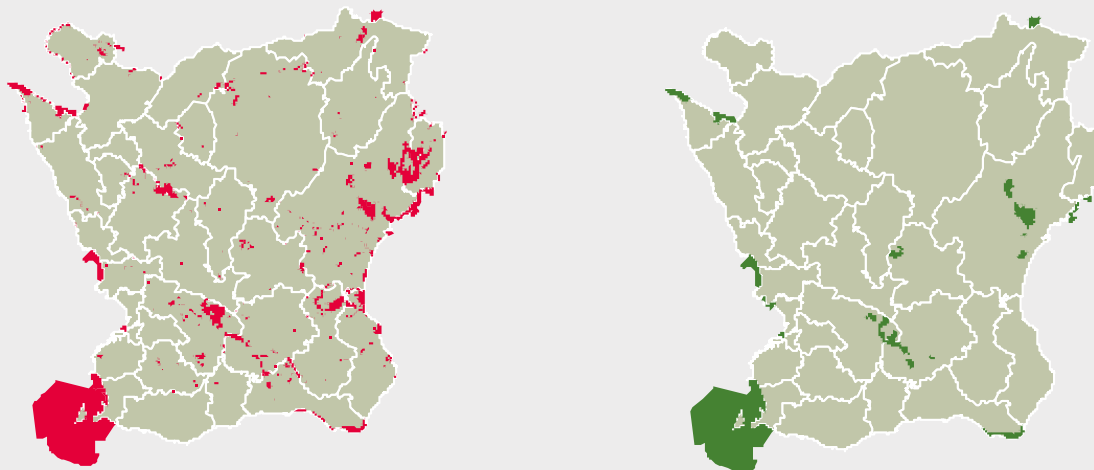
Vissa av arterna kan förekomma i flera livsmiljöer. Urval: Skåne, endast artnivå, ej utdöda, ej kunskapsbrist.

Skyddad natur i Skåne

Skåne har 3 nationalparker, 272 naturreservat och 1 kulturresevat (Örnanäs i Östra Göinge kommun). Källa: Länsstyrelsen Skåne.

Natura 2000-områden i Skåne

Kartan till vänster (röda markeringar) visar områden som omfattas av habitatdirektivet, och kartan till höger (gröna markeringar) visar områden som omfattas av fågeldirektivet. Områden enligt fågeldirektivet överlappar ofta helt eller delvis habitatdirektivets områden. Källa: Länsstyrelsen Skåne.

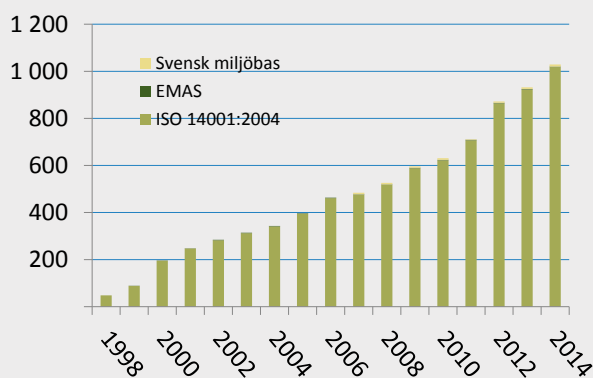
Miljömålsindikatorer

Miljömålen följs upp med en mängd olika indikatorer, både nationellt och regionalt. Till varje regional indikator finns även en analys och kommentar kring utvecklingen. Här har vi valt ut några indikatorer med regional upplösning samt delar av kommentarstexten för Skåne. Samtliga indikatorer finns på www.miljomal.se/indikator

Även på Naturvårdsverkets webbplats finns statistik i form av tabeller och diagram under www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/.

Miljöledningssystem i Skåne

Antal arbetsställen och organisationer med ISO 14001:2004, EMAS eller Svensk miljöbas-certifikat i Skåne.

Källa: www.miljomal.se.

Företag och arbetsplatser som vill bedriva ett effektivt och strukturerat miljöarbete kan göra det genom att införa ett miljöledningssystem i verksamheten.

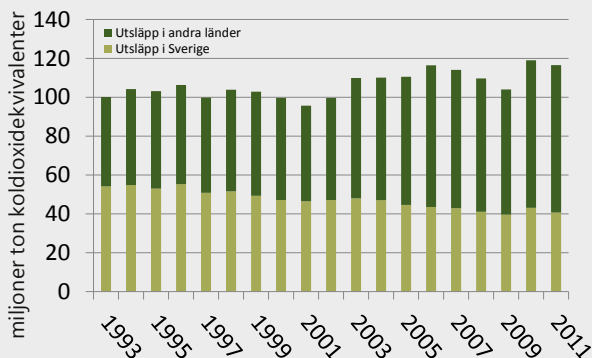
Antalet miljöcertifierade företag ökar i Skåne. År 2014 var 1018 arbetsställen i länet certifierade enligt standarden ISO 14001:2004. Under 2013 var antalet 923 stycken vilket ger en ökning på drygt 10 procent. Endast 2 företag är certifierade enligt EU:s frivilliga certifieringssystem EMAS och 9 företag är certifierade enligt Svensk miljöbas.

Miljöbelastningen minskar ju fler företag som arbetar systematiskt med sin miljöhänsyn. Indikatorn avslöjar däremot ingenting om förändringar i miljötillståndet eller hur bra de olika företagens miljöarbete är. Varje företag eller organisation sätter sina egna mål i miljöledningssystemet. Ett baskrav är dock att gällande miljölagstiftning följs.

Möjligheterna att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö är i stor utsträckning beroende av lagstiftning på EU-nivå och internationella konventioner. Om inte lagstiftningen skärps rejält blir frivilliga insatser avgörande för hur nära målet vi kommer.

Växthusgaser, utsläpp av svensk konsumtion

Utsläpp av växthusgaser från svensk konsumtion. Källa: www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Klimat/

Denna indikator har koppling till generationsmålens internationella perspektiv: "Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."

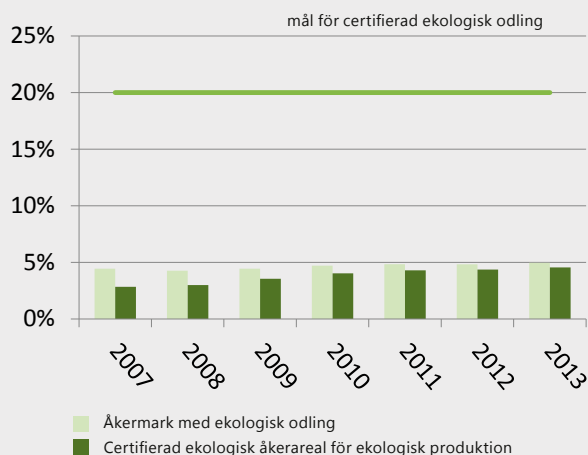
Indikatorn visar Sveriges påverkan på växthusgasutsläpp i andra länder. Sverige påverkar miljön i andra länder främst genom vår konsumtion då en stor del av det som konsumeras i Sverige tillverkas helt eller delvis i andra länder och importeras hit. De utsläpp som orsakas av den produktion som går till export inkluderas inte. De utsläpp som orsakas av den produktion som vi importerar ingår.

De totala utsläppen orsakade av svensk konsumtion har ökat från 100 till 117 miljoner ton koldioxidekvivalenter under perioden 1993 till 2011. Det motsvarar 17 procents ökning. Utsläppen i andra länder som sker till följd av svensk konsumtion (det som importeras) har ökat med 30 miljoner ton under perioden. De inhemska utsläppen i Sverige orsakade av konsumtion minskar samtidigt med 13 miljoner ton.

I det ekologiska lantbruket eftersträvas en hög grad av självförsörjning samt en god djurhållning. Vid ekologisk odling ersätts kemiska bekämpningsmedel och mineralgödsel med till exempel varierad växtföljd och gödsel från djurhållningen. Genom att inte använda kemikalier gynnas den biologiska mångfalden både på åkermarken och i dess närmaste omgivning

Ekologiskt odlad mark i Skåne

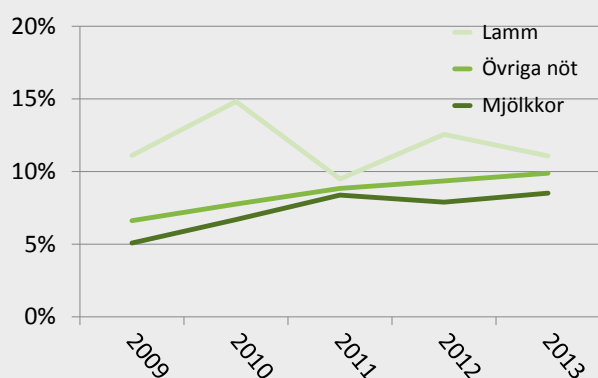
Riksdagens mål var att andelen certifierad ekologisk odling skulle utgöra minst 20 procent av landets jordbruksmark år 2013. Under år 2013 var 14,6 procent av den ekologiskt odlade åkermarken i Sverige certifierad. I Skåne

odlades 4,97 procent av åkermarken i Skåne med miljöersättning för ekologisk produktion, och 4,56 procent av arealen var certifierad för ekologisk produktion.

Från och med år 2007 genomfördes förändringar i miljöstöden för ekologisk odlad mark. För att få full miljöersättning så krävs även anslutning till certifiering för ekologisk produktion. Stödet är nu inriktat på ekologisk produktion som ger ekologiska produkter.

En ökad efterfrågan på ekologiska produkter är ett viktigt sätt för konsumenter att påverka utvecklingen i önskvärd riktning. Läs om exempel på detta arbete i Skånes kommuner på sidorna 52-57.

Ekologisk animalieproduktion i Skåne

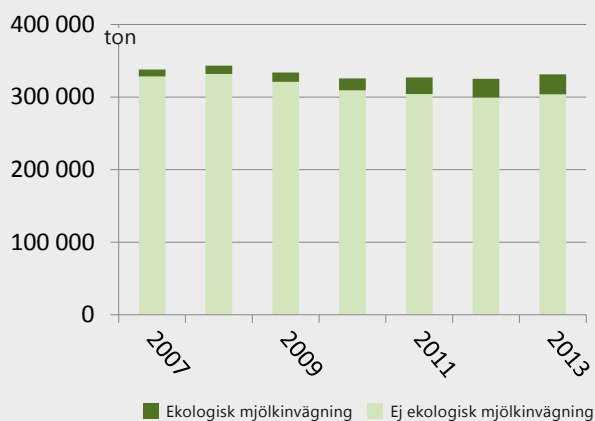

Skåne har en låg andel ekologisk djurhållning. Ekologisk djurhållning förutsätter ekologisk växtodling för att förse djuren med egenproducerat ekologiskt foder. Vid odling ersätts kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel med andra åtgärder, till exempel varierad växtföljd och gödsel från ekologiskt hållna djur.

Andelen ekologiskt certifierade mjölkkor och övrig nöt ökar för varje år, men jämfört med riksgenomsnittet hade Skåne år 2013 en mycket låg andel ekologisk djurhållning. Endast 8,5 procent av länets mjölkkor var certifierade, 9,9 procent av övriga nötkreatur och 11 procent av länets lamm.

Genom att öka efterfrågan på ekologiska produkter kan konsumenter driva utvecklingen i önskvärd riktning.

Ekologisk mjölk i Skåne

Den ekologiska mjölken kommer från kor vars föda har odlats helt utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel (mineralgödsel). Ekologiska lantbruk innebär också bättre djurhänsyn samtidigt som det gynnar den biologiska mångfalden och ett öppet landskap.

Det är stora skillnader mellan olika delar av landet och andelen ekologisk mjölk i Skåne ligger under riksgenomsnittet på 12,7 procent.

Den ekologiska mjölkproduktionen bidrar även till att nå miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap, eftersom djur i ekologisk produktion i högre grad än andra vistas på bete och därigenom håller betesmarker öppna.

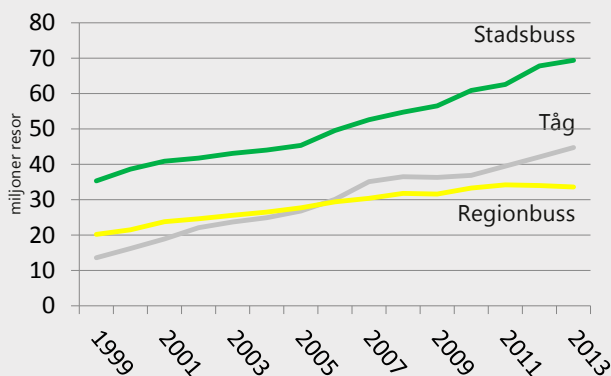
För att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö behövs, förutom medvetna producenter, även medvetna konsumenter, som efterfrågar ekologiskt producerad mat.

Källa: www.miljomal.se

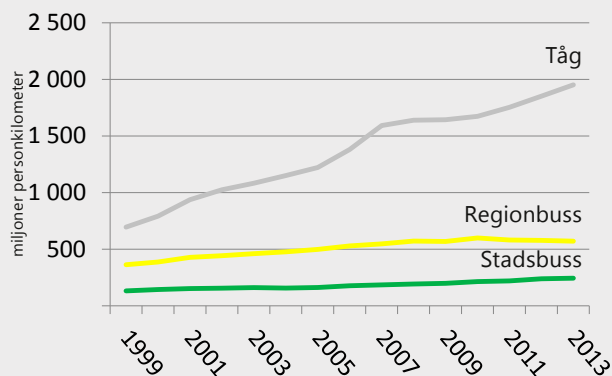

Kollektivtrafik

Kollektivtrafikresandet i Skåne har ökat kraftigt de senaste tio åren och ökningen fortsätter. År 2013 ökade antalet kollektivtrafikresor och antalet personkilometer med kollektivtrafik med 2,8 respektive 3,7 procent jämfört med föregående år. Det långsiktiga målet är att fördubbla kollektivtrafikresandet till år 2020 jämfört med år 2007. Marknadsandelen för kollektivtrafiken av samtliga motorburna resor i länet ligger på cirka 24 procent.

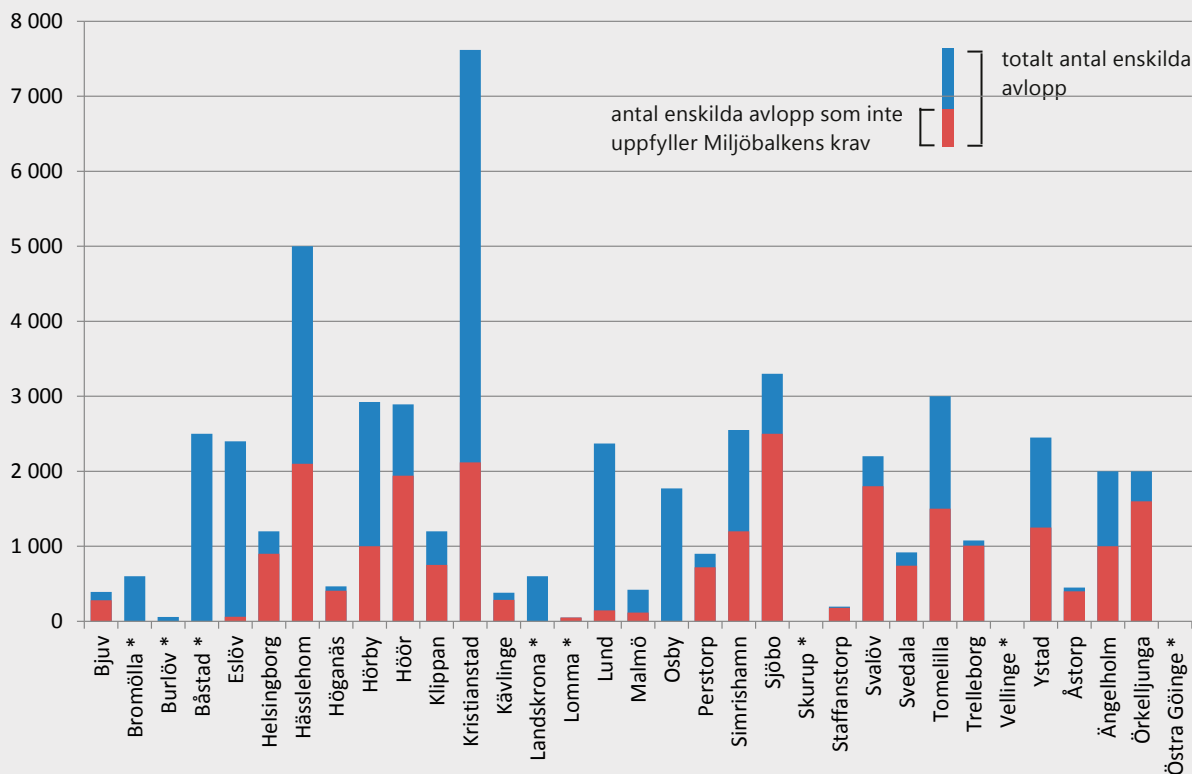
Utveckling av totala antalet kollektivtrafikresor per år i Skåne fördelat på tåg, regionbuss och stadsbuss för perioden 1999-2013. Källa: Skånetrafiken, 2014

Utveckling av kollektivtrafikresandet i Skåne under perioden 1999-2013 uttryckt som personkilometer. Källa: Skånetrafiken, 2014

Enskilda avlopp

Antal hushåll i Skånes kommuner med enskild avloppsanläggning som belastas med vatten från WC och bad, disk och tvätt. För kommuner markerade med en * saknas uppgifter helt eller delvis. Källa: Länsstyrelsen Skåne.

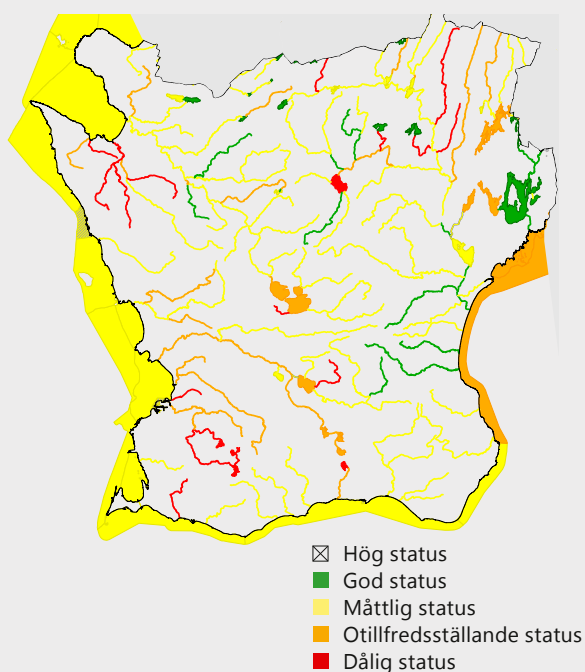
Statusbedömning och klassificering av Skånes vatten

För att veta vad som behöver göras för en vattenförekomst görs en bedömning av många olika parametrar, bland annat kemiska ämnen och förekomst av växt- och djurarter. För grundvatten bedöms utöver kemiska ämnen även vattentillgången. Den vattenkemiska bedömningen av ytvatten bygger på bland annat halten fosfor, försurningsgrad och halter av särskilt förorenande ämnen. Viktiga parametrar i den ekologiska statusbedömningen är bland annat fisk och bottenfauna. Den ekologiska statusen styrs i första hand av de biologiska värdena, men om vattenkemin är dålig kan den ekologiska statusen aldrig vara god.

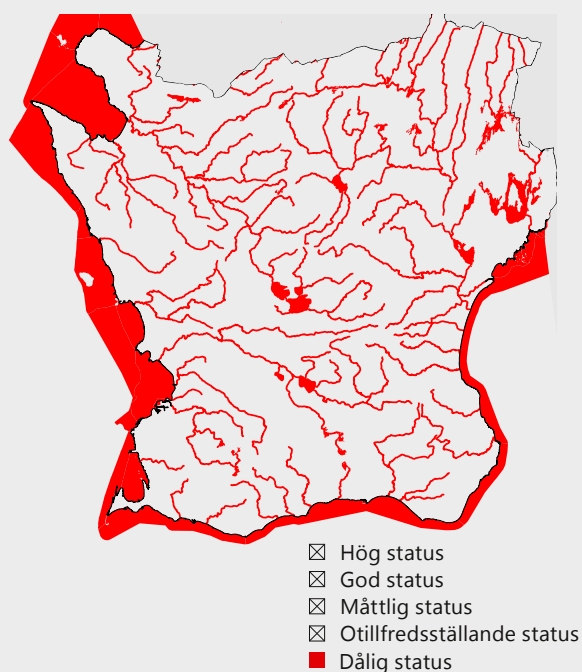
För grundvattenförekomster klassas kemisk status genom gränsvärden som inte får överskridas för bland annat nitrat, sulfat, klorid, metaller och bekämpningsmedel. Även en klassning av kvantitativ status är gjord.

Skånes ytvattenförekomster

Ekologisk status

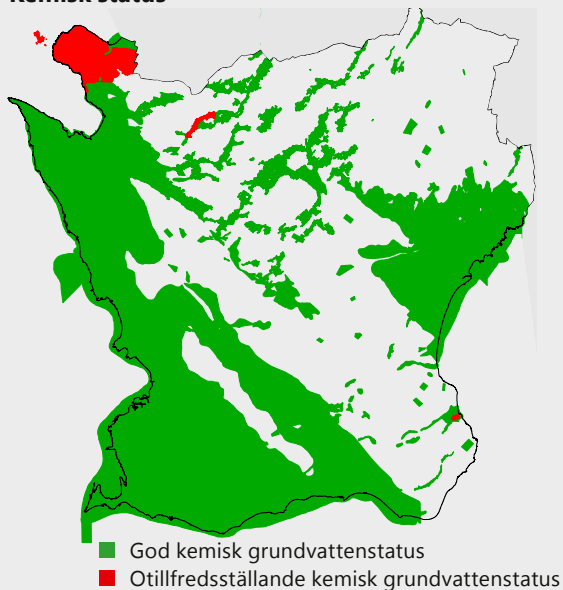

Kemisk status

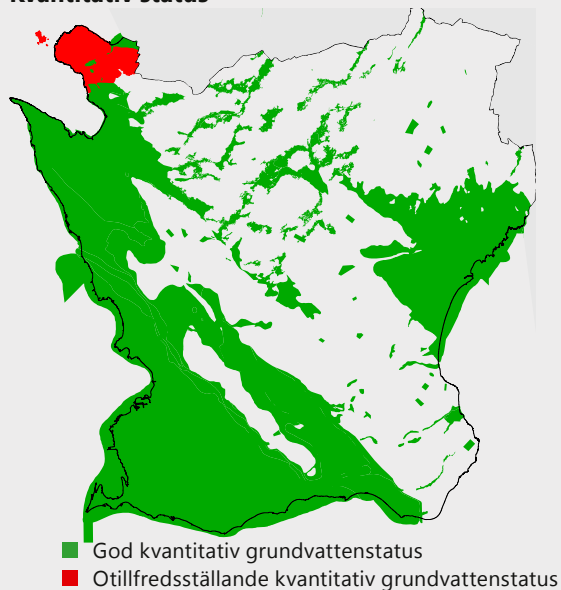

Skånes grundvattenförekomster

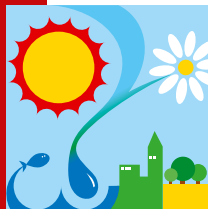
Kemisk status

Kvantitativ status

Källa: Länsstyrelsen Skåne.

Referenser

Begränsad klimatpåverkan

Fossilbränslefritt Skåne:

www.klimatsamverkanskane.se/projekt/fluor-ansluter-sig-till-100-fossilbranslefritt-2020

Jordberga biogas:

www.swedishbiogas.com/index.php/sv/referensanlaeggningar/sverige/jordberga

Energimyndigheten: Statligt stöd till energieffektivisering i kommuner och landsting: www.energimyndigheten.se/eestod

PROEFF – Energismart Skåne: <http://proeff.se/>

Spillvärmeprojektet:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/klimat-och-energi/energieffektivisering/Pages/spillvarmeprojektet.aspx

Energitillförsel från vind:

www.energimyndigheten.se/Statistik/Tillforsel/-Vind/

Klimatkommunerna: www.klimatkommunerna.se

Frisk luft

Sammanställning av miljö kvalitetsnormer för luft:

www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/miljokvalitetsnormer/mkn-luft/Sammanstallning-MKN-miljokvalitetsnormer.pdf

Marknära ozon (8-timmars medelvärden):

www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Ozon-marknara-i-gaturum-och-urban-bakgrund-maximala-8-timmarsmedelvardet-halter-7/

Pågatåg nordost: www.hmskane.se/mm-pagatag-nordost/

Bara naturlig försurning

FN:s luftvårdskonvention

Krondroppsnetet IVL: <http://krondroppsnetet.ivl.se/>

Tillståndet i skogsmiljön i Skåne län. Resultat från Krondroppsnetet t.o.m. september 2013:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/tillstandet-i-miljon/skanes-luftvardsforbund/rapporter/B2169%20Sk%C3%A5ne%20krondroppsnet%C3%A4tet%20tom%20sep%202013.pdf

Tillståndet i skogsmiljön i Skåne. Resultat från Krondroppsnetet t.o.m. september 2011:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/tillstandet-i-miljon/luft/Tillst%C3%A5ndet%20i%20Skogsmilj%C3%B6n%20i%20Sk%C3%A5ne%202011_IVL.pdf

Data från Vavihill:

[http://www3.ivl.se/db/plsql/dvssmi\\$dsmi.actionquery?P_NAMN=Vavihill%25](http://www3.ivl.se/db/plsql/dvssmi$dsmi.actionquery?P_NAMN=Vavihill%25)

Institutionen för vatten och miljö, SLU: www.slu.se/vatten-miljo

Debattartikel: Nytt värmeverk ger höga mål:

www.unt.se/asikt/debatt/nytt-varmeverk-ger-hoga-mal-2694518.aspx

Toxicity of inorganic aluminium in humic streams:

www.slu.se/PageFiles/56022/pdf/Andren_thesis_2012.pdf

Verksamhetsberättelse kalkning:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/kalkning/Verksamhetsber%C3%A4ttelse_2012.pdf

Giftfri miljö

Kemiska bekämpningsmedel i Skånes ytvatten 1983–2014:

www.havochvatten.se/download/18.2e8e68c31489b140070825d6/1412842403908/rapport+2014-16-kemiska-bekampningsmedel-Skanes-ytvatten.pdf

Grundvattenkvalitet i Skåne 2012:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/publikationer/2012/Pages/grundvattenkvalitet-i-skane-2012.aspx

Kemiska bekämpningsmedel i grundvatten 1986–2014:

www.havochvatten.se/download/18.2e8e68c31489b14007082597/1412842192869/rapport-2014-15-kemiska-bekampningsmedel-grundvatten.pdf

Rapporten Samling ger Eko, en strategi för ökad ekologisk konsumtion och produktion. Utgiven 2014 av Ekologiskt forum

Skyddande ozonskikt

Wienkonventionen – om nedbrytning av ozonskiktet:

www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationalt/Internationalt-miljoarbete/miljokonventioner/Ozonkonventionen/

Utvärdering av återvinning av CFC i byggisoleringsmaterial

www.naturvardsverket.se/upload/sa-mar-miljon/klimat-och-luft/ozon/Utvardering-av-atervinning-av-CFC.pdf

Ingen övergödning

Tabell 7.06c Grot-uttag;

www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Statistik/Amnesomraden/Avverkning-och-virkesmatning/Tabeller--figurer/

Tillståndet i skogsmiljön i Skåne, IVL rapport B2169

Lagen om vattentjänster:

[www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/lagen-om-allmanna-vattentjanster-\(lav\)/Pages/default.aspx](http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/verksamheter-med-miljopaverkan/lagen-om-allmanna-vattentjanster-(lav)/Pages/default.aspx)

Levande sjöar och vattendrag

Strandnära byggande vid sjöar och vattendrag:

www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/?iid=122&pl=1

Vatteninformationssystem Sverige, VISS: www.viss.lansstyrelsen.se

Målarusslans återkomst, UCforLife: www.ucforlife.se

Växjö tingsrätt, Mark och miljödomstolens dom 2012-04-10 i Mål nr M2613-11

Udarbejdelse af vandløbsregulativer:

www.naturstyrelsen.dk/Udgivelser/Aarstal/2007/Vandlobsregulativer.htm

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattenkvalitet i Skåne 2012

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/publikationer/2012/Pages/grundvattenkvalitet-i-skane-2012.aspx

On the scope and assessment of pesticides in groundwater in Skåne, Sweden:

www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/4610856

Avfall Sverige, Hushållsavfall i siffror. Rapport U2013:16:

www.avfallsverige.se/fileadmin/uploads/Statistikfiler/Upphandling/Statistik_rapport_U2013_16.pdf

Boverkets miljömålsenkät 2014:

www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/miljomalsenkaten/

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Ballast Water Management:

www.imo.org/OurWork/Environment/BallastWaterManagement/Pages/Default.aspx

Levande skogar

Stöd till natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen (Nokås):

www.skogsstyrelsen.se/nokas

Ett rikt odlingslandskap

Projekt med LONA-medel:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/naringsliv-och-foreningar/projektstod/stod-till-naturvard/nip/Pages/index.aspx

Programmet för odlad mångfald: www.slu.se/pom

Här finns de höga naturvärdena i Skåne - Artpools- och traktanalyser med hjälp av rödlistade arter, Länsstyrelserapport 2014:9:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/publikationer/2014/Pages/harfinns-hoga-naturvarden-i-skane.aspx

Åtgärdsprogram för hotade arter:

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/hotade-vaxter-och-djur/atgardsarbeten/atgardsprogram-for-hotade-arter/Pages/Faststallda_atgardsprogram_som_beror_Skane.aspx

Projekt Sand Life: www.sandlife.se

Utflyktsguide till Skånes naturreservat:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/friluftsliv/Naturkalender/Utflyktsguide%20till%20Skånes%20reservat%20alla%20språk/Utflyktsguide%20SVE%20juli%202014.pdf

God bebyggd miljö

Planberedskap i Skåne – en inventering i större tätorter:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2014/planberedskap_i_skane_2014.pdf

Det öppna Skåne. Skånes regionala utvecklingsstrategi juni 2014:

www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/nyheter/2013/broschyr-skane-visar-vagen.pdf

Hållbar Mobilitet Skåne: www.hmskane.se

Indikator Planering kulturmiljö:

www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/?iid=84&pl=1

Ordlista och förklaringar

LIFE-projekt

EU stöder miljö- och naturskyddsprojekt genom programmet Life. Minst hälften måste användas till naturskydd och biologisk mångfald för att bidra till att bevara hotade arter och livsmiljöer. Den andra hälften går till miljöpolitiska projekt och till att öka miljömedvetenheten.

Life to ad(d)mire

Projektet *Life to ad(d)mire* ska under åren 2010-2015 återställa 35 utdikade och igenvuxna våtmarker och myrmarker i sju län. Alla områden i Life to ad(d)mire är Natura 2000-objekt. Våtmarkerna och myrmarkerna finns från Skåne i söder till Jämtland i norr.

[www.lansstyrelsen.se/skane/sv/djur-och-natur/skyddad-natur/skotsel_skyddad_natur/life-to-ad\(d\)mire/Pages/default.aspx](http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/djur-och-natur/skyddad-natur/skotsel_skyddad_natur/life-to-ad(d)mire/Pages/default.aspx)

Sand life

Sand life är ett Life-projekt med syfte att restaurera det en gång så myllrande växt- och djurlivet i de sydsvenska sandmarkerna. Igenväxta Natura 2000-områden på sandig mark i Skåne, Halland och på Öland ska öppnas upp så att de blir tillgängligare för såväl allmänheten som sällsynta växter och djur.

www.sandlife.se

UC4LIFE

Projektet *UC4LIFE* syftar till att förbättra vattenkvalitet och livsmiljöer i tolv sydsvenska vattendrag och Östersjön – till gagn för den biologiska mångfalden och oss människor. Den utrotningshotade tjockskaliga målarmusslan (*Unio crassus*) är känslig för miljöstörningar och utgör projektets symbol.

www.ucforlife.se

EG:s ramdirektiv för vatten,

även kallat vattendirektivet, antogs i december 2000. Vattendirektivet omfattar sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten, och har som syfte att alla Europas länder ska förvalta vattenkvalitet, vattenkvantitet och biologi, så att allt vatten i Europa uppnår god status 2015. I Sverige har vattendirektivet förts in i miljöbalken med förordningar.

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/vattenforvaltning/Pages/index.aspx

Grundvattenförekomst

En avgränsad volym grundvatten i en eller flera akviferer. En vattenförekomst är, enligt vattenförvaltningsförordningen för vatten, den minsta enheten för beskrivning och bedömning av vatten.

Ytvattenförekomst

En avgränsad och betydande förekomst av ytvatten, som kan vara till exempel hela eller delar av en sjö, å, älv eller kanal, ett vattenområde i övergångszonen eller ett kustvattenområde. Ett vattendrag, en sjö eller kustvattenområde kan bestå av flera ytvattenförekomster.

Kometprogrammet

är ett samverkansprojekt mellan Länsstyrelserna, Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. Syftet är att inspirera markägare att skydda sin värdefulla natur och att informera om vilka skyddsformer som finns.

NOKÅS

Stöd till natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen.

www.skogsstyrelsen.se/nokas

LONA – lokala naturvårdssatsningen

Lokala naturvårdssatsningen ger möjlighet för kommuner och föreningar att genomföra naturvårdsprojekt med upp till 50 procent i statligt bidrag. Projekt och åtgärder kan vara av olika slag, exempelvis satsningar på friluftsliv, biologisk mångfald och skydd av tätortsnära natur.

www.lansstyrelsen.se/skane/sv/naringsliv-och-foreningar/projektstod/stod-till-naturvard/nip/Pages/index.aspx

LOVA – lokala vattenvårdsprojekt

LOVA-projekt ska bidra till att minska övergödningen i Östersjön och Västerhavet. Bidraget kan sökas hos Länsstyrelsen och går främst till kommuner, föreningar och andra sammanslutningar.

www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/naringsliv-och-foreningar/projektstod/stod-till-naturvard/Pages/LOVA.aspx

Myrskyddsplanen

Myrskyddsplan för Sverige (1994) angav ett urval av landets mest värdefulla myrar och prioriterade vilka områden som borde skyddas de närmsta 15 åren. Myrskyddsplanen reviderades och kompletterades 2006.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Nätverket skapades för att hejda utrotningen av växter och djur och för att skydda deras livsmiljöer. I Skåne finns mer än 200 Natura 2000-områden.

Många Natura 2000-områden är även skyddade som naturreservat, nationalpark eller annan form av skydd. Ingrepp som på ett betydande sätt påverkar miljön i ett Natura 2000-område kräver tillstånd.

Rödlistade arter

En rödlista är en redovisning av arters risk att dö ut från ett område, till exempel ett land. I Sverige är det *Artdatabanken* som tar fram rödlistan.

Kategorierna *Akut hotad* (CR), *Starkt hotad* (EN) och *Sårbar* (VU) bildar tillsammans de hotade arterna. Till rödlistade arter hör också de som kategoriserats som *Nära hotad* (NT), *Nationellt utdöd* (RE) och *Kunskapsbrist* (DD). De arter som däremot kategoriserats som *Livskraftig* (LC) är varken hotade eller rödlistade.

www.slu.se/artdatabanken

Greppa Näringen

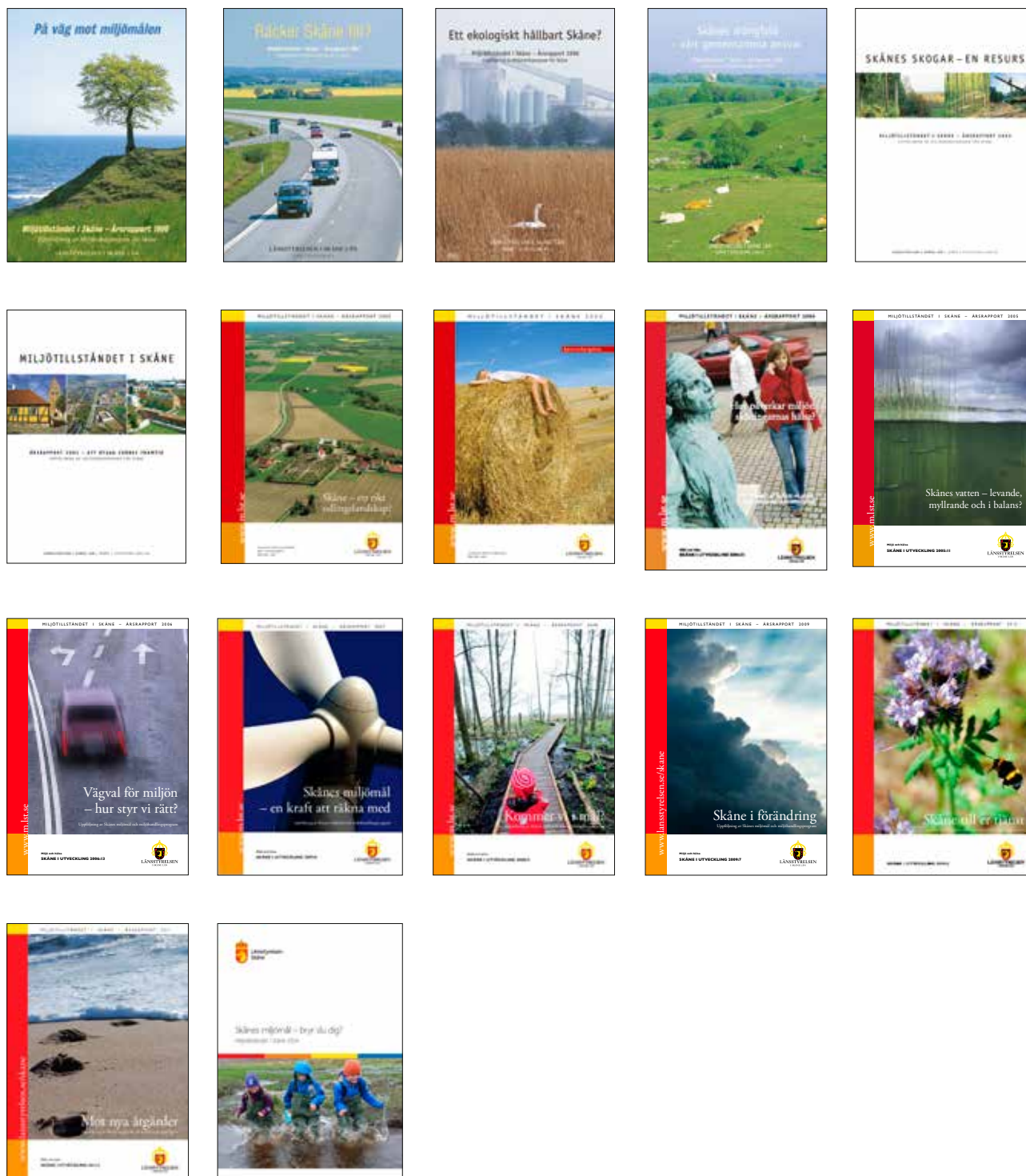
Greppa näringen erbjuder rådgivning till lantbrukare. Målen är minskade utsläpp av klimatgaser, minskad övergödning och säker användning av växtskyddsmedel. Greppa Näringen drivs i samarbete mellan Jordbruksverket, LRF och länsstyrelserna samt ett stort antal företag i lantbruksbranschen.

Partiklar i luft

PM10: partiklar med storleken 10 µm (0,01 mm)

PM2,5: partiklar med storleken 2,5 µm (0,0025 mm).

Partiklar med dessa storlekar är hälsofarliga för att de tränger ner i lungorna.

Stort tack till alla som bidragit med texter, statistik, kartor och annat till rapporten!

Mercedes Assarsson, Gudrun Berlin, Charlotte Carlsson, Lars Collvin, Marie Eriksson, Jonas Gustafsson, David Göransson, Niklas Hansson, Ann Nilsson, Hans Nilsson, Helena Nilsson, Kristian Nilsson, Johan Niss, Anna-Karin Rasmussen, Gabrielle Rosquist, Marie Rydén Tomasson, Åsa Skillius, Karin Söderholm, Lovisa Tang, Elisabet Weber, Ulrika Vinka, Eva Bramsvik-Håkansson, Marie Brandt, Jonas Hedlund, Selina Malik, Magdalena Nilsson, Tina Persson, Marina Rahm, Iris Rehnström, Katrine Svensson, Susanne Dahlberg, Annelie Johansson, Tommy Persson, Jeanette Schlaucher.

Miljöhjältar i Skåne

Vem har inte någon gång velat vara en superhjälte? Men dagens miljöutmaningar är mer komplexa än de situationer som superhjältarna klarar av. Naturens långsamma återhämtning är en av anledningarna till att vi inte når de flesta miljökvalitetsmålen till mååret 2020, en annan är att åtgärderna som vi satt in inte är tillräckliga och en tredje att samhällsutvecklingen i vissa fall motverkar målen.

Första delen av den här rapporten ger en bild av hur läget och utvecklingen ser ut för miljön i Skåne i allmänhet. Bara ett av femton miljömål kommer att nås i Skåne med idag beslutade styrmedel och åtgärder. I den andra delen lyfter vi fram konkreta och fördjupande exempel på arbete som görs, vad som fungerar och vad som är svårt. Det finns många berättelser om skånska miljöhjältar – och några av dem har vi med i den här rapporten.

Länsstyrelsen
Skåne

www.lansstyrelsen.se/skane